

преводи́лац

translator

Часопис Удружења научних
и сѝручних преводи́лаца Србије

2/23

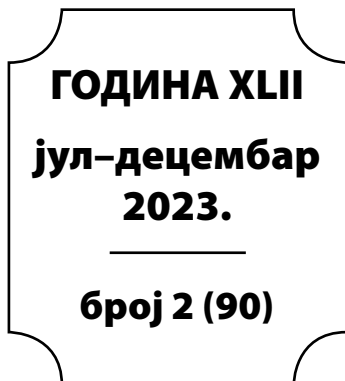
Београд
2023.

ISSN 0351-8892 | UDC 81'25

преводицац

Часопис за традуктологију и сродне области

Удружење научних и стручних преводаца Србије

Репрезентативно удружење у култури

Београд

ISSN 0351-8892 | UDC 81'25

translator

Journal for translation studies and related fields

Association of Scientific and Technical Translators of Serbia
Representative association in culture

Belgrade

ISSN 0351-8892 | UDC 81'25

ПРЕВОДИЛАЦ

Часопис за традуктологију и сродне области
Излази двапут годишње

Издавач

Удружење научних и стручних преводаца Србије

За издавача

Драгић Вукићевић

Покренут 1982. године

Главни и одговорни уредник

Проф. др Милена Ивановић

Уређивачки одбор

др Милена Ивановић, главни уредник (Филолошки факултет Универзитета у Београду), др Милица Винавер Ковић (Филолошки факултет Универзитета у Београду), др Милана Додиг (Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу), др Гордана Ђоковић (Филолошки факултет Универзитета у Београду), др Зорица Ковачевић (Филолошки факултет Универзитета у Београду), др Ана Кузмановић Јовановић (Филолошки факултет Универзитета у Београду), др Марија Лојаница (Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу), др Бранка Дрљача Маргић (Филозофски факултет Свеучилишта у Риједи), др Ружица Радојчић (Филолошки факултет Универзитета у Београду), др Славко Станојчић (Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу), др Влатка Рубињони Стругар, мр Златоје Мартинов
Секретар уредништва: Марко Јевтић

Издавачки савет

др Милош Ђурић

мр Снежана Пешић

др Ана Јовановић

Лектура српског текста и коректура

др Славко Станојчић

Лектура енглеског текста

мр Ана Бојановић

Дизајнер корица и технички уредник

Александар Прибићевић и Нина Попов

Адреса

ПРЕВОДИЛАЦ, 11000 Београд, Кичевска 9

Тел. 2442-997 и 2441-542

e-mail: casopis@prevodi.rs, casopisprevodilac@gmail.com

Штампа

ЈП Службени гласник, Београд

Тираж

200 примерака

ISSN 0351-8892 | UDC 81'25

translator

Journal for translation studies and related fields

The Journal is published two times a year

Published by

Association of Scientific and Technical Translators of Serbia
Representative association in culture

For the Publisher

Dragić Vukićević

Launched in 1982

Editor-in-Chief

Prof. Milena Ivanović, PhD

Editorial Board

Milena Ivanović, PhD, Editor-in-Chief (Faculty of Philology, University of Belgrade), Milica Vinaver Ković, PhD (Faculty of Philology, University of Belgrade), Milana Dodig, PhD (Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac), Gordana Đoković, PhD (Faculty of Philology, University of Belgrade), Zorica Kovačević, PhD (Faculty of Philology, University of Belgrade), Ana Kuzmanović Jovanović, PhD (Faculty of Philology, University of Belgrade), Marija Lojanica, PhD (Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac), Branka Drljača Margić, PhD (Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka), Ružica Radojčić, PhD (Faculty of Philology, University of Belgrade), Slavko Stanojčić, PhD (Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac), Vlatka Rubinjoni Strugar, PhD, Zlatoje Martinov, MA
Secretary of the Editorial Office: Marko Jevtić

Publishing Board

Miloš Đurić, PhD

Snežana Pešić, MA

Ana Jovanović, PhD

Serbian version copyediting and proofreading

Slavko Stanojčić, PhD

English version translation

Aleksandra Perović

English version copyediting

Ana Bojanović, MA

Cover Designer and Technical Editor

Aleksandar Pribičević and Nina Popov

Address

PREVODILAC, 11000 Belgrade, 9 Kičevska St

Tel. 2442-997 and 2441-542

e-mail: casopis@prevodi.rs, casopisprevodilac@gmail.com

Printed by

PE Službeni glasnik, Belgrade

Circulation

200 copies

ПРЕВОДИЛАЦ

ГОДИНА XLII

јул–децембар 2023.

број 2 (90)

UDK 81'25

ISSN 0351-8892

САДРЖАЈ

СТУДИЈЕ И РАСПРАВЕ

- Бранка Дрљача Маргић, Лана Пеулић:** Интегрирано учење садржаја и језика: искуства, запажања и задовољство ученика 7
- Драгана Радојчић:** Језичка средства за изражавање војних команди у руском и српском језику 19
- Милица Драгићевић:** CAT алати: општи преглед за преводиоце 33

ПРИКАЗИ И КРИТИКЕ

- Тијана Тропин:** *Поеџика превођења за децу: о неким особинама превода књижевности за децу у периоду грује Јуџославије (Марко Јевтић)* 49
- Мирјана Ади Ранковић, Ангелина Мелеш:** *Умеће и уметности превођења (Милош Д. Ђурић)* 57

ХРОНИКА

- Лингвистички програм XIX конгреса Савеза славистичких друштава Србије (Београд, Филолошки факултет, 23–25. август 2023) (Стефан Милошевић) 65
- Пета научно-практична школа србистике „Доминанте српске културе” (Сергијев Посад, 9–12. 10. 2023) (Урош Милошевић) 71

БИБЛИОГРАФИЈА

- Чешка књижевност у преводу на српски језик (2012–2022) (Јелена Нешковић, Татјана Релић Весковић) 77

ГЛОСАР

- Шведско-српски глосар математичке терминологије (Зорица Ковачевић) 89

- УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ 95

- СПИСАК РЕЦЕНЗЕНАТА 101

translator

YEAR XLII

JULY/DECEMBER 2023

ISSUE No. 2 (90)

UDK 81'25

ISSN 0351-8892

CONTENTS

STUDIES AND DISCUSSIONS

- Branka Drljača Margić, Lana Peulić:** Content and Language Integrated Learning (CLIL): Students' Experiences, Perceptions and Satisfaction 7
- Dragana Radojčić:** Language Means for Expressing Military Commands in Russian and Serbian Languages 19
- Milica Dragičević:** CAT Tools: General Overview for Translators 33

REVIEWS AND CRITICISMS

- Tijana Tropin:** *The Poetics of Translation for Children: On Nuances and Particularities of Translating Children's Literature during the Era of the Second Yugoslavia* (reviewed by **Marko Jevtić**) 49
- Mirjana Adi Ranković, Angelina Meleš:** *The Craft and Art of Translation* (reviewed by **Miloš D. Đurić**) 57

CHRONICLE

- Linguistic Programme of the 19th Congress of the Union of Slavic Societies of Serbia (Belgrade, Faculty of Philology, August 23–25, 2023) (**Stefan Milošević**) 65
- The Fifth Scientific-Practical School of Serbian Studies, "The Dominants of Serbian culture" (Sergijev Posad, October 9–12, 2023) (**Uroš Milošević**) 71

BIBLIOGRAPHY

- Czech Literature in Serbian Translation (2012–2022) (**Jelena Nešković, Tatjana Relić Vesković**) 77

GLOSSARY

- Swedish-Serbian Glossary of Mathematical Terminology (**Zorica Kovačević**) 89

- INSTRUCTIONS FOR AUTHORS 95

- LIST OF REVIEWERS 101

Branka Drljača Margić

*University of Rijeka
Faculty of Humanities
and Social Sciences
Department of English
Language and Literature
bdrljaca@ffri.uniri.hr*

UDC: 371.3::81'243

DOI: <https://doi.org/10.18485/prevod.2023.42.90.1>

Примљен: 22.11.2023.

Прихваћен: 7.12.2023.

Оригинални научни рад

Lana Peulić

*independent researcher
(Rijeka)
lana.peulic@gmail.com.*

CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING (CLIL): STUDENTS' EXPERIENCES, PERCEPTIONS AND SATISFACTION

This study aimed to enquire into high school students' experiences, perceptions and satisfaction related to content and language integrated learning (CLIL). The sample consisted of sixty students attending a private grammar school. Their responses were gleaned by means of an online questionnaire. The results indicate that the students are mostly satisfied with their CLIL classes, CLIL teachers and language improvement due to education in English. With the purpose of ameliorating CLIL experience, several suggestions were made: additional professional training for teachers, careful consideration of language use and translanguaging in class and implementation of an explicit language policy.

Keywords: content and language integrated learning (CLIL), high school students, experiences, perceptions, language use, language proficiency, language teaching

Циљ је ове студије био истражити искуства, запажања и задовољство средњошколских ученика интегрираним учењем садржаја и језика (CLIL). Узорак испитаника чинило је шездесет ученика који похађају приватну гимназију. Њихови су одговори прикупљени методом мрежног упитника. Резултати упућују на задовољство већине ученика интегрираним учењем садржаја и језика, наставницима, као и развојем језичких вјештина

захваљујући образовању на енглеском језику. Са сврхом побољшања образовнога искуства препоручује се додатно професионално усавршавање наставника, пажљиво промишљање језичке употребе и пребацивања језичких кодова у настави те увођење експлицитне језичке политике.

Кључне ријечи: интегрирано учење садржаја и језика, средњошколски ученици, искуства, запажања, језичка употреба, језичко умијеће, подучавање језика

1. Introduction

In the last several decades, the spread of English has taken an unprecedented pace in various domains, where English serves as a lingua franca and facilitates communication, access to knowledge and information exchange on a global level (Jenkins 2007). One such domain is education, where English in addition to being a subject is transformed into a medium of instruction in which other subjects are taught and learned. Specifically, English is used “to teach [...] subjects (other than English itself) in countries or jurisdictions where the first language of the majority of the population is not English” (Macaro et al. 2018: 37), such as France, Norway or Poland. By employing English as a medium of the teaching-learning process at different levels of education, teachers and students participate in a form of content and language integrated teaching and learning as an innovative pedagogical approach (Gabillon 2020). While students focus on the content, which is presented, explained and discussed in English, they concurrently acquire the language they are exposed to. Hence, they do not only learn the language within one subject but are also immersed in it while learning the content of other, non-philological, subjects, such as history, maths or chemistry, and learn it incidentally.

There are different terms used to designate the integration of content and language teaching and learning, such as content and language integrated learning (CLIL), content-based instruction (CBI), English-medium instruction (EMI) and integrating content and language in higher education (ICLHE). CLIL and EMI are most frequently used. CLIL usually implies the symbiosis of content and language at high school level, while EMI stands for merging the English language and subject matter within three-cycle university education (Richards – Pun 2023).

The present paper focuses on CLIL with English as a medium of instruction and aims to investigate high school students’ experiences, perceptions and satisfaction related to learning content in English as a foreign language. The underlying rationale for this study is that first-hand experience offers directions regarding what to maintain as examples of best practices and what to treat as areas for improvement. Also, although constantly growing, CLIL is still an underexplored area that requires further enquiry and critical reflection. This is espe-

cially true for some contexts, such as Croatian, where CLIL calls for an in-depth exploration of its impacts and potentials. The present study, which is partially based on Peulić (2023), was conducted in order to address this research gap.

The paper comprises six parts. After the introductory part, sections 2 and 3 describe the theoretical background of CLIL and give an overview of the findings obtained in previous studies. Section 4 presents the methodology of the study, that is, the aim, research questions, research method, participants and context. In section 5, the results are analysed and research questions answered. Section 6 includes a discussion of the findings and concluding remarks, and puts forward some suggestions for improvement of CLIL (in Croatia).

2. What is CLIL

English language learning has become an imperative in today's globalised world and has been promoted by governments and educational policies. However, questioning the sufficiency of traditional foreign language learning has led to language immersion, where knowledge of different subjects is acquired via English (Heras – Lasagabaster 2015).

CLIL, as Coyle et al. (2010: 1) define it, is “a dual-focused educational approach in which an additional language is used for the learning and teaching of both content and language”. Dale and Tanner (2012) explain that being a CLIL subject teacher means interweaving language into a lesson and vice versa. CLIL is well described through the 4Cs Framework, which stands for content, communication, cognition and culture (Coyle et al., 2010). Content is the subject matter, communication refers to learning and using the foreign language, cognition is related to the learning and thinking processes, and culture is a part of CLIL in which intercultural understanding and global citizenship are developed. McDougald (2018: 11) explains that “the beauty of working with a CLIL-oriented curriculum is that language, content, and cognition can all be linked together”. Although primarily driven by content, CLIL enhances language learning by diverging from conventional language teaching methods (Ball et al. 2015; Coyle et al. 2010).

In Europe, the term CLIL was introduced in 1994 to encompass effective practices observed in diverse educational settings where learning occurred in a language other than the students' mother tongue (Marsh et al. 2001). In line with this, the European Commission proposed teaching through using multiple languages as the mediums of instruction (Coyle et al. 2010). This initiative served as a springboard for the widespread adoption of CLIL throughout the continent (European Commission 2023). Coyle et al. (2010) list four main reasons for this: a) developing proficiency in at least one foreign language among young people; b) improving language education for socio-economic advantage; c) laying the foundation for greater European inclusion and economic strength; and d) further integrating language education with that of other subjects.

Regarding the benefits and potential of CLIL, Pavesi et al. (2001) underline that CLIL fosters students' motivation and active participation by engaging them in simulated authentic communicative situations, bolsters learner self-confidence and autonomy through interactive and collaborative activities, advances language proficiency by providing increased exposure to the target language, stimulates creativity and innovation in problem solving and critical analysis, and hones intercultural understanding. McDougald (2018) notes that students are given an opportunity to generate meaningful content in L2, which results in its faster and more spontaneous acquisition.

3. Previous research on students' experiences with CLIL

The investigation of CLIL provides insights into its practices, benefits and areas for improvement to adhere to students' needs, and sheds light on CLIL's effectiveness in terms of learning language and content. Previous research indicates that students are mostly satisfied with CLIL and their language proficiency improvement due to CLIL.

Coyle et al. (2010) show that students have positive attitudes towards CLIL, as being engaged in stimulating and authentic activities such as debates and discussions help them enhance their productive skills in the foreign language. Also, they consider CLIL classes to be more motivating and fun, as well as more cognitively challenging. Prieto-Arranz et al. (2015) point out that CLIL students generally outperform non-CLIL students in most tests. The authors also acknowledge the positive impact of CLIL on students' receptive skills, especially reading comprehension, and vocabulary range. Gallardo del Puerto and Gómez Lacabex (2013) note that CLIL students praise CLIL for developing better fluency, vocabulary range and grammar knowledge. Oxbrow (2018) and Fernández-Agüero and Hidalgo-McCabe (2022) describe students' appraisal of CLIL in terms of their language proficiency improvement and motivation for language and content learning. Additionally, the students laud their teachers' language proficiency. In Lasagabaster and Doiz's (2016) study, the participants report the development of all four language skills, as well as lexis and grammar.

Arribas (2016), on the other hand, points out that students recognise that CLIL has contributed to their listening and speaking skills development, but overall do not see CLIL subjects as more effective and motivating than non-CLIL classes. Vodopija-Krstanović and Badurina (2020) note that teachers report difficulties with assessment, finding adequate teaching materials and correlating CLIL curriculum with the National Curriculum Framework. They also complain that they lack training, coaching and supervision, as well as more collaboration and information exchange with other CLIL teachers.

In terms of language use in CLIL, Zanoni (2018) reports that students prefer when their teachers speak only or mainly English. However, code-switching to L1 is welcomed when dealing with complex concepts or vocabulary.

4. Methodology

The following subsections address the aim of the study and its research questions. They also provide the description of the research method, the participants and the context under study.

4.1. Aim and research questions

The aim of this study was to investigate high school students' experiences, perceptions and satisfaction related to CLIL. The study seeks to answer the following research questions:

1. What are students' experiences with CLIL and are they satisfied with it?
2. What are students' observations on language use in CLIL?
3. What are students' perceptions of teachers' and students' English language proficiency?
4. Do students think that teachers should focus more on the English language?
5. What do students consider to be the benefits and challenges of CLIL and what suggestions they have regarding its improvement?

4.2. Research method

The data were collected by means of a questionnaire which was designed in Google Forms in Croatian and had two parts. It was distributed to the participants through their e-classrooms, and they accessed it using their mobile phones. The time of completion was around 15 minutes. In the first part of the questionnaire the students were asked to enumerate their CLIL subjects and self-assess their English language competence.

The second part consisted of 25 closed- and open-ended questions looking into the participants' experiences, perceptions and satisfaction concerning CLIL. Specifically, the usefulness of CLIL classes, students' motivation, language proficiency of teachers and students, development of language skills, language use and teacher explicit reference to language were explored. Closed-ended questions were Likert scale, frequency, multiple-choice and yes/no questions. Some open-ended questions were independent, asking the participants to describe the advantages, challenges and suggestions related to CLIL, while others served to probe into the responses to closed-ended questions.

A pilot-study was conducted with several former students to check whether they understood the questions the way they were expected to. Consequently, one question was clarified.

The quantitative results were analysed using descriptive statistics, while the qualitative data were manually coded identifying recurring themes (Saldaña

2016). The relevant excerpts from the students' responses were cited in the analysis of results. The authors translated the participants' responses into English verbatim.

4.3. Participants and context

Sixty students enrolled in all four years of the Andrija Ljudevit Adamić private grammar school in Rijeka, Croatia, participated in the study. Half of them estimated their level of English proficiency to be excellent (5), 31% marked it with a 4, 14% with a 3, and 5% opted for a 2. Their CLIL subjects were Art, History, Geography, Informatics, Ethics, European civil society, Politics and economics, Psychology and Sociology.

The school was established in 2005, and CLIL was introduced in 2014 as part of the European project "Multilingual education – improving language learning and intercultural skills." Initially, CLIL classes were held in English, German and Italian. As of 2021, all CLIL subjects are in English.

5. Analysis of results

Students' experience with CLIL on a scale from 1 (bad) to 5 (excellent) was rated 3.9. Regarding the usefulness of CLIL classes, on a scale ranging from 1 (I completely disagree) to 5 (I completely agree), the mean was 4.02, indicating that around 70% of the participants agreed with the statement that CLIL classes were useful and would prefer more CLIL classes. Around 80% of the participants agreed that CLIL classes largely contributed to the development of their language skills (mean = 4.28). The mean for the statement that they were more motivated for CLIL than for non-CLIL classes was 2.78, suggesting that the majority of the respondents were either neutral or disagreed with it.

Most participants (67%) are satisfied with the extent to which English is used in CLIL classes (mean = 3.98) because they like the language, perceive it as very useful for functioning in today's world and see CLIL as a good way to master it. One of the participants said that "the amount of foreign language in CLIL classes is quite sufficient. The identity and the importance of the mother tongue were not lost, and the foreign language was acquired" (S42). Regarding the use of the Croatian language, the participants explained that the teachers used it when something needed further explanation, which most students approved (mean = 3.85) because the combination of the two languages led to better communication flow and understanding, and it favoured the students with weaker language proficiency. S34 noticed that "there are people who don't really understand what is being talked about, so it is better that every now and then Croatian is used for explanation", and S43 observed that "when teachers constantly speak English, sometimes it sounds forced or they seem absent, and

then it is beneficial to switch to Croatian to maintain contact with students or to explain something in a more logical way". Twenty per cent of the participants were not sure what position to take regarding translanguaging in class and 13% disagreed with it. S14 explained: "If the goal is to speak the foreign language as much as possible, then I am not satisfied with the use of Croatian. It makes no sense to partially use the English language in class". Along the same lines, S44 said: "Teachers usually switch to our mother tongue when dealing with more complex issues, to avoid struggling in communication. I think that's exactly when they should try to continue explaining in English, so that we are faced with a challenge and in that way actually learn something by stepping out of our comfort zone".

As to the frequency of the use of English and Croatian, on a scale ranging from 1 (never) to 5 (always), the listed activities/situations scored the following means: class participation (English 3.25; Croatian 3.15), communication with teachers (3.08; 3.27), communication with peers (2.2; 3.83), pair/group work (2.5; 3.68), oral presentation (3.7; 2.8), oral assignment/examination (3.58; 2.68) and written assignments/examination (3.98; 2.48). Concerning the teachers, on the same frequency scale the students regarded their use of English as 3.93, while for Croatian the mean was 3.38. Most participants mentioned that teachers were rather flexible when it came to language use. As there is no explicit language policy that stipulates language use, decisions about the course of action are left to the discretion of a particular teacher. Consequently, "some teachers allow code-switching when language becomes a stumbling block, some also when this is not the case, and some award a lower mark to the students who give presentations in Croatian" (S10).

As for the teachers' English language proficiency, the majority (77%) deem their teachers sufficiently proficient (mean = 4.12). Some students mentioned the teachers' occasional difficulties with explanations in English, grammar and pronunciation, and some complained about the mediocre level of English spoken by some teachers. Regarding other students' language command, 46% regarded their co-students as English proficient, while 40% were not sure (mean = 3.4). The participants explained that the students' language competence greatly varied, from those with native-like proficiency to those whose skills did not seem to be up to the task. S8 commented that "some even refuse to use the English language because they feel uncomfortable". S57 took a comparative perspective and said that "in most cases students speak even better than teachers because of globalisation and the spread of English in day-to-day social media. Of course, there are exceptions".

The participants were also asked if they thought that the teachers should focus more on the English language. Half was not sure, and the other half was divided in their stance. Those in favour advocated a balance between content and language and explained that by paying more attention to English, teachers could help students develop better skills. S50 even added that "the whole point

of CLIL classes is to use a foreign language, which is why it should be the focal point of a lesson". Those against did not consider it necessary because "English is students' good side" (S33) or did not think that all teachers had the necessary knowledge to deal with language matters and teach language. Regarding language feedback, it was reported that some teachers corrected students' language mistakes without taking off a mark.

Among the benefits of CLIL, what came to the fore was advancing English language skills and vocabulary range in a communicative language-learning environment resembling real-life interaction. Another benefit was that CLIL classes were perceived as easier, more fun and interesting. S37 mentioned "greater self-confidence, breaking boundaries and overcoming fear of speaking in front of an audience". Mention was also made that "more materials are available in English and are of better quality" (S25). Finally, the participants argued that for some subjects, such as Informatics, English is a more suitable medium of instruction.

Twenty-seven per cent of the students reported facing challenges when expressing themselves in English, learning new words and understanding what was said or written, which led to them being "less active in class and experiencing language anxiety" (S11). S23 added that "certain teachers make students feel uncomfortable and create tension, which they should relieve". Also, the students are worried about the fact that their school-leaving examination is in Croatian for all the subjects.

At the end, the participants were prompted to offer some suggestions for improving CLIL classes. They emphasised the importance of making sure that every student understood what was said. Additionally, they called for more classroom interaction in English. S35 suggested "involving students more actively in the classroom by eliciting examples from them, organising quizzes and stimulating discussions", while S6 proposed "making greater use of digital tools". Some students mentioned that their teachers should be additionally educated for CLIL in terms of their language proficiency, teaching skills and making content more accessible to students.

6. Concluding remarks

The findings of this study indicate that high school students have mostly positive experiences with CLIL, would like to have more CLIL subjects and are satisfied with its impact on their English language proficiency, which is in line with previous research (Gallardo del Puerto – Gómez Lacabex 2013; Oxbrow 2018). However, they are not more motivated for CLIL subjects than for subjects in Croatian, which is in contrast with Coyle et al.' (2010) research, where the participants expressed a higher level of motivation for their CLIL classes. Our participants perceive CLIL as beneficial, fun, interesting and

positively challenging, and the strengths attributed to CLIL largely outnumber its weaknesses. What is singled out as the main difficulty is using English for educational purposes. Although the development of language competence is the main reason for enrolling on CLIL (Drljača Margić – Vodopija-Krstanović 2017), and students report that CLIL fulfils their expectations in that sense, our results show that for some students English as a medium of instruction causes anxiety, inhibits their participation in class, limits their possibilities to express themselves in an oral and written form, and has an adverse impact on content comprehension. These problems come from the fact that there is usually no explicit language policy that would stipulate language levels necessary to effectively undertake CLIL (see also Galloway – Rose 2021). It can be rightfully argued that prospective CLIL students should have a solid basis in English already at the beginning of their CLIL education in order to reap its benefits and further develop language skills (see also Dalton-Puffer 2011). Furthermore, the absence of the explicit language policy results in mixed-level classrooms, which leads to two problems: first, linguistically stronger students dominate classroom activities, and second, it is harder and more time-consuming for teachers to manage such a class. Also, students themselves tend to be critical of their peers' language insufficiency (see also Nuñez Asomoza 2015) because while some students struggle with English and need constant translanguaging, the others wish for more English. In other words, what seems to be a benefit for one group, for the other is a difficulty.

The students' satisfaction also extends to their teachers, the majority of whom they regard as skilled in English and supportive during their learning process, which corroborates the findings of Nuñez Asomoza (2015) and Oxbrow (2018). Nevertheless, they point out that it would be beneficial for some teachers to receive additional language and pedagogical training to avoid struggling with language when explaining complex content and to assist students' content comprehension with content- and language-related scaffolding. Along the same lines, Zanoni (2018) concludes that the success of CLIL greatly depends on the teachers' language and pedagogical knowledge. The majority of the students appreciate their teachers translanguaging from English to Croatian to help them grasp the subtleties of the argument, as well as the fact that teachers allow them to code-switch when necessary (see also Bauer-Marschallinger et al. 2023). Translanguaging is a usual practice in CLIL and it is believed to aid students' learning and prompt their active participation (see also Zanoni 2018). Care should be taken, however, that translanguaging is employed consciously in order not to interfere with student expectations of language immersion, which is regarded to be highly conducive to language learning. A number of our participants, like the participants in Oxbrow's (2018) study, would like their teachers to use more English and to stimulate activities and discussions in class that would increase student interaction in English. This does not come as a surprise given that the present findings suggest that students utilise Croatian regularly,

not only in communication with peers, which is common and comes naturally, but also in discussion in class, oral presentations and oral and written assignments, with a mean value of 3.12, while a mean value for English is 3.18. Similarly, a mean value for teachers using Croatian is 3.38, whereas for English it is 3.93. In addition, the students believe that exposing weaker students to as much English as possible and spurring them to speak English in class would help develop their language proficiency through learning by doing. Similarly, Fernández-Agüero and Hidalgo-McCabe (2022) state that high exposure to language leads to ease and control in communication. Regarding the teachers' explicit focus on the English language, the students' division in opinions on the topic confirms that the language aspect in CLIL, in terms of language teaching, feedback and learning outcomes, is a source of debate. On one hand, students expect their teachers to reflect on language and give constructive feedback. On the other, teachers do not feel responsible or competent to deal with language issues (see also Drljača Margić – Vodopija-Krstanović 2017).

Although confined to one high school context, this study yields a deeper insight into CLIL from a students' perspective and addresses a research gap. We hope that the present enquiry into linguistic aspects of CLIL extends knowledge of content and language integration, and will motivate further research into language policy, language use and language learning.

References

- Arribas Mario. "Analysing a Whole CLIL School: Students' Attitudes, Motivation, and Receptive Vocabulary Outcomes". *Latin American Journal of Content and Language Integrated Learning* 9:2 (2006): 267–292.
- Núñez Asomoza Alejandra. "Students' Perceptions of the Impact of CLIL in a Mexican BA Program". *PROFILE* 17:2 (2015): 111–124.
- Ball Phil, Kelly Keith, Clegg John. *Putting CLIL into practice*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
- Bauer-Marschallinger Silvia, Dalton-Puffer Christiane, Heaney Helen, Katzinger Lena, Smit Ute. "CLIL for All? An Exploratory Study of Reported Pedagogical Practices in Austrian Secondary Schools". *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 26:9 (2023): 1050–65.
- Coyle Do, Hood Philip, Marsh David. *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Dale Liz, Tanner Rosie. *CLIL activities: A resource for subject and language teachers*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- Dalton-Puffer Christiane. "Content-and-Language Integrated Learning: From Practice to Principles". *Annual Review of Applied Linguistics* 31 (2011): 182–204.
- Drljača Margić Branka, Vodopija-Krstanović Irena. *Uncovering English-medium instruction: Global issues in higher education*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2017.
- European Commission, European Education and Culture Executive Agency. *Key data on teaching languages at school in Europe. Eurydice report – 2023 edition*. Luxem-

- bourg: Publications Office of the European Union. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/publications/key-data-teaching-languages-school-europe-2023-edition/15.10.2023>.
- Fernández-Agüero María, Hidalgo-McCabe Elisa. "CLIL Students' Affectivity in the Transition between Education Levels: The Effect of Streaming at the Beginning of Secondary Education". *Journal of Language, Identity & Education* 21:6 (2022): 363–377.
- Gabillon Zehra. "Revisiting CLIL: Background, Pedagogy, and Theoretical Underpinnings". *Contextes et Didactiques* 15. <https://journals.openedition.org/ced/1836?lang=en> 20.09.2023.
- Gallardo del Puerto Francisco, Gómez Lacabex Esther. "The Impact of Additional CLIL Exposure on Oral English Production". *Journal of English Studies* 11 (2013): 113–131.
- Galloway Nicola, Rose Heath. "English Medium Instruction and the English Language Practitioner". *ELT Journal* 75:1 (2021): 33–41.
- Heras Arantxa, Lasagabaster David. "The Impact of CLIL on Affective Factors and Vocabulary Learning". *Language Teaching Research* 19:1 (2015): 70–88.
- Jenkins Jennifer. *English as a lingua franca: Attitude and identity*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Lasagbaster David, Doiz Aintzane. "CLIL Students' Perceptions of Their Language Learning Process: Delving into Self-perceived Improvement and Instructional Preferences". *Language Awareness* 25:1 (2016): 1–17.
- Macaro Ernesto, Curle Samantha, Pun Jack, An Jiangshan, Dearden Julie. "A Systematic Review of English Medium Instruction in Higher Education". *Language Teaching* 51:1 (2018): 36–76.
- Marsh David, Maljers Anne, Hartiala Aini-Kristiina. *Profiling European CLIL classrooms. Languages Open Doors*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2001.
- McDougald Jermaine S. "CLIL across the Curriculum: Benefits that Go Beyond the Classroom". *Latin American Journal of Content and Language Integrated Learning* 11:1 (2018): 9–18.
- Oxbrow Gina. "Students' Perspectives on CLIL Programme Development: A Quantitative Analysis". *Porta Linguarum* 29:29 (2018): 137–58.
- Pavesi Maria, Bertocchi Daniela, Hofmannová Marie, Kazianka Monika. *Teaching through a foreign language. A guide for teachers and schools to using foreign languages in content teaching*. TIE-CLIL, 2001.
- Peulić Lana. *High school students' experience and satisfaction with content and language integrated learning (CLIL)*. Unpublished MA thesis. Rijeka: Filozofski fakultet, 2023.
- Prieto-Arranz José Igor, Rallo Fabra Lucrecia, Calafat Caterina, Catrain-González Magdalena. "Testing Progress on Receptive Skills in CLIL and Non-CLIL Contexts". Juan-Garau Maria, Salazar-Noguera Joana (eds.). *Content-based language learning in multilingual educational environments*. Berlin: Springer, 2015, 123–137.
- Richards Jack C., Pun Jack. "A Typology of English-Medium Instruction". *RELC Journal* 54:1 (2023): 216–240.
- Saldaña Johnny. *The coding manual for qualitative researchers*. Thousand Oaks: Sage, 2016.
- Vodopija-Krstanović Irena, Badurina Dorina. "Integrirano usvajanje stranoga jezika i sadržaja (CLIL): prednosti, izazovi i mjere". *Metodički vidici* 11 (2020): 69–90.
- Zanoni Francesca. "Code-Switching in CLIL: The Students' Perception". *EL LE* 7:2 (2018): 309–326.

Бранка Дрљача Марјић
Лана Пеулић

ИНТЕГРИРАНО УЧЕЊЕ САДРЖАЈА И ЈЕЗИКА: ИСКУСТВА, ЗАПАЖАЊА И ЗАДОВОЉСТВО УЧЕНИКА

Резиме

Циљ је ове студије био истражити искуства, запажања и задовољство средњошколских ученика интегрираним учењем садржаја и језика (CLIL). Запажања ученика била су усмјерена на употребу енглескога и хрватскога језика у овако организованој настави, језичко умијеће наставника и ученика као и експлицитни осврт наставника на енглески језик. Узорак испитаника чинило је шездесет ученика који похађају приватну гимназију. Њихови су одговори прикупљени методом мрежног упитника који се састојао од питања отворенога и затворенога типа те су добијени подаци квантитативно и квалитативно анализирани. Резултати упућују на задовољство већине ученика интегрираним учењем садржаја и језика, наставницима, као и развојем језичких вјештина захваљујући образовању на енглеском језику. Са сврхом побољшања образовнога искуства препоручује се додатно професионално усавршавање наставника, пажљиво промишљање језичке употребе и пребацивања језичких кодова у настави те увођење експлицитне језичке политике.

Кључне ријечи: интегрисано учење садржаја и језика, средњошколски ученици, искуства, запажања, језичка употреба, језичко умијеће, подучавање језика

Драгана Радојчић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
(студент докторских студија)
draganaradojcic16@gmail.com

UDC: 81'374.2:355
DOI: <https://doi.org/10.18485/prevod.2023.42.90.2>
Примљен: 11.7.2023.
Прихваћен: 15.11.2023.
Оригинални научни рад

ЈЕЗИЧКА СРЕДСТВА ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ ВОЈНИХ КОМАНДИ У РУСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ*

У раду се бавимо војним командама као посебним сегментом војне терминологије. Као неодвојиви део праксе у свакодневном обављању дужности које налаже војна професија, војне команде се заснивају на правилима службе и прописима којима се организује функционисање војних формација. Основна карактеристика и намена војних команди састоји се у извршавању кратких заповести, у циљу обављања постављених задатака у ратним или мирнодопским условима.

У раду се фокусирамо на језичка средства којима се војне команде изражавају у руском и српском језику, као и на одговарајуће преводне еквиваленте у оба језика.

Кључне речи: војне команде, заповест, наређење, императивност, преводни еквиваленти.

This paper explores military commands as a particular domain within military terminology. As an inseparable part of regular everyday activities integral to the military profession, commands are rooted in regulations that delineate the operational structure of military formations. The primary role of military commands involves clear and concise expression of well-articulated orders, facilitating the assignment of tasks, and the execution of duties in both war-time and peace-time scenarios.

This study primarily focuses on the linguistic mechanisms relevant for issuing orders in the Russian and Serbian languages. Furthermore, it explores translation equivalents between these languages.

Key words: military commands, orders, commands, imperative, translation equivalents.

---

* Рад је презентован на 61. скупу слависта Србије.

1. Војне команде у контексту војног дискурса

Тема нашег рада обухвата један сегмент војне терминологије који није уско повезан са војном науком, као ни са војном доктрином, већ представља засебну лексичко-интонационо-прозодијску целину која је у војној средини присутна свакодневно, и то искључиво у пракси, у оквиру усмене комуникације. Реч је о војним командама у које се могу убројати и кратка усмена наређења.

У оквиру војног дискурса, команде чине неодвојиви и неизоставни део војне свакодневице и у непосредној су вези са прописима и правилима функционисања војних организационих јединица, према утврђеној субординацији и утврђеној форми, како у миру, тако и у ратним условима. Карактеришемо их као специјалну лексику која налази своју примену у војној струци.

Из досадашњих истраживања која се односе на војни дискурс у руском и српском језику можемо издвојити више радова, међутим, овом приликом задржаћемо се на истраживачима који су се детаљније бавили конкретно овом темом. Питањима војне терминологије и језика војне струке у руском језику бавили су се Т. В. Демидович (2013), И. М. Зајцева (И. М. Зайцева) (2006), В. П. Коровушкин (аутор *Речника руској војној жаргону* из 2000. године), М. Н. Лату (2011), Ф. П. Сороколетов (аутор монографије *Историја војне лексике у руском језику* из 1970), Г. А. Судзиловски (Г. А. Судзиловский) (1960), О. В. Тимофејев (О. В. Тимофеев) (2016), А. Д. Швејцер (А. Д. Швейцер) (1973), као и други лингвисти, у већем или мањем обиму. У српској језичкој средини радове из области лексикологије, односно терминологије објављивали су многи водећи домаћи лингвисти, а међу оним радовима који су конкретније фокусирани на војни дискурс и проучавање војне терминологије истичемо монографију В. Јовановића *Српска војна лексика и терминологија* из 2016. године. Поменућемо и радове чији су аутори Г. Шкриванић (1955) и М. Дешић (1980), а неколико радова у вези са војном терминологијом руског и српског језика објавиле су К. Авагјан (2014) и Р. Радојчић (три краћа рада 2011; 2013; 2014). Важно је поменути М. Перишића и Ј. Хаџидамјановића као ауторе речника војних термина, од којих је *Руско-српскохрватски војни речник* М. Перишића (1980) и данас у активној употреби. Од аутора уџбеничке литературе намењене војној струци поменућемо М. Бјелетића, М. Бајић, Т. Пантић, С. Бабовић.

У овом раду бавићемо се описом, анализом и класификацијом језичких средстава која се употребљавају у функцији изражавања војних команди. Такође, скренућемо пажњу на њихову семантизацију и еквиваленте у српском језику. С тим у вези, као што смо напоменули, у оквиру рада обраћамо пажњу на усмене команде, заповести и наређења.

Примере ексцерпиромо из доступних војних докумената отвореног типа (Стројева правила на руском и српском језику), као и из електронских корпуса руског и српског језика.

2. Дефинисање појма војна команда

Једну од језгровитијих дефиниција нуди нам *Војни лексикон* који команду тумачи као „кратку заповест за извршење одређених борбених и других радњи и поступака“ (ВЛ¹ 1981: 219).

Лингвистичке аспекте војних команди у оквиру српског језика налазимо у *Синтакси савременога српског језика (једна реченица)*, где се команда разматра у оквиру *императивности* као категорије која припада категоријалном комплексу апелативности и вокативности. Пипер наводи да команда спада у усмене заповести које се одликују наглашеном специфичном интонацијом и шаблонизованим устаљеним фразама. Стога је он дефинише као заповест „са још већим интензитетом директивности, наглашенијом социјалном разликом међу учесницима у говорној ситуацији, усменом реализацијом, узвичном интонацијом, наглашеном артикулисаности слогова, и клишетираним облицима исказивања (...)“ (Пипер и др. 2005: 664). Предикат је у командама често изостављен, у циљу економичности исказа и ефикасности извршења. Посебно треба скренути пажњу на интензитет вербалних подстицаја у војним командама, што им даје посебну карактеристику и димензију *обавезе чињења*, тј. *извршења* (исп. Пипер и др. 2005: 660). Команде су карактеристичне за институције попут војске, полиције, жандармерије, интервентно-спасилачких служби.

У својој књизи *Српска војна лексика и терминологија* Јовановић подвлачи системски карактер команди и дефинише их као „систем усмених кратких заповести, наређења, са институционално утврђеном структуром и функцијом. Ове јединице реализују се у одговарајућем комуникативном контексту између надређених и потчињених лица“ (Јовановић 2016: 250).

Велика совјетска енциклопедија лексему команда у свом другом значењу тумачи као наређење командира или команданта које се изражава у краткој форми, у складу са Правилима службе и стројевим правилима: «2) (Воен.) Приказание командира (начальника), выраженное в краткой форме, точно определяемой воинскими уставами и наставлениями». Команда је подељена на припремни и извршни сегмент, за шта се презентују одговарајући примери – «Отделение, **в атаку** (припремни део команде) – **вперёд** (извршни део)». Искључиво извршне команде биле би: «Смирно», «Вольно» (на српском језику: „Мирно!“, „Вольно!“) (исп. БСЭ 1953, т. 22: 105).

1 У раду смо користили следеће скраћенице:

БЭС – Большая Советская Энциклопедия

ВЛ – Војни лексикон

КССЈ – Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду

НКРЯ – Национальный корпус русского языка

СПВС – Стројево правило Војске Србије

Готово идентично тумачење налазимо и у руском *Војном енциклопедијском речнику*, где се команда дефинише као кратко, концизно усмено наређење надређеног лица, у складу са Правилима службе: «Устное приказание командира (начальника), выраженное в краткой форме, определяемой воинскими уставами и наставлениями» (ВЭС 1983: 342).

Из претходно наведеног можемо извести *основне карактеристике* команде:

- кратка заповест
- извршење
- субординација
- наглашена директивност
- императивност
- припремни и извршни сегменти команде
- узвична интонација уз посебну наглашеност слогова
- клишетираност (шаблонизованост) исказа
- елидирани предикат
- институционализованост употребе

Као што смо поменули, једна од важнијих карактеристика војних команди јесте *императивности*. Послужићемо се дефиницијом императивности која је дата у *Синтакси савременога српског језика (једноставна реченица)*: „Императивност је семантичка категорија којом су обухваћена сва значења и облици којима се неко подстиче на нешто – да нешто учини или да не учини“ (Пипер и др. 2005: 660). Императивност се не изражава само формалним обликом императива, већ и другим језичким средствима, што се огледа и у војним командама.

Посматрано са лингвистичког аспекта, војне команде су стандардизоване и подразумевају не само лексичке јединице за изражавање императивности, већ се реализују као устаљене фразеолошке јединице које су карактеристичне за специјални језик војне струке.

С обзиром да помињемо специјални језик, дефинисаћемо овде језик за специјалне циљеве (LSP – Language for specific purposes; ЈСЦ – језик за специјалне циљеве; ЈС – језик струке, односно ЈСЦ – језик за специјалне циљеве). То је функционални варијетет језика, чија се примена огледа у оквиру групе људи који се баве истом професијом, у циљу прецизне и ефикасне комуникације. Ова лексика припада струковном функционалностилском комплексу и подразумева употребу језичких средстава одређене струке. Одликује се правилима која се формално огледају на лексичком, морфолошком и синтаксичком језичком нивоу. Како наводи Сорокина, „језик струке је и средство које служи за стицање стручних знања и посебних вештина“ (исп. Кончаревић 2014: 19–21; Сорокина 2016: 169).²

2 «Иначе говора, језик за специјалне циљеве, припадајући одређеној професионалној области, јавља се истовремено и средством фиксације»

Са становишта говорних чинова, војне команде спадају у директиве, с обзиром да је реч о говорном чину који побуђује на извршење радње изречене директивом. Поред захтева, молби, инструкција и препорука, *команде и наређења* такође имају карактеристике директива, за разлику од војне *заклейве* која је по својој природи комисив.

Ако посматрамо команде у војној средини у односу на неке друге професије, уочавамо да се директиви у војсци разликују од осталих првенствено по стриктној нормираности и својим фонетско-фонолошким, лексичким, морфолошким и синтаксичким карактеристикама. На пример, команде у спорту су углавном невербалне (звиздук у пиштаљку, показивање црвеног картона у фудбалу за искључење играча из игре, гестови рукама), осим у неким индивидуалним спортовима попут бокса, када судија изговара команду *брејк* (енгл. *break*) при раздвајању боксера у клинчу, односно тениса, када судије користе директиве *нец*, *ауџ*, *челенџ* (енгл. *pec, out, challenge*), што су најчешће краћи узвици (превасходно англицизми) једноставне структуре, изражени по једном именичком лексемом, за разлику од војних директива на руском и српском језику, који могу бити изражени средствима различитих језичких нивоа, могу имати сложенију структуру, бројнији су и односе се на различите сегменте једног истог (војног) дискурса.

Пре него што пређемо на навођење примера војних команди, ради лакшег сагледавања и прегледности, извршићемо њихову класификацију према врсти језичких средстава за изражавање императивности.

3. Језичка средства за изражавање императивности у војним командама

Поред формално израженог императива у војним командама на *руском* језику често се среће и облик инфинитива за изражавање значења императивности. Такође су заступљене и предлошко-падежне конструкције у овој употреби, а срећу се и прилози, као и прилошки изрази.

У *српском* језику ситуација је слична, уз напомену да у ексцерпираној грађи нисмо наишли на примере у којима би војне команде биле изражене обликом инфинитива.

Навешћемо неколико примера у којима је императивност у командама на *руском* језику изражена обликом *императива*.

- (1) Батальон, в две шеренги – *становись!*
- (2) Направо (налево) – *равняйсь!*
- (3) Отделение, на первый и второй – *рассчитайсь!*
- (4) Отделение, в одну шеренгу – *стройся!*

- (5) В Бизерте было тепло – 23 градуса по Цельсию, (...) – В одну шеренгу *становись!* – вдруг скомандовал по-русски Иван Павлович. (НКРЯ)
- (5') У Бизерти је било топло, 23 степена Целзијуса, (...) – У једну врсту *збор!* – изненада Иван Павлович даде команду на руском језику. (*превод наш*)
- (6) – Направо – *равняйсь!* Тут Васька видит меня да как заорёт радостно: – *Отставитъ* построение! (НКРЯ)
- (6') – Надесно *равнај с'!* И ту ме Васка угледа, те повика сав срећан: *Обуштави* постројавање! (*превод наш*)

У свим наведеним примерима заступљен је облик другог лица императива. Када би се овај облик нашао у препозицији, значење и функција команде се не би изгубили, али би се њихова суштинска намена, интензитет и категоричност смањили. Тако би искази „Становись в две шеренги“ или „Равняйсь направо“ (инверзија) били схваћени као заповест или захтев, али не као команда, управо због тога што команде у војсци подразумевају устаљену форму, шаблон и посебну интонацију која произилази из постпозиције императива. У примеру (6) једна команда изражена је обликом императива, док је друга у облику инфинитива. Облик *отставитъ* превели смо императивом *обуштави*, с обзиром на то да ова команда управо овако гласи на српском језику, као устаљени облик у складу са нормом карактеристичном за војни дискурс. Други разлог за овакво преводно решење произилази из ређе употребе инфинитива у императивном значењу у српском језику, у односу на руски.

У следећим примерима наводимо неколико команди на руском језику у којима је значење императивности изражено *инфинитивом*. У овим командама устаљена форма подразумева искључиво употребу инфинитива.

- (7) *Идти* в ногу!
- (8) Головной убор – *снять!*
- (9) Головной убор – *надеть!*
- (10) *Стать* в строй!

У наведеним командама облик инфинитива је константан и на тај начин фиксиран у Правилима службе. Као што смо раније навели, устаљена форма постаје клише који не подлеже променама – када би се облици инфинитива: *идти, снять, надеть, стать* заменили императивом: *иди, сними, надень, стань*, ови искази би изгубили функцију војне команде. Наиме, значење императивности би остало, али функција исказа би се претворила у захтев, заповест (са смањеном категоричношћу).

Поменућемо да је стање у српском језику нешто другачије, с обзиром на нижу категоричност инфинитива, што видимо као један од разлога за

изостанак овог облика у наведеној функцији. Значење команде се у овим случајевима чува инверзијом: капу *скини*, у stroj *стїани* (уместо *скини кају*, *стїани у стїрој*, што би се окарактерисало као лично обраћање у свакодневној усменој професионалној комуникацији, без функције команде или наређења). У руском језику инфинитивом се може изразити подстицај, импулс за извршење радње, али и обавезност, прописивање (прескриптивност) и категоричан став у намери или налогу да се радња изврши, као и изражена резултативност, што и јесу карактеристике војних команди. Блискост прескриптивног инфинитива са императивом објашњава се на следећи начин: „Прескриптивно значење које се остварује инфинитивом у предикатској позицији подразумева давање подстицаја за остварење онога што се инфинитивом именује. Отуда и уочљива блискост овако семантизованог инфинитива са императивом“ (Пипер и др. 2005: 470). У српском језику, пак, оваква блискост инфинитива и императива огледа се у писменој форми, за разлику од руског језика, где се реализује и у усменој. У српском су то најчешће инструкције, правила или савети, упутства и препоруке у писменом облику: *Не бацајти ошїаїтїке; Не стївараїти буку и не йалиїти ваїтру у шуми; Чуваїти на шамном и хладном местїу и држаїти ван домашаја деце; У случају оїасносїи разбиїти стїакло; Пре уїоїтїребе геїшально йроучиїти уїуїстїво; Пре уїоїтїребе йромућкаїти* и сл. Овде долази до изражаја обезличавање лица које се обраћа са подстицајем, као и лица које треба да изврши радњу изражену инфинитивом (експресора и респондента). „У тој деперсонализацији, својственој инфинитиву, управо и јесте основна разлика између тог глаголског облика и императива“ (Пипер и др. 2005: 470). Директиви у српском језику могу бити изражени инфинитивом, али се у оквиру војног дискурса не користе у војним командама, већ у инструкцијама или опису конкретних задатака, посебно у теренским условима (нпр. „Ваш задатак је: *овладаїти* положајима непријатеља, *извршиїти* напад“).

Императивност се у војним командама може изразити *йрилозима* и *йрилошким изразима*. О томе сведоче следећи примери на руском језику, са српским еквивалентима.

- (11) Рота, *смирно*, равнение *направо* [на-пра-ВО]! – српски: Чета, *мирно*, *надесно равнај с'* [рав-НА]С!]
- (12) *Вољно!* – Вољно!
- (13) *Шагом* – марш! [Шагом – МАРШ!] – Вољним кораком, напред – марш! [Вољним кораком, напред – МАРШ!]
- (14) *Бегом* – марш! – [Трком, напред – МАРШ!]
- (15) *Шире шаг!* – Дужим кораком! [Дужим – КОРАКОМ!]
- (16) *Короче шаг!* – Краћим кораком! [Краћим – КОРАКОМ!]
- (17) В колонну *по одному* – марш! – У колону *йо један* – марш!
- (18) Для его встречи полковник Попов *выстроил взвод и скомандовал: «Взвод – смирно, равнение – направо!»* (НКРЯ)

- (18') За његов дочек пуковник Попов је постројио вод и командовао:
„Вод – мирно, нагесно равнај с'!“ (ѿревод наш)
- (19) Наверно, это было какое-то разрешение или команда «вольно».
(НКРЯ)
- (19') То је вероватно била некаква дозвола или команда „вольно“. (ѿревод наш)

Прилози и прилошки изрази који се често користе у војним командама на руском језику јесу *мирно, вольно, шагом, бегом, шире, короче, по одному, направо, налево*, као што је наведено у примерима. Ове команде издаје надређено лице, обраћајући се појединцу или групи, тј. јединици (чети, одељењу и сл.) приликом извођења стројевих радњи кретања. Сви прилози указују на начин, с обзиром да је реч о упућивању на различите прописане начине кретања у строју. Обраћање се изводи посебном интонацијом, артикулацијом и акцентовањем последњег слога, на шта смо указали у заградама.

Предлошко-падежне конструкције су такође заступљене у војним командама. За овај модел изражавања пронашли смо неколико илустративних примера који се односе на стројеве радње и прописане ставове са оружјем, као и на правила кретања и постројавања. Стога предлошко-падежне конструкције означавају *ѿросѿорни* однос.

- (20) Ружьё на плечо [на-пле-е-ЧО]!
- (21) Ты ружье к ноге составь, будет время целиться. (НКРЯ)
- (21') Прислони ти ѿушку к нози, биће времена за нишањење. (ѿревод наш)
- (22) Я выступил из строя на три шага и, как полагалось по Уставу, взял винтовку «к ноге», т. е. приставил приклад к мизинцу правой ноги. (НКРЯ)
- (22') Иступио сам три корака из строја и, како налажу Правила службе, прислонио пушку „к нози“, тј. наслонио кундак на мали прст десне ноге. (ѿревод наш)
- (23) Бруно крикнул: – Суан! Суан! Оружие на ремень! Ко мне! (НКРЯ)
- (23') Бруно повика: – Суане! Суане! Оружје о десно раме! Према мени! (ѿревод наш)
- (24) Без оружия или с оружием в положении «за спину» головной убор снимается и надевается правой рукой, а с оружием в положениях «на ремень, «на грудь» – левой.
- (24') Без оружја или са оружјем у ставу „на леђа“ капа се скида и ставља десном руком, а са оружјем у ставу „о десно раме“, „на ѿруги“ – левом. (ѿревод наш)
- (25) В затылок! – У ѿошљак!

Модели предлошко-падежних конструкција који преовлађују у стројевим радњама са оружјем јесу *к + даѿив (к ноге), на + акузаѿив (на плечо,*

на ремень, на грудъ), за + акузатив (за спину). Поред тога што означавају просторни однос, оне упућују и на начин извршења стројевих радњи у мировању, као и у кретању (*в + акузатив* у синтагми *в затылок*). Овде ћемо поменути да се команде у руском језику могу изразити именицама, нпр. *Ружьё!* у значењу: 'ирићи и узми пушку у руке'.

Као што смо поменули, прозодијска и интонациона специфичност војних команди састоји се у посебном наглашавању последњег слога (уз благо узлазну интонацију и померање места акцента), са продуженим изговором претходног вокала и раздвајањем слогова. У краћим командама (нпр. *Вољно!*) нису изражене ове карактеристике, осим оштрије интонације и кратког енергичног акцента.

Из наведених примера закључујемо да је категорија императивности заступљена у војним командама, а у руском језику изражена је најчешће облицима императива и инфинитива. У осталим примерима императивност се, уз предлошко-падежне конструкције, именице, прилоге и прилошке изразе, изражава интонацијом.

4. Војне команде на српском језику

Констатовали смо да се војне команде у српском језику такође одликују императивношћу која је најчешће изражена следећим језичким средствима: а) обликом императива, б) прилозима и прилошким изразима, в) предлошко-падежним конструкцијама, г) именицама.

Прво ћемо навести примере са обликом другог лица *императива*.

(26) Армади савезника САД потребно је командовати „*остав*“ (КСС).

(27) Лице скида капу на команду „Капу – СКИНИ!“ (СПВС)

(28) Оружје – ОДЛОЖИ! (СПВС)

(29) Укрцавање – ПОЧИЊИ! (СПВС)

(30) Верујте старом Жирудоу, *равнај с'* на лево, убрзаним кораком (...) (КСС)

Команде садрже облик другог лица једине императива. У примеру (26) управо је овај облик *остав* једино могуће употребити јер се среће само у војним командама. Можемо га сматрати русизмом (према руском облику императива *оставь*). Пример (30) поред облика императива садржи и команду изражену прилошким изразом (*убрзаним кораком*).

Примери који следе илуструју употребу *прилоја* и *прилошких израза* у војним командама на српском језику.

(31) *Мирно!*

(32) На месту – *вољно!*

(33) *Вољно!*

(34) *Надесно! Налево!*

(35) *Укорак!*

(36) *Трком напред – марш!*

(37) *Краћим / дужим / пуним / трчећим кораком!*

У наведеним примерима предикат је изостављен због језичке економичности и постизања краткоће исказа, у циљу бржег и ефикаснијег извршења захтева садржаних у командама. Као што смо раније учили, то је случај са већином команди.

На српском језику команде могу бити изражене *предлошко-падежним конструкцијама* и *номинативном именица*. Употреба предлошко-падежних конструкција односи се претежно на моделе *о + акузатив, на + акузатив, у + акузатив*. Ређе се употребљава модел *к + датив*. Реч је о кратким исказима у којима је изостављен предикат, тако да ове конструкције функционишу као реченица. Команда *к нози* преузета је из руског језика (*к ноге*), с обзиром на то да тај став са оружјем подразумева постављање пушке *уз ноју*. Српска команда *О десно раме!* одговара руској *На ремень!*

Примере наводимо онако како је написано у Стројевим правилима, према посебној интонацији (последњи слог је издвојен и наглашен уз одсечну и благо узлазну интонацију).

(38) *К нози!* [К но-ЗИ!]

(39) *О десно раме!* [О десно ра-МЕ!]

(40) *На груди!* [На гру-ДИ!]

(41) *На раме!* [На ра-МЕ!]

(42) *На леђа!* [На ле-ЂА!]

(43) *У-поштиљак!*

(44) *Налево круг!* [Налево-КРУГ!]

(45) *Цев!* (у значењу: покажи цев!).³

(46) *Кундак!* (покажи кундак)

(47) *Повлачење!*

(48) *Почасни њоздрав!* [Почасни по-ЗДРАВ!]

Готово у сваком од наведених примера (38)–(46) елидиран је облик императива. Иако није формално изражен, присутан је на семантичком плану: команда *К нози!* има значење ‘*прислони пушку уз ногу*’; команда *О десно раме!* значи ‘*окачи ремен пушке о десно раме тако да она стоји усправно на леђима*’; *На груди!* значи ‘*прислони пушку на груди и ремник окачи/сстави на леђа*’; команда *На леђа!* значи ‘*окачи пушку тако да стоји на леђима, а ремник је на грудима*’; *У поштиљак!* значи ‘*легај у потиљак*’.

3 Одређеним покретима руку, под одређеним углом усмерити цев пушке према старешини који обавља преглед оружја.

првоне испред себе'; *Налево круї!* значи 'налево се окрени два пута по 180 степени'. Команде *Цев!* и *Кундак!* представљене су именицама у номинативу. Њихово значење је 'покажи цев ради прегледа' 'покажи кундак ради прегледа'.

У раду смо презентовали примере команди које се најчешће употребљавају у свакодневној војној пракси, на руском и српском језику. Реч је, пре свега, о стројевим правилима. Имајући у виду идентичности, сличности и разлике између језичких средстава за изражавање војних команди у руском и српском језику, уочавамо да се облик инфинитива не употребљава у командама на српском језику, с обзиром на широку употребу облика императива. Када је реч о војним командама, треба нагласити да у српском језику постоји извесни број позајмљеница из руског језика, што се очитује не само на лексичком, већ и на морфолошком и синтаксичком нивоу: *равнај с', разброј с', вољно, к нози, осџав*. Имајући у виду чињеницу да је шаблонизованост једна од најважнијих одлика војних команди, преводилац не врши директно превођење, већ бира одговарајући еквивалент из постојећег арсенала команди, те је приликом превођења потребно прецизно знати како гласе најчешће команде које се на српском језику користе у свакодневној војној пракси. У том циљу дајемо списак најчешћих руских и српских војних команди.

Списак најчешћих руских војних команди и српских еквивалената

РУСКИ	СРПСКИ
Батальон, в одну шеренгу – становись!	Батальон, у једну колону – збор!
Отделение, в две шеренги – стройся!	Одељење, у две колоне – построј се!
Направо (налево) – равняйсь!	Надесно (налево) – равнај с'!
Равнение направо!	Надесно равнај с'!
Кругом! (Кру-ГОМ!)	Налево круг! (Налево-КРУГ!)
На первый и второй – рассчитайсь!	На парове – разброј с'!
Отставить!	Остав! Обустави! Обустави радњу!
Головной убор – снять / надеть!	Капу – скини / стави!
Стать в строй!	У строј – стани!
Рота, смирно!	Чета, мирно!
Рота, стой!	Чета, стој!
Вољно!	Вољно!

Бегом – марш!	Трком, напред – МАРШ!
Бегом!	Трчећим кораком!
Короче шаг!	Краћим кораком!
Шире шаг!	Дужим кораком!
Ружьё на плечо!	На раме!
Ружьё на ремень!	Пушку о раме!
За ремень!	За ремник!
В ногу!	Укорак!
К ноге!	К нози!
На грудь!	На груди!
За спину!	На леђа!
В затылок!	У потиљак!

5. Закључци

У оба језика команде представљају стандардизовани систем усмених клишетираних облика исказивања, тј. систем кратких заповести и наређења са институционализованом употребом, уз строго поштовање хијерархије (подређени извршава команду надређеног). Одликују их директивност и императивност. На фонетско-фонолошком нивоу карактеристичне су по узвичној интонацији и посебној наглашеној артикулацији последњих слогова исказа. На морфолошком нивоу постоје извесне разлике у начину исказивања војних команди: у руском језику изражавају се облицима императива, инфинитива, као и предлошко-падежним конструкцијама и прилозима. У српском језику нисмо евидентирали примере војних команди изражених инфинитивом. Очекујемо да овај рад, који је део ширег истраживања у оквиру дисертације *Војна терминологија у руском и српском језику*, може дати допринос конфронтационој лексикологији, превођењу стручних текстова са руског на српски језик и обрнуто, као и настави језика за специјалне циљеве, односно језика струке. Један од могућих праваца даљег истраживања видимо такође у анализи преводилачких решења за војне команде које су саставни део књижевних текстова са војном или ратном тематиком, као и ван војног дискурса, у књижевним делима другачијих садржаја.

Литература

- Јовановић Владан. *Српска војна лексика и терминологија*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2016.
- [Jovanović Vladan. *Srpska vojna leksika i terminologija*. Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2016.]
- БЭС: Большая Советская Энциклопедия, второе издание (1949—1958) (ред. Б. А. Введенский). Књ. 22. Москва: Государственный научный институт: «Советская энциклопедия», 1953.
- [BÈS: Bol'shaâ Sovetskaâ Ènciklopediâ, vtoroe izdanie (1949—1958) (red. B. A. Vvedenskij). Knj. 22. Moskva: Gosudarstvennyj naučnyj institut: «Sovetskaâ ènciklopediâ», 1953.]
- Пипер Предраг, Антонић Ивана и др. *Синтакса савременога српског језика: простиа реченица* (ред. Милка Ивић). Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига; Нови Сад: Матица српска, 2005.
- [Piper Predrag, Antić Ivana i dr. *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: prosta rečenica* (red. Milka Ivić). Beograd: Institut za srpski jezik SANU, Beogradska knjiga; Novi Sad: Matica srpska, 2005.]
- Руско-српскохрватски војни речник (ред. Перишић Милисав). Београд: Војноиздавачки завод, 1980.
- [Rusko-srpskohrvatski vojni rečnik (red. Perišić Milisav). Beograd: Vojnoizdavački zavod 1980.]
- Сорокина Эльвира А. «Язык для специальных целей как средство общения». Вестник Челябинского государственного университета 4 (386): Филологические науки, вып. 100 (2016): 169–172.
- [Sorokina Èl'vira A. «Āzyk dlĭâ spešial'nykh tseleĭ kak sredstvo obshcheniâ». Vestnik Chelĭabinskogo gosudarstvennogo universiteta 4 (386): Filologicheskie nauki, vyp. 100 (2016): 169–172.]
- Војни лексикон (ред. Ратковић Борислав). Београд: Војноиздавачки завод, 1981.

Извори

- Национальный корпус русского языка < <https://ruscorpora.ru/> >
- [Nacional'nyj korpus ruskogo âzyka < <https://ruscorpora.ru/> >]
- Стројево правило Војске Србије. Београд: 2008. <<https://dokumen.tips/documents/strojevo-pravilo.html?page=1>>
- [Strojevo pravilo Vojske Srbije. Beograd: 2008. <<https://dokumen.tips/documents/strojevo-pravilo.html?page=1>>]
- Строевой Устав Вооружённых сил Российской Федерации (ред. В. А. Ивасенко). Военное издательство, Москва: 2006. < https://ivo.pnzgu.ru/files/vuc.pnzgu.ru/doc/ustavy/stroevoy_ustav_vs_rf.pdf >
- [Stroevoi Ustav Vooruzhĕnnikh sil Rossiĭskoĭ Federatsĭi (red. V. A. Ivassenko). Voennoe izdatel'stvo, Moskva: 2006. <https://ivo.pnzgu.ru/files/vuc.pnzgu.ru/doc/ustavy/stroevoy_ustav_vs_rf.pdf>]
- Korpus savremenog srpskog jezika na Matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu <<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/login.php>>

Драгана Радойчич

ЯЗЫКОВЫЕ СРЕДСТВА ДЛЯ ВЫРАЖЕНИЯ ВОЕННЫХ КОМАНД НА РУССКОМ И СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ

Резюме

Предметом данной статьи являются военные команды. Как неотъемлемая часть практики в повседневном исполнении военных обязанностей, они базируются на воинских Уставах, правилах несения службы и положениях, организующих функционирование воинских формирований. Они являются особой частью военной терминологии. Основная характеристика и назначение воинских команд состоит в выполнении кратких приказов, в целях выполнения задач в военных или мирных условиях.

В статье мы обращаем внимание на языковые средства, с помощью которых воинские команды выражаются в русском и сербском языках. Мы отметили основное отличие в сербском и русском языках: форма инфинитива не употребляется в командах на сербском языке, за счёт употребления формы повелительного наклонения. Следует подчеркнуть, что в сербском языке наблюдается немало заимствованных слов и словосочетаний из русского языка, что проявляется на лексическом, морфологическом и синтаксическом уровнях. В данной работе мы также обращаем внимание на переводные эквиваленты в обоих языках.

Ключевые слова: военные команды, заповедь, приказ, императивность, переводные эквиваленты.

Милица Драјићевић
самостални исјраживач
(Нови Саг)
milica.translations@gmail.com

UDC: 81'25:004
DOI: <https://doi.org/10.18485/prevod.2023.42.90.3>
Примљен: 15.11.2023.
Прихваћен: 16.12.2023.
Сјручни раг

САТ АЛАТИ: ОПШТИ ПРЕГЛЕД ЗА ПРЕВОДИОЦЕ

Циљ овог рада је да се преводиоци упознају с алатима за рачунарски потпомогнуто превођење (САТ алатима). САТ алати су дефинисани као рачунарски програми који омогућују ефикасније стручно комерцијално превођење. Основни кораци превођења у САТ алату су убацивање датотеке за превод, повезивање преводне меморије и термилошке базе, превођење, техничка провера квалитета превода, откривање словних грешака и извоз превода у формату изворника. САТ алати се састоје од рачунарских потпрограма за преводне меморије, машинско превођење, термилошке базе, паралелизацију, техничку проверу квалитета, откривање словних грешака и форматирање. САТ алати имају своје предности и недостатке на које је потребно обратити пажњу како би се осигурао задовољавајући ниво квалитета превода. Према цени, САТ алати се могу поделити на бесплатне САТ алате и САТ алате који се купују. Према месту инсталације, САТ алати се деле на САТ алате који се инсталирају на рачунару, САТ алате који се користе у прегледачу и комбиноване САТ алате. Закључак рада је да САТ алати могу допринети побољшању статуса преводилаца тако што могу да убрзају процес превођења и отворе врата нових пословних прилика.

Кључне речи: САТ алат, преводна меморија, термилошка база, машинско превођење, паралелизација, техничка провера квалитета, откривање словних грешака, извоз превода

This paper aims to familiarise translators with computer-assisted tools (CAT tools). A CAT tool is defined as a computer programme that enables more efficient specialised commercial translation. The basic translation steps in the CAT tool include importing a translation file, connecting the translation memory and term base, translating, performing the technical quality check and spell check, and exporting the translation into the original text format. The CAT tool comprises computer subprogrammes for translation memories, machine

translation, term bases, alignment, technical quality check, spell check, and formatting. Considering that the usage of a CAT tool includes both advantages and disadvantages, a special attention should be paid to ensure an adequate translation quality level. Based on the price, CAT tools are divided into free and paid versions. Regarding the installation location, CAT tools are categorised into those installed on the computer, those used in the browser and those combining both functionalities. The paper ends with the conclusion that CAT tools can contribute to raising the economic status of translators by making the translation process more efficient and opening new doors of opportunities.

Keywords: CAT tool, translation memory, term base, machine translation, alignment, technical quality check, spell check, translation export

1. Увод

Од средине прошлог века, поготово у Сједињеним Америчким Државама и Совјетском Савезу истраживачи из различитих области раде на аутоматизацији преводилачког процеса помоћу машина, односно рачунара (в. више о историји машинског превођења нпр. у Hutchins 2010). У многим истраживањима фигурирала је идеја о томе да ће једног дана машине (рачунари, рачунарски програми) моћи да замене човека и аутоматски преводе најразличитије текстове. Ове идеје постале су нарочито популарне с развојем дигиталних технологија и растом потребе за превођењем, посебно стручних текстова великог обима. С развојем технологија мењала се и представа о њиховим могућностима. Стручно комерцијално превођење данас се не може замислити без употребе рачунарских програма, од којих су најзаступљенији алати за рачунарски потпомогнуто превођење (енгл. computer-assisted translation tool, CAT tool; у даљем тексту: САТ алати). Циљ овог рада је да се преводиоцима приближи начин употребе САТ алата како бисмо их подстакли да их укључе у рад и тиме дају нову димензију својим компетенцијама. Стога је рад стручно и практично усмерен, али би један од његових исхода могао бити и повећање интересовања у научним круговима код нас за ове теме.

Наспрам великог броја стручних радова и научних истраживања, поготово на енглеском језику посвећених улози дигиталних технологија у превођењу, а међу њима и оних усмерених на рачунарски потпомогнуто превођење, домаћа литература не обилује научним радовима на тему преводилачких алата, али ћемо издвојити и у најкраћим цртама представити неке од њих. Д. Мићовић и Л. Беко анализирале су два преводилачка алата, која су, како тврде, најдоступнија преводиоцима: опција за проверу правописа и граматике у оквиру програма Microsoft Word и Google преводилац (Мићовић – Беко 2017). Као и други алати који помажу у превођењу, и ови подразумевају „сарадњу“ преводиоца и програма, али у различитом

смислу – први помаже у постредактури превода који је сачинио човек, други захтева постредактуру од стране човека. У сваком случају, ово је тек део функција које нуде CAT алати. У истраживању тржишта рада за преводиоце у Србији, Борислава Ераковић наводи податак да искључиво преводачке агенције и послодавци за које раде тимови преводаца очекују да преводиоци познају преводачке алате. Од 65 преводаца анкетираних 2018. године, 44 је користило преводачке алате попут алата Trados, memoQ и Memsource (данашњи Phrase) (Eраковић 2018: 77). Александар Кавгић се бавио преводачким алатима у два наврата. Тема првог рада била је утицај рачунарских програма за превођење на нормативну исправност синхронизованих и титлованих превода (Kавгић 2011). У другом раду аутор је анализирао енглеско-српски преводни корпус како би одредио утицај програма за помоћ при превођењу на квалитет превода (Kавгић 2012). На Универзитету у Марибору спроведено је истраживање о утицају преводачких алата Eurocorpus и Euroterm на квалитет превода студената. Резултати су показали да преводачки алати доприносе квалитету, брзини и конзистентности превода на лексичком, правописном и стилистички-семантичком нивоу (Кућиш 2010). Најсвеобухватнији преглед алата за рачунарски потпомогнуто превођење (преводних меморија и термилошких база) и алата за машинско превођење дала је Наташа Павловић у шестом поглављу монографије *Увод у теорије превођења* (Pавловић 2015). Поменућемо овде и једну од новијих студија из суседства, „A review of computer-assisted translation (CAT) tools used by Croatian translators“, каква недостаје у српској транслатологији и може бити корисна и нашим истраживачима и преводиоцима, а у којој је група аутора истраживала употребу CAT алата у циљу утврђивања врста алата који се (претежно) користе у Хрватској, у којој се мери ови алати користе, колико олакшавају процес превођења и повећавају његову ефикасност, те како преводиоци оцењују своје искуство с овим алатима (Bорусински et al. 2022).

2. Дефиниција CAT алата

Рачунарски потпомогнуто превођење најшире се дефинише као преводачка стратегија употребе рачунарских програма за обављање дела процеса превођења, а као једна од његових најважнијих карактеристика и сврха издваја се убрзавање преводачког процеса (Shuttleworth – Cowie: 98–99), повећавање продуктивности преводиоца (memoQ: 3), али и побољшање квалитета његовог рада (Kornacki 2018: 44). Дакле, CAT алат је рачунарски програм за превођење који првенствено служи да убрза превођење давањем предлога превода из претходно преведених текстова, издвајањем термина на циљном језику из текста који се преводи, техничком провером квалитета превода, откривањем словних грешака те извозом превода у формату изворника.

3. Превођење у САТ алату

Превођење у САТ алату почиње убацавањем датотеке за превод, која може да буде у формату Word, PDF, Excel, PowerPoint и разним другим форматима. Списак формата који одређени САТ алат подржава може се пронаћи у пратећој документацији САТ алата.

Након убацавања датотеке одвија се процес превођења и провере техничког квалитета текста, који се на крају извози као готов производ. Међутим, оваквим поступком превођења не искоришћавају се све предности САТ алата: алат неће давати предлоге превода из претходно преведених текстова и неће издвајати термине на циљном језику из текста који се преводи.

Да би се процес превођења заиста убрзао, што је, рекли смо, сврха САТ алата, потребне су две додатне компоненте: преводна меморија и терминолошка база. Преводна меморија је база претходно преведених текстова и њихових изворника, док терминолошка база садржи термине на изворном језику и њихове преводне еквиваленте. Док преводилац¹ преводи изворник, преводна меморија издваја циљни текст или делове циљног текста који се поклапају с изворником који се преводи, а терминолошка база издваја преводне еквиваленте термина пронађених у изворнику.

Датотека за превод, преводна меморија и терминолошка база чине фасциклу (фолдер), који се у САТ алатима назива пројекат. Прво је потребно направити празан пројекат, а затим у њега убацити датотеку за превод, преводну меморију и терминолошку базу. Нова датотека за превод, нова преводна меморија и/или нова терминолошка база могу се додати у постојећи пројекат, а постојећа датотека за превод, преводна меморија и/или терминолошка база могу се и избрисати из пројекта. Поред једне или више датотека за превод, сваки пројекат може садржати и једну преводну меморију и једну терминолошку базу или пак више њих. Преводна меморија и терминолошка база нису обавезне компоненте пројекта. Међутим, потребно је имати у виду да без преводне меморије превођење у САТ алату губи велики део функционалности. Пројекти су корисна опција кад преводилац ради на преводима више текстова за једног клијента. Предност пројекта се огледа и у томе да преводилац на једном месту има све три компоненте које убрзавају превођење.

Датотеку за превод, преводну меморију и терминолошку базу преводилац може добити од клијента у виду пакета. Пакет је компримовани пројекат, који олакшава слање и преузимање пројекта путем интернета. Док преводилац мора направити пројекат да би искористио његове предности, пакет увози у САТ алат и извози из њега једноставним поступком. Увоз и извоз пакета такође омогућава сарадњу између више преводилаца и у том случају побољшава кохерентност коначног текста.

1 Термин „преводац“ у овом тексту односи се подједнако на преводиоце и преводитељке.

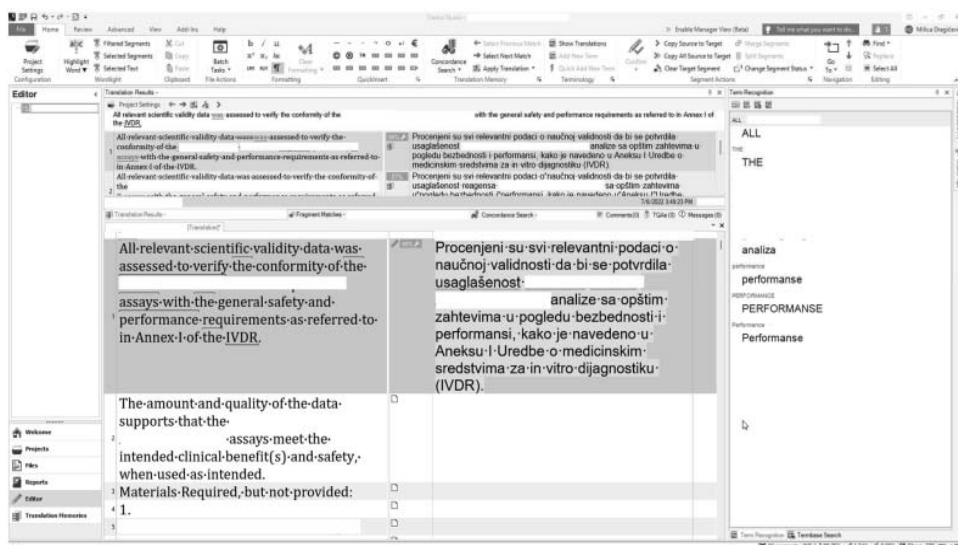
4. Потпрограми САТ алата

Премда се на тржишту може наћи велики број САТ алата, свима су заједнички основни потпрограми: потпрограм за превођење, потпрограм за преводне меморије, потпрограм за машинско превођење, потпрограм за паралелизацију, потпрограм за термилошке базе, потпрограм за техничку проверу квалитета превода, потпрограм за откривање словних грешака и потпрограм за форматирање. Како развој великих језичких модела убрзано напредује, поред ових основних потпрограма, у догледној будућности можемо очекивати и повезивање потпрограма за тзв. велике језичке моделе (енгл. large language model) – моделе машинског учења који могу да разумеју и генеришу људски језик.

Потпрограм је скуп рачунарских инструкција. Укупност потпрограма чини сложени рачунарски програм – САТ алат. Начин корисничког приказа потпрограма зависи од графичког корисничког интерфејса сваког алата. У овом раду сваки потпрограм ће бити објашњен уз помоћ конкретних елемената графичког корисничког интерфејса и снимака екрана.

4.1. Потпрограм за превођење

На графичком корисничком интерфејсу овај потпрограм је приказан у виду три прозора: прозора за превођење, прозора за издвајање претходних превода (из преводне меморије) и прозора за термилошке базе. Највише места заузима прозор за превођење, који је подељен на два дела. С леве стране је изворни, с десне стране циљни текст. Изворни и циљни

Прило 1: Потпрограм за превођење

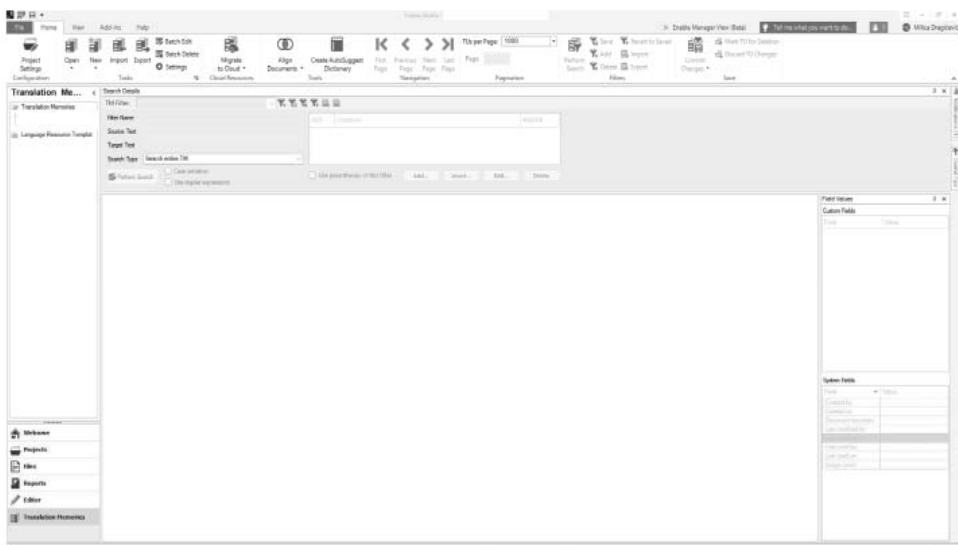
текст подељени су у сегменте. Сегмент се „може дефинисати као најкраћи фрагмент текста који се може аутоматски издвојити помоћу САТ алата (Kornacki 2018: 108), а могу одговарати реченицама, пасусима, насловима, поднасловима, ћелијама у табели програма Excel и сл. Један изворни сегмент и један преводни сегмент чини преводну јединицу.

Подела изворног текста у сегменте назива се сегментација. Сваки САТ алат аутоматизовано дели изворни текст на сегменте и оставља празне сегменте за превод. Начин сегментације изворног текста може се подесити у САТ алату прилагођавањем правила сегментације конкретним захтевима. У највећем броју случајева, САТ алат ће аутоматизовано сегментирати изворни текст тако да је довољно минимално подешавање сегментације.

4.2. Потпрограма за преводне меморије

4.2.1. Преводна меморија је језичка база упарених сегментираних изворних и циљних текстова. Циљни сегмент заједно с изворним сегментом чува се у преводној меморији, један поред другог. Потпрограма за преводне меморије омогућује коришћење претходно преведених сегмената за превођење новог документа или унутар истог документа (Kornacki 2018: 107). Стандардизовани формат датотеке преводне меморије је .tmx.

Преводне меморије могу да се додају у САТ алат и бришу из њега, а постоји и могућност брисања, додавања и измене сегмената у њој. У САТ алат се може убацити празна или попуњена преводна меморија. Ако се у САТ алат убаци празна преводна меморија, за изворне сегменте неће бити

Прилој 2: Потпрограма за преводне меморије

погодака из преводне меморије; међутим, новопреведени сегменти ће се аутоматски убацивати у преводну меморију и могу се користити за наредне сегменте ако постоји поклапање. Уколико се у САТ алат убаци претходно попуњена преводна меморија, преводилац преводи оне делове текста који нису претходно преведени.

Преводна меморија може и да се претражује. Поред тога што САТ алат аутоматизовано претражује преводну меморију, може је претраживати и преводилац уношењем речи или израза у поље за претрагу. Ручно претраживање преводне меморије назива се конкорданција.

Док преводилац преводи, алат аутоматизовано упоређује изворник на којем преводилац ради с преводном меморијом. Поређење се врши на нивоу сегмената и/или на нивоу делова сегмената у зависности од САТ алата. САТ алат се може подесити да аутоматизовано попуни преводни сегмент садржајем из преводне меморије кад у преводној меморији пронађе поклапање с изворним сегментом који се тренутно преводи. Међутим, ако у преводној меморији постоји више превода једног сегмента, савет је да се аутоматизовано попуњавање преводног сегмента искључи. Сваки сегмент који се потврди пречицом на тастатури аутоматизовано улази у преводну меморију и може се искористити за превођење нових сегмената.

Преводна меморија може да се повеже с САТ алатом на два начина. Може да се убаци у САТ алат у виду датотеке или САТ алат може да се повеже с преводном меморијом на серверу помоћу тзв. акредитива. Већина алата имају обе опције, док неки алати имају могућност повезивања само са серверском преводном меморијом.

4.2.2. Поклапање изворника с преводном меморијом изражава се у виду процента од 101%, 100%, 95–99%, 85–94%, 75–84% и 74–50%². Праг за поклапање обично је 50%, што значи да САТ алат неће приказивати сегменте из преводне меморије ако је поклапање 50% или мање (енгл. no match). Праг поклапања се може подесити у САТ алату.

Код поклапања од 101%, изворни и циљни сегмент на којима преводилац ради и изворни и циљни сегменти пре и после њих у потпуности одговарају одговарајућим изворним и циљним сегментима из преводне меморије. Поклапање од 101% назива се још и контекстуално поклапање (енгл. context match), будући да је реч о подударану не само сегмената, већ и њиховог окружења, односно контекста (memoQ: 13). Код поклапања од 100% (енгл. exact match), изворни и циљни сегмент на којима преводилац ради у потпуности одговарају изворном и циљном сегменту из преводне меморије. Делимично поклапање може бити поклапање од 99% до 50%. Ако је поклапање 95–99% (енгл. good match), изворни сегмент на којем преводилац ради обично се разликује од изворног сегмента из преводне

2 Класификација распона поклапања преузета је из монографије М. Корнацког (Kornacki 2018).

меморије у погледу интерпункције, форматирања или неколико речи. Остали степени (енгл. fuzzy match) делимичног поклапања су: 85–94%, 75–84% и 74–50%.

4.2.3. Анализа изворника је анализа степена поклапања изворника с преводном меморијом. Поред сваког степена поклапања, анализу чини број речи, карактера и сегмената који одговарају датом поклапању. Осим поклапања у анализу ће бити укључен и број сегмената који се понављају. Ако је алат повезан с програмом за машинско превођење, анализа даје и број речи, карактера и сегмената машинског превода.

Анализа показује колико је изворни текст који се преводи сличан изворном тексту из преводне меморије. Међутим, не може се само на основу тога одредити колико је времена преводиоцу потребно да преведе текст. Из тог разлога постоји пројектни обрачун, који би требало да одражава потенцијално време за превод и број речи која ће бити плаћен преводиоцу. Број речи за обрачун израчунава се тако што се свакој врсти поклапања одреди одређени проценат цене по речи. Обрачун се не врши у алату и проценте обично одређује клијент. У наставку је пример пројектног обрачуна.

Job No.			
Match	%		Weighted Words
repetitions	10%	601	60.10
100%	10%	51	5.10
95-99%	25%	41	10.25
85-94%	50%	76	38.00
75-84%	50%	30	15.00
50-74%	100%	20	20.00
No Match	100%	2418	2,418.00
Total		3237	2,566.45

Прилој 3: Пројектни обрачун

Из овог обрачуна може се видети да ће за овај пројекат бити потребно време једнако времену потребном за превођење 2566 речи иако пројекат садржи 3237 речи.

4.3. Пошпрограма за машинско превођење

Потпрограм за машинско превођење самостално преводи изворник на циљни језик без помоћи човека. Овај потпрограм се обично користи заједно с потпрограмом за преводне меморије: САТ алати се подешавају тако да сегменте који се не налазе у преводној меморији преводи машина. Машински преведени сегменти приказани су у одговарајућој колони за циљне сегменте у прозору за превођење или у одговарајућем прозору поред прозора за сегменте из преводне меморије.

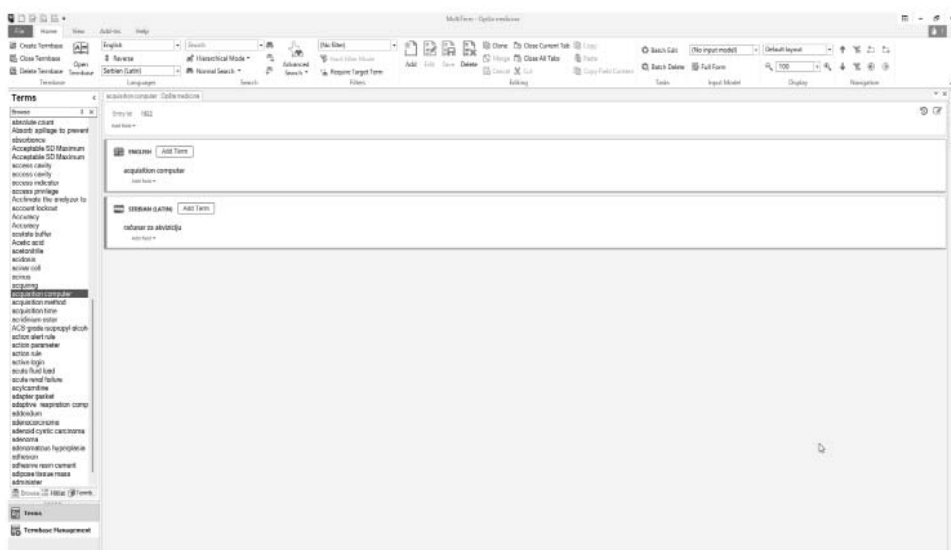
4.4. Пошћројрам за паралелизацију

Паралелизација је поступак поравнавања изворног и циљног текста за коришћење у преводној меморији. Кад преводилац убади изворни и циљни текст у САТ алат, САТ алат их сегментира, а преводилац затим провера да ли изворни сегменти одговарају циљним. Овај поступак је обавезан приликом прављења преводне меморије од претходно преведених текстова и њихових изворника.

4.5. Пошћројрам за термилошке базе

Овај потпрограм омогућује прављење и претраживање термилошких база, односно база речи и/или израза и њихових преводних еквивалената. За разлику од преводне меморије, термилошка база не садржи сегменте, већ термине. Број речи у термину није ограничен.

Као што је случај код преводне меморије, у САТ алат се може убацити празна или попуњена термилошка база. Док преводилац преводи, САТ алат аутоматизовано упоређује изворни текст с термилошком базом. Ако се одређени термин налази у термилошкој бази, његов превод приказаше се у малом прозору за термилошке базе поред прозора за превођење. Преводилац може унети изворни термин и његов превод током самог превођења. Термилошке базе могу да се додају/бришу/заменују, а постоји и могућност уређивања термина сваке термилошке базе засебно. База може садржати описе, објашњења о употреби, граматичке и друге информације.

Прилој 4: Потпрограм за термилошке базе

Као и преводна меморија, термилошка база се може повезати с САТ алатом на два начина. Може се убацити у САТ алат у облику датотеке и може се повезати са термилошком базом на серверу, на пример с термилошком базом IATE. Кад се термилошка база убацује у САТ алат у виду датотеке, потребно је направити празан фолдер термилошке базе, који се може оставити празан ради даљег попуњавања или се у њега може увести датотека с терминима, на пример датотека Excel. Нове термине и њихове еквиваленте преводилац током превођења убацује ручно. Стандардизовани формат датотеке термилошке базе је .tbx.

4.6. Потпрограм за техничку проверу квалитета превода

Техничка провера квалитета превода је провера квалитета превода коју извршава САТ алат. Преводилац добија извештај о провери и на основу њега исправља превод. Потпрограм за техничку проверу квалитета на графичком корисничком интерфејсу обично се појављује у склопу прозора за превођење или се отвара у посебном прозору кликом на ставку менија.

Током техничке провере квалитета, САТ алат, између осталог, ради следеће:

- Проверава уједначеност термина и израза у преводу.
- Проверава дупле размаке.
- Проверава да ли интерпункцијски знаци превода одговарају изворнику.
- Проверава да ли преведени термини одступају од термина из термилошке базе.
- Проверава да ли су бројеви и датуми одговарајуће пренесени.
- Проверава дужину сегмената ако постоји ограничење.

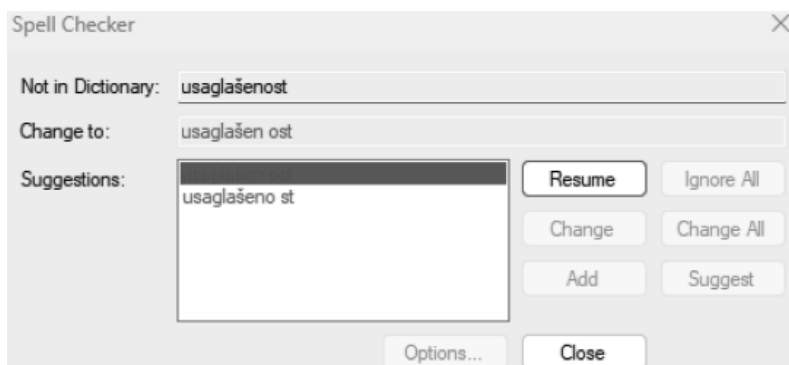
Шта ће САТ алат узети у обзир за проверу и на који начин ће проверу извршити одређује преводилац у подешавањима. На пример, САТ алат може да се подеси да проверава да ли се оба сегмента преводне јединице, изворни и циљни, завршавају тачком.

Severity	Message	Origin	Document	Segment
Q	Target segment was confirmed without prior editing.	QA Checker 3.0		1
Q	Space before tag "emphasis role=bold" removed.	Tag Verifier		10
Q	Space before tag "br />" removed.	Tag Verifier		9
Q	Space before tag "br />" removed.	Tag Verifier		137
Q	Segment has not been translated - "When using the Franc."	QA Checker 3.0		30
Q	Segment has not been translated - "W010508Access HBs A."	QA Checker 3.0		54
Q	Segment has not been translated - "W010508"	QA Checker 3.0		55
Q	Segment has not been translated - "W010502Access HBs A."	QA Checker 3.0		53
Q	Segment has not been translated - "Use an appropriate d."	QA Checker 3.0		120
Q	Segment has not been translated - "To evaluate interfe."	QA Checker 3.0		68
Q	Segment has not been translated - "To avoid the possibl."	QA Checker 3.0		79
Q	Segment has not been translated - "To assess the cross."	QA Checker 3.0		31
Q	Segment has not been translated - "This historical clin."	QA Checker 3.0		98
Q	Segment has not been translated - "This data demonstrat."	QA Checker 3.0		25
Q	Segment has not been translated - "These abnormal profl."	QA Checker 3.0		13
Q	Segment has not been translated - "Therefore, the follo."	QA Checker 3.0		110
Q	Segment has not been translated - "There have been no F."	QA Checker 3.0		95
Q	Segment has not been translated - "There are no accesso."	QA Checker 3.0		43

Прилој 5: Потпрограм за техничку проверу квалитета

4.7. Пошпрорам за ошкривање словних грешака

Рад потпрограма за откривање словних грешака заснива се на употреби речника одређеног језика. CAT алат проверава да ли су речи одређеног језика исправно написане. Приликом ове провере потребно је бити обзрив јер CAT алат проверава да ли се реч налази или не налази у самом речнику. CAT алат може означити исправно написану реч као грешку ако се реч не налази у његовом речнику. Надаље, CAT алат не препознаје падеже, због чега је важно у речник додавати нове речи у свим падежима. Потпрограм за откривање словних грешака на графичком корисничком интерфејсу обично се појављује у склопу прозора за превођење или се отвара у посебном прозору кликом на ставку менија.

Прилоі 6: Потпрограм откривање словних грешака

4.8. Пошпрорам за форматирање

Потпрограм за форматирање омогућује извоз преведеног текста у формату изворног текста. Ако се у CAT алат убади, на пример, презентација PowerPoint, CAT алат може да изведе превод у том истом формату. У највећем броју случајева преводилац неће морати да форматира превод након извоза. Форматирање се мора подешавати једино у случају кад је превод у неким деловима знатно дужи/краћи од изворника.

5. Предности и недостаци рада у CAT алатима

У наставку су наведене најважније предности CAT алата, које издвајају како корисници, тако и истраживачи (в. нпр. Карпићска 2017; Borucinsky et al. 2022):

- Ефикаснији процес превођења захваљујући аутоматизованом препознавању претходно преведених делова текста у преводној меморији и аутоматизованом препознавању термина у термилошкој бази.

- Лакше претраживање претходно преведених текстова из преводних меморија: сваки САТ алат има поље за претрагу преводних меморија у оквиру прозора за превођење.
- Систематизација претходно преведених текстова по преводним меморијама, на пример, преводилац има једну преводну меморију за превођење у области грађевинарства, једну за превођење у области машинства итд.
- Систематизација термина по термилолошким базама: било која термилолошка база може се додати било ком пројекту, што за резултат има уједначеност термина у преведеним текстовима.
- Мање техничких грешака у преводу, попут словних грешака, дуплираних размака, размака на крају реченице и сл.
- Тимски рад: могућност истовременог/паралелног превођења од стране више преводилаца; лакша размена докумената и термина.

Издавају се, наравно, и недостаци рада у САТ алатима:

- Реченице су подељене у сегменте, што отежава сагледавање контекста реченице и пасуса. Потребна је чешћа провера форматираног изворника у форматима Word, PDF и сл.
- Већина САТ алата не подржава преглед превода у форматима који се користе у стоном издаваштву, InDesign и FrameMaker.
- Потребно је уложити новац и време да би се научио рад у САТ алату. Континуирана едукација је веома важна.

6. Врсте САТ алата

САТ алати се угрубо могу груписати на основу два критеријума: цене и места инсталације.

Кад је у питању цена, постоје бесплатни САТ алати и САТ алати који се купују. Неки од бесплатних САТ алата су OmegaT, MateCat, Smartcat. Важна предност бесплатних САТ алата јесте та да преводилац не мора да улаже новац да би научио основе рачунарски потпомогнутог превођења. Међутим, бесплатни САТ алати имају и своје недостатке, од којих треба истаћи следеће: ограниченост функција, слабија могућност подешавања, потенцијална угроженост поверљивих података, чињеница да преводилачке агенције не користе бесплатне САТ алате у случају да преводилац жели да оствари сарадњу с њима. Најпознатији алати који се купују су Trados, memoQ и Phrase. Trados и memoQ имају трајну лиценцу – једном купљен САТ алат заувек остаје у власништву преводиоца. За Phrase је потребно купити месечну претплату. Сваки САТ алат који се купује има пробну верзију софтвера која се може користити одређени пробни период, што је најчешће 30 дана. Главне предности ових САТ алата јесу приступ најновијој технологији и висок степен заштите података.

CAT алати се према месту инсталације деле на CAT алате који се инсталирају на рачунару, CAT алате који се користе у прегледачу и комбиноване CAT алате. Датотеке које се убаце у CAT алат који се инсталира на рачунар убацују се преко рачунара и оне остају на рачунару. У случају да CAT алат има могућност повезивања са серверским преводним меморијама и термилошким базама, преводне меморије и термилошке базе у власништву су власника сервера. Овакви алати имају трајну лиценцу. CAT алати који се инсталирају на рачунару сложенији су и захтевају већу посвећеност од корисника да би се савладали. Уз такве алате обично се купују услуге подршке и одржавања. Ако се услуге не купе, техничке проблеме решава корисник. Најпознатија два CAT алата која се инсталирају на рачунару јесу Trados и memoQ.

Друга врста CAT алата су алати којима се приступа преко прегледача, као што су Chrome и Firefox. У CAT алат датотеке се могу убацити преко рачунара или услуга за складиштење података, нпр. Google диска. Датотеке које се преведу могу остати на серверу или се могу преузети на рачунар. CAT алати који се користе у прегледачу обично имају привремену лиценцу, која се купује на месечном нивоу. Ови алати су једноставнији, те се брже савладавају. CAT алати који се користе у прегледачу могу радити успорено у случају слабије интернет везе и рачунара слабијих карактеристика. Скоро сваки CAT алат данас комбинује обе функционалности. С једне стране, постоје CAT алати, као што су Trados и memoQ, који се могу повезати са сервером иако се инсталирају на рачунару. С друге стране, постоје CAT алати, попут алата Phrase, који се превасходно користе у прегледачу, али имају и верзију која се инсталира на рачунар.

7. Закључак

CAT алати су рачунарски програми који омогућују ефикасније стручно комерцијално превођење. Основни кораци превођења у CAT алату су убацивање датотеке за превод, повезивање преводне меморије и термилошке базе, превођење, техничка провера квалитета превода, откривање словних грешака и извоз превода у формату изворника. CAT алати се састоје од рачунарских потпрограма за преводне меморије, машинско превођење, термилошке базе, паралелизацију, техничку проверу квалитета, откривање словних грешака и форматирање. CAT алати имају своје предности и недостатке на које је потребно обратити пажњу како би се осигурао задовољавајући ниво квалитета превода. У најважније предности CAT алата спадају ефикаснији процес превођења, ефикасније претраживање претходно преведених текстова, систематизација претходно преведених текстова по преводним меморијама и термина по термилошким базама, мањи број техничких грешака у преводу, могућност истовременог/паралелног превођења од стране више преводилаца, те

лакша размена докумената и термина. Недостаци рада у CAT алатима огледају се у томе што је сагледавање контекста реченице и пасуса отежано, преглед превода у форматима који се користе у стоном издаваштву, InDesign и FrameMaker, није могућ, те је потребно уложити новац и време да би се научио рад у CAT алату. Према цени, CAT алати се могу поделити на бесплатне CAT алати и CAT алате који се купују. Према месту инсталације, CAT алати се деле на CAT алате који се инсталирају на рачунару, CAT алате који се користе у прегледачу и комбиноване CAT алате. CAT алати могу да допринесу бољем економском статусу преводилаца тиме што могу да убрзају процес превођења и отворе врата сарадње с новим клијентима.

Литература

- Borucinsky Mirjana, Kegalj Jana, Vukalović Nino. "A review of computer-assisted translation (CAT) tools used by Croatian translators". *Hieronymus* 9 (2022), 83–105.
- Eraković Borislava. *Kompetencije stručnih prevodilaca između teorije i prakse: istraživanje tržišta rada Srbije (2005–2017)*. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad, 2018.
- Hutchins John. "Machine translation: A concise history". *Journal of Translation Studies* 13/1–2 (2010): 29–70. <https://www.readkong.com/page/machine-translation-a-concise-history-5863539>. 11.12.2023.
- Karpińska Patrycja. "Computer Aided Translation – possibilities, limitations and changes in the field of professional translation". *Journal of Education Culture and Society* 2 (2017), 133–142.
- Kavgić Aleksandar. „Uticaј računarskih programa za prevodenje na normativnu ispravnost sinhronizovanih i titlovanih prevoda“. Ružić Vladislava i Marinković Dušan (ur.). *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad, 2011: 151–161.
- Kavgić Aleksandar. „Uticaј programa za pomoć pri prevodenju na kvalitet prevoda: analiza paralelnog englesko-srpskog prevodnog korpusa“. Gudurić Snežana (ur.). *Jezici i kulture u vremenu i prostoru: tematski zbornik*. Novi Sad: Filozofski fakultet Novi Sad, 2012: 297–308.
- Kornacki Michał. *Computer-Assisted Translation (CAT) Tools in the Translator Training Process*. Berlin: Peter Lang Verlag, 2018.
- Kučiš Vlasta. „Prevodilački alati u funkciji kvalitete prijevoda“. *Informatologia* 43/1 (2010): 19–33.
- memoQ. *Why use CAT tools? An introduction to Computer-Assisted Translation* https://files.memoq.com/hubfs/eBooks/memoq_why_cat_tools_ebook.pdf. 11.12.2023.
- Mićović Dragoslava, Lidija Beko. „Kompjuterske alatke u prevodenju – pomoć, rešenje ili...“ Panajotović, Budinčić i Ćuk (ur.). *Jezik, književnost i tehnologija: zbornik radova sa Šeste međunarodne konferencije Fakulteta za strane jezike Jezik, književnost i tehnologija, 19. i 20. maj 2017*. Beograd: Alfa BK univerzitet, 2017: 38–52.
- Pavlović Nataša. *Uvod u teorije prevodenja*. Zagreb: Leykam International d.o.o., 2015.
- Shuttleworth Mark, Cowie Moira. *Dictionary of Translation Studies*. London, New York: Routledge, 2014.

Milica Dragičević

CAT TOOLS: GENERAL OVERVIEW FOR TRANSLATORS

Summary

This paper aims to familiarise translators with computer-assisted tools (CAT tools). In this paper, a CAT tool is defined as a computer programme that enables more efficient specialised commercial translation. The first section of this overview deals with basic translation steps in the CAT tool: importing a translation file, connecting translation memory and term base, translating, performing technical quality check and spell check, and exporting the translation into the original text format. The second and main section of the paper includes detailed explanations for each subprogramme a CAT tool comprises, along with appropriate screenshots. These are computer subprogrammes for translation memories, machine translation, term bases, alignment, technical quality check, spell check, and formatting. The third part of the article lists the most important advantages and disadvantages of using CAT tools. The main advantages include making the translation process and searching previously translated texts more efficient, systematisation of previously translated texts across translation memories, systematisation of terms based on term bases, decreasing the number of technical errors in the translation, the option of simultaneous translation by multiple translators and easier document and term base exchange between translators. Regarding CAT tools' disadvantages, it is emphasised that CAT tools make context overview more difficult due to text segmentation. In addition, translation preview in desktop publishing tools is only possible if the translator possesses licenses for them. Finally, acquiring proficiency in CAT tools demands an investment of both time and financial resources. In the final section of the paper, CAT tool categories based on the prices and installation location are explained. When it comes to the price, CAT tools are divided into free and paid versions. Regarding the installation location, CAT tools are categorised into those installed on the computer, those used in the browser and those combining both functionalities. The paper concludes that CAT tools can contribute to raising the economic status of translators by making the translation process more efficient and opening new doors of opportunities.

Keywords: CAT tool, translation memory, term base, machine translation, alignment, technical quality check, spell check, translation export

Марко Јевтић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
(студент докторских студија)
jevtampa@yandex.com

UDC: 821-93.03=163.41(049.32)
81'255.4(049.32)
Приказ

**ТИЈАНА ТРОПИН: ПОЕТИКА ПРЕВОЂЕЊА ЗА ДЕЦУ:
О НЕКИМ ОСОБИНАМА ПРЕВОДА КЊИЖЕВНОСТИ
ЗА ДЕЦУ У ПЕРИОДУ ДРУГЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Београд, Институт за књижевност и уметност, 2022, 323 стр.

Као преводилац и научни радник са вишедеценијским истраживачким искуством на пољу књижевности за децу, др Тијана Тропин је 2022. године објавила још једну публикацију која се бави питањима преводне литературе за најмлађе, чиме је изнова дала драгоцен допринос у овој области, која се, нажалост, и даље не може сматрати довољно развијеном у нашој науци о књижевности и транслатологији. Монографија Т. Тропин представља важан и позамашан обухват српске и југословенске преводне књижевности за децу, са посебним нагласком на период друге Југославије, који је донео са собом корените промене у погледу рушења старих и стварања нових канона у превођењу, одабиру и приређивању изворних текстова, али и њиховој адаптацији у складу са читалачким и идеолошким назорима оног доба. Књига је конципирана у три поглавља: „Увод“, „Студије случаја“ и „Шира сагледавања“.

Тропин на почетку самог „Увода“ одређује тему којом ће се бавити, релевантну грађу којом ће се користити ради компаративне анализе и потоњег закључивања, а уједно такође поставља циљ истраживања, желећи да упореди статус књижевности за одрасле и за децу, да покаже да ли се и у којој мери разликује приступ у зависности од узраста читалачке публике. Притом се ауторка дотиче и питања преводилаца који су упознавали овдашње младе читаоце са врхунским делима страних књижевности, полемиче с њиховим језичким вештинама, њиховом способношћу да исправно читавају језички и ванјезички контекст оригинала,

посебно истичући мизерно стање у ком је била преводилачка пракса током деведесетих година прошлог века. Проучавајући примарно преводну књижевност насталу на простору данашње Србије, Тропин одлучује да у своје истраживање укључи и преводе са хрватског, босанског и црногорског подручја, како би дала комплетну слику развоја преводилаштва за децу у оквиру једног заједничког језика. Поред тога, тамо где је то било сматрано умесним и подесним, ауторка је такође укључила и словеначке и македонске преводе, рачунајући на остварени дијалог култура у границама некадашње јединствене државе.

У другој глави „Увода“ се затим говори о савременим теоријама превођења и приступу превођењу за децу. Поимање актуелних приступа превођењу помаже да боље разумемо полазишне основе из којих се развија теорија превођења за децу, уз сагледавање у ком степену она прати или не прати идеје које важе за општа теоријска начела приликом рада на тексту, независно од његових рецепијената. Након преласка са опште теорије превођења на теорије превођења за децу, Тропин се упушта у даље рашчлањивање проблема, па тако врши поделу на погледе који су владали у свету и на оне који су се тицали искључиво нашег поднебља. Први значајан теоретичар који је отворио тему превођења за децу био је Гете Клингберг, који је указивао на појам *сеншментализације* као на кључну разлику у односу на преводе који су намењени нешто старијем узрасту. Преводилац за децу има слободу да делове текста измени, допуни или да их уклони, уколико он сам процени да је то неопходно, имајући у виду стилске стандарде који су очекивани у књижевности за децу. У зависности од културе циљног језика на који се одређени текст преводи, неки детаљи могу бити замењивани реалијама које недостају у оригиналу, а друге појединости могу бити чак и изостављене или *ретуширане*, у случају ако би њихово верно преношење нарушило обичајне или етичке норме друштва за које се изворни текст преводи. Наравно, стилизацији дела за децу могу допринети и творбене карактеристике као што су хипокористици и деминутиви, затим синтаксичке особености попут разбијања дужих реченица на краће, што нам говори о вишеслојности коју садрже преводилачке технике, иако се најчешће мисли да се главне промене одвијају скоро једино на лексичком плану. Хронолошки преглед превода за децу показао је да најдуже трају она дела која су превођена умереним књижевним језиком, не одвећ сувопарним, али ни у ком случају не претерано жаргонским или вулгарним. Иако је потоњи приступ покушао једно време да се наметне као нова тенденција у превођењу, он се испоставио као ефемеран, закључује ауторка.

Што се тиче теорије превођења за децу на нашем терену, Т. Тропин запажа да је обим теоријске литературе заиста невелик, узевши у обзир да је до недавног времена мало ко разматрао превођење за децу као засебан преводилачки подухват. Тамо и где постоји свест о признању заслуга

преводилица за посвећен рад на књижевном делу намењеном деци, то су и даље понајвише већ реномирани аутори који су се већ „доказали“ као вешти преводиоци књижевности за одрасле, као што је то случај код Станислава Винавера. Фигура Јована Јовановића Змаја се поставља као референтна тачка у односу на оно што је рађено пре и после њега, а даљи нараштаји су са више или мање успеха покушавали да превазиђу Змајево наслеђе. Ауторка се посебно осврће на *Треће београдске преводилачке сусретје* одржане 1977. са циљем да се дефинише преводиочев задатак приликом обраде књижевних дела за децу. Учесници у дискусији попут Милована Данојлића, Милана Табаковића и Јована Јанићијевића су заступали гледиште да се према читаоцима млађег узраста треба односити једнако као и према старијима, те да не постоји потреба за било каквим модификацијама изворника, уколико то није „расистичка литература и литература која уопште побуђује на мржњу према другима“ (Табаковић). Угљеша Крстић је истакао да деци треба предочавати књижевност водећи се принципима *забавној, васпитној и њоучној*, дефинишући улогу преводиоца једино као дидактичку, као проводника исправних вредности којима треба научити најмлађе.

Ради бољег разумевања развоја преводилачке мисли у области књижевности за децу, Тропинова у свом раду преузима периодизацију преводилаштва коју је направила Зорана Опачић, поделивши ово раздобље на три епохе: прва епоха обухвата тзв. предзмајевски период, али и време живота и рада Јована Јовановића Змаја; друга се односи на међуратну књижевност за децу, док је трећа посвећена модерној књижевности за децу, при чему је централно место у њој додељено Душану Радовићу. Сами почети превођења за децу били су обележени израженом тенденцијом доместификације радње, ликова и догађаја, где се на сваки начин гледало да се уведу *њосрбе*, односно да се дела адаптирају уношењем језичких маркера који недвосмислено указују на српски карактер преведеног дела. У првој половини 20. века примећује се већи степен доследности оригиналу, иако се и даље може говорити о немалом уделу локализације дела иностраних аутора, како би се њихов рад приближио домаћој публици. Почетак треће епохе, конкретно од 1945. године, обележен је радикалним променама на пољу превођења, након што је дошло до реструктуризације читавог постојећег система, што се одразило и на преформатирање преводилачких пракси.

Уочивши да одређени преводиоци примењују различите врсте интервенција када приступају оригиналном тексту написаном за децу, Тијана Тропин спроводи систематизацију видова таквих интервенција, сврставши их у четири групе. Прву групу чини локализација, односно посрбљавање свих атрибута који би могли указивати на страни карактер дела, било да се врши због објективног непознавања неких елемената стране културе или пак због субјективне преводиоачеве процене. У другој групи могу се

пронаћи примери језичког поједностављивања, када преводилац прибегава упрошћавању језичког израза оригинала тиме што дели дуже реченице на краће, прилагођава у неким сегментима граматичке или интерпункцијске разлике које постоје у циљном језику, али у изузетним случајевима чак и избацује неке делове текста. Поменута група интервенција нас уводи у ону наредну, која се тиче садржинског поједностављивања, тамо где преводилац циљано изоставља фрагменте оригинала, при чему његова мотивација може бити чисто практична, у жељи да се смањи обим дела, али се пак може протумачити и као покушај одстрањивања свих неподобних елемената из етичких или педагошких побуда, што се граничи са класичном цензуром. Последња група се односи на немогућност дословног преношења смисла оригинала, што је примарно узроковано играма речи или поетским обликом дела, за који није увек могуће пронаћи адекватан еквивалент у језику превода. Као што ауторка наводи, интервенције из прве и треће групе су најочљивије, зато што најексплицитније мењају природу оригиналног дела, док су код друге две групе у питању не тако значајне модификације које чувају садржину и суштину изворног текста. Осим тога, овакве интервенције нису стране ни преводима других врста књижевности. Тема која је у наше време веома актуелна јесте удео локализације, који се у епохи глобализације све више смањује, јер се рачуна на широка знања која би деца требало да имају о околном свету. Поред тога је такође заступљена тенденција поједностављивања текстова, при чему се све већи акценат ставља на верно преношење оригиналног ауторског стила, од кога се очекује да буде живахан, да иде у корак са временом у односу на генерацију која чита тог аутора.

Приликом свог истраживања ауторка упућује на класике дечје књижевности као на својеврсни канон по коме се гради однос преводилаца према тексту. Преводилачке интервенције су могуће само док се дело налази у фази канонизације, када оно тек треба да задобије култни статус код читалаца, али када такво дело једном пређе у ранг класика, онда су даље трансформације далеко мање прихватљиве, пошто је тај оригинал ушао у фонд опште културе родитеља и деце. Т. Тропин запажа да је у зачетку југословенске послератне књижевности за децу било покушаја да се обрасци из Совјетског Савеза наметну као канон подесан за васпитавање младих нараштаја у духу социјалистичке идеологије, међутим стари просовјетски канони касније бивају одбачени.

У другом делу своје монографије ауторка прелази на тзв. студије случаја, односно анализира конкретне преводе који су настали у послератном периоду, како би показала на који начин се манифестује раскид са традицијом која је до тог тренутка била присутна у превођењу за децу. Као пример дата је прича Андреја Платонова под називом *Никиџа* или *Зачарана кућа*, објављена 1946. године. Путем поређења текста оригиналне дечје приче и непотписаног превода ауторка настоји да истакне колико је низак

био ниво свести, али и језичких компетенција преводиоца, који је директно утицао на квалитет превода, његову верност оригиналу, па и на саму поуку коју је дело требало да пренесе. Уместо шареноликог богатства идеја и мисли које се оцртава у дечјој глави, преводац на српски самовољно и децидно улази у строгу категоризацију појмова – *лоше* је измишљати, *добро* је радити. При закључивању овог дела Т. Тропин истиче да је овакав приступ превођењу заиста реткост, што се може видети из нешто каснијих превода који су далеко мање задирали у смисао и поруку оригинала.

Наредна књига чијим се преводима ауторка бави јесте *Срце* Едмонда де Амичиса, написана у другој половини 19. века. Први преводи овог романа за децу појавили су се 1888. године, у време након што се на карти Европе одиграло историјско уједињење Италије, чему је Де Амичис посветио своје поучно дело, приказавши узорне врлине које треба да има један млади Италијан. На нашем терену Т. Тропин одмах примећује два правца у којима су се преводи развијали: хрватски превод Петра Куниччића негује тада савремену идеју југословенства, која би имала за циљ да уједини Хрвате и Србе кроз југословенски идентитет у нову, снажну државну заједницу Јужних Словена, док је Спира Калик у својој српској верзији изоставио било какав помен интеграције са словенским суседима и готово цео превод посветио владару Михајлу Обреновићу. Оба превода по тачности су била изузетно далеко од оригинала, а на примеру извршених интервенција види како су преводиоци желели да обликују свест најмлађих читалаца, па су тако код Калика католички обичаји и празници доследно били замењени православнима, док је Куниччић преносио варијативност италијанских покрајина на шаренолики српскохрватски лингвокултуролошки простор. У каснијим преводима, запажа ауторка, долази до знатног помака по питању верности оригиналу и очувању изворних мотива које роман *Срце* садржи у себи, уз далеко мању примену адаптације или цензуре. Најзад, појављује се превод Марије Спасић из 2020. који по први пут упознаје читаоце са интегралним текстом романа, ликовима и околностима радње који нису претрпели никакве измене у превођењу.

У оквиру постављених студија случаја Т. Тропин издваја још један драгуљ класичне књижевности за децу, дело *Алиса у земљи чуда* Луиса Керола. И поред крајње високог нивоа сложености услед свих могућих језичких игара, алузија и пародија којима обилује текст, Керолова књига остаје у најужем избору највише превођених дела широм планете, па самим тим не може заобићи ни наше подручје. Историја превода *Алисе* на српски отпочела је пре тачно сто година када је први превод објавио познати преводац и аутор Станислав Винавер. Налик на друге Винаверове преводе, посвећене нешто старијим читаоцима, истиче Т. Тропин, његова *Алиса* задржава веома мало оригиналних црта, које замењују смели експерименти са именима ликова, формом обраћања и другим модификацијама текста у сврху постизања што веће подударности са звуком

и хумором који провејава кроз изворни текст. Ипак, Винаверове интервенције не служе едукацији детета о томе шта је добро, а шта није, нити се баве поједностављивањем текста на начин који ће бити прихватљив за разумевање прочитаног, што представља иновацију. Винавера носе токови импровизације и песничке слободе, али ти токови представљају његов лични печат који проналази једнак одраз како у дечјој тако и у одраслој књижевности. Све у свему, резимирајући Винаверов учинак приликом превођења *Алисе*, ауторка би ипак радије издвојила више позитивних него негативних страна.

Каснији преводи *Алисе у земљи чуда* захватили су послератни период. Превод Луке Семеновића на српски, и хрватски превод у ауторству Мире Јуркић-Шуњић и Мирка Шуњића остали су стандардни. Осим тога, готово у свакој републици бивше Југославије изашао је барем по један превод *Алисе*, укључујући преводе на словеначки и македонски. Нажалост, оваква хиперпродукција превода говори пре свега о униженом статусу преводилачке професије, када је довољно само (и)јекавизовати нечији превод и потписати га својим именом, као што је то био случај са два узорна превода Луке Семеновића и брачног пара Шуњић, који су били адаптирани за потребе црногорског или босанскохерцеговачког тржишта. Ауторка детаљније анализира Семеновићев превод и оцењује да је преводац постигао битну равнотежу између верности оригиналу и лепоте превода. Иако је преводац био обазрив у преношењу језичких заврзлама, овај превод не губи на кохерентности нити му се пак може спочитати претерана сувопарност.

У анализи превода *Алисе* посебно се занимљивим чини разматрање начина превођења пародија на примеру превода песме *Jabberwocky*, у којој се Керол поиграо са стилем и структуром староенглеске поеме. Анализа је обухватила четири превода – Ивана В. Лалића, Иване Миланков, Светозара Кољевића и Луке Семеновића. Полазећи од самог наслова поеме, преводиоци су размишљали о етимологији речи *jabber*, те су у складу са тим предлагали своја решења на српском: *Каразубијага*, *Блебала*, *Блабларија* и *Церокоша*. Тијана Тропин сматра да су сва решења успела, јер је очувана семантичка веза са оригиналним насловом. При превођењу главног дела поеме Ивана Миланков је у целини изоставила Керолове неологизме, док су остали преводиоци ковали властите творенице, ономатопејске или смисаоне, да би задржали комичну слику епског боја. И овде је Семеновић умерен, оцењује ауторка, његови неологизми се интуитивно лако схватају (*мракан*, *јојџак*, *кукујао*), а Лалић прибегава не тако прозирним твореницама, често уз архаичан призивок (*йишица-јалдузлица*, *јолчинсџабло*). Кољевићев и Лалићев превода су окренути српској епској традицији, што најверодостојније одсликава изворну намеру Керолове пародије, на основу чега ауторка сматра да су та два превода најуспелија у нашој традицији превођења *Алисе*.

Након детаљног анализирања Кероловог дела, Тропинова разматра различите преводе романа *Хајди* швајцарске списатељице Јохане Шпири, посебно с тачке гледишта адаптација које су пратиле послератне преводе. Наиме, послератни преводиоци су избацили свако помињање Бога из дела, лик *свешћеника/жуйника* замењен је ликом *учишеља*, побожна бака која је одгајила Хајди у хришћанском духу одједном јој напрасно саветује да се осами или да повери своје тајне искључиво њој. Читав низ нелогичности је уследио након што је из романа избрисан хришћански морал који представља круцијалну компоненту живота и етике Хајди. Након пада социјализма у Југославији интегрални преводи Хајди су поново враћени.

Наредни аутор који је привукао ауторкину пажњу јесте Радјард Киплинг. Т. Тропин уочава да је одређени број Киплингових прича за децу био изостављен из одабира, сходно моралним нормама водећих издавачких кућа у Југославији (на пример, прича *Како је леопарг сћекао своје ђеје*, која садржи расистичке идеје), и примећује да се радије прибегавало селективном приступу него интервенцијама на оригиналном тексту. Тијана Тропин пореди надахнут али слободни превод *Књиће о цунџи* Николе Цвијановића и „*контрапревод*“ Олге Тимотијевић, настао из потребе да се ово дело не посрбљава, већ да се задржи дух романа кроз углађену стилистику, скрупулозну верност оригиналу и савремени језик.

„Студије случаја“ Т. Тропин завршава приказом превода *Бајки* Оскара Вајлда, такође с тачке гледишта адаптације дела и избацивања религиозних мотива из њега. Осим тога, издавачи су Вајлдове бајке претежно окарактерисали као садржај за децу, иако се оне могу читати и одраслим очима, те су у складу с тим преводиоци доследно прибегавали хипокористицима, умањеницама и другим стилским одликама дечјег говора, што је у неку руку снижавало регистар којим се писац обраћа. Као што је то био случај и са претходним класицима књижевности за децу, *Бајке* су изнова преведене без цензуре по распаду СФРЈ.

Трећи део монографије Т. Тропин под називом *Шира сагледавања* обухвата одређене куриозитете у превођењу за децу о којима се не говори много, али свакако чине занимљив терен за истраживање. Тако, рецимо, у вези са бајком О. Вајлда *Срећни краљевић* разматра интересантно питање које се тиче рода једног од главних јунака: у оригиналу је то *Swallow*, птица мушког рода, а у преводу на српски *Ласћа*, именица женског рода. У зависности од преводиочевих схватања и разумевања бајке, неки су сматрали да је потребно задржати мушки род (*Ласћан*, *Ласћавац*), док се други бирали решења као што су *Ласћа*, *Ласћавица* или неутрално *Ласћавић*. Ауторка не говори случајно о начину на који се бајка чита, јер љубав између ласте и кипа не мора бити мотивисана искључиво мушко-женским осећањима, поготово познајући биографију Оскара Вајлда. Па ипак, без обзира колико преводилац исправно или погрешно тумачи изворну намеру писца, диктат издавачке куће би га највероватније навео да *Ласћа*

ипак остане у женском роду, зато што би било крајње инцидентно увести садржај хомосексуалне природе у школску лектуру млађих разреда.

Када је у питању адаптација и локализација имена ликова књижевности за децу, Т. Тропин најзад анализира и најчувеније примере из популарног серијала о Харију Потеру у ауторству Џ.К. Роулинг у преводу Весне и Драшка Рогановића и долази до закључка да се углавном имена ликова из првог плана преносе транскрипцијом, док се називи споредних ликова често адаптирају и локализују. У вези са овим серијалом ауторка скреће пажњу и на један од већих изазова који се данас појављује пред преводиоцима и може негативно утицати на квалитет превода. Наиме, због огромне потражње читалаца за наставком приче, издавачи притискају преводиоце да сачине преводе у екстремно кратком року, због чега је неминовно, како истичу и сами преводиоци, да приликом увођења нових ликова или поновне актуелизације старих дође до различитих грешака. Ситуација се усложњава тиме што ауторка у једном тренутку може одлучити да око споредног лика формира нови заплет и да употреби његово име као мотивацију за неки поступак у књизи, што заиста ставља преводиоце на муке. Због кратких рокова преводиоци немају времена да раде ни на синтакси оригинала нити на његовим слојевима значења, те и најбољи, најодговорнији, најсавеснији међу њима ризикују да се суоче с критикама на рачун квалитета превода, а да притом не постоји представа о томе колики је заиста степен ангажованости преводиоца на овако обимном послу. Ауторка наводи писмо где је извршен прорачун да преводилац у једном дану мора да преведе деведесет шест страница књиге!

Т. Тропин је у свом истраживању дошла до низа закључака од којих издвајамо: 1. стање по питању критике превода за децу код нас је незадовољавајуће; 2. све је присутнија тенденција за осавремењивањем дела, његовом симплификацијом на плану лексике и граматике, али не и локализацијом страних појмова; 3. интервенције из идеолошких побуда данас нису актуелне, у основи интервенција данас јесу прагматични циљеви, као што су смањење обима дела или приближавање савременом говору омладине и, можда најважнији, 4. поетика превођења књижевности за децу, уз велико закашњење, прошла је исти пут као и поетика за одрасле, али на том путу тек треба да се избори за своје место под сунцем.

Као што се из нашег прегледа монографије види, превођење књижевности за децу свакако има своје специфичности, има своје особите проблеме, али и оне који се подударају са потешкоћама са којима се сусрећу други књижевни, па чак и стручни преводиоци. Стога монографија Тијане Тропин може бити интересантна не само за транслатологе, проучаваоце и преводиоце дечје књижевности, већ и за шири круг читалаца који се сусрећу са преводилачком проблематиком, како у теорији, тако и у пракси.

Милош Д. Бурић
Универзитет у Београду
Електронички факултет
Катедра за ошће образовање
djuric@etf.rs

UDC: 81'255.4(049.32)
Приказ

УМЕЋЕ И УМЕТНОСТ ПРЕВОЂЕЊА

Мирјана Ади Ранковић, Ангелина Мелеш, *Умеће и уметности
превођења*. – Београд: Нова поетика, 2023, 442 стр.

Студија која се налази пред нама дело је професорке Мирјане Ади Ранковић и професорке Ангелине Мелеш, а посвећено је теорији и пракси превођења уз критички осврт на конкретна преводна решења које су марљиво прикупљале током једне деценије свог истраживања теорије и праксе превођења. Иако је акценат на француским текстовима, ауторке су се показале као прави зналци и ерудите у домену других језика (нпр. енглеског и немачког). Професор Мирјана Ади Ранковић и професор Ангелина Мелеш, као велики зналци и савесни истраживачи подручја о коме пишу, односно, о транслатологији, замислиле су да књига буде ризница поузданих информација и више него солидан извор сазнања о различитим начинима и могућностима превођења. Оно што су нам предочиле заиста је и сажето насловом, а то су чари које нуди превођење (па онда ни не изненађује што су књигу управо тако и назвале – *Умеће и уметности превођења*).

Једно од релевантних питања која би могла да се поставе у домену транслатологије јесте, између осталог, питање како приближити теорију и праксу превођења на непосредан, директан и пријемчив начин доприносећи афирмисању вештине и уметности превођења. Неке важне одговоре проналазимо на странама ове монументалне студије и хрестоматије, коју ауторке скромно и непретенциозно посматрају, скромно подаривши књизи поднаслов: *Избор текстова за ученике језичких гимназија и студените романистике*. Дужност нам је одмах да истакнемо да књига која се налази под нашом истраживачком лупом, а која је предмет овог скромног приказа, далеко превазилази избор текстова, штавише, то је аналитичко-критичка хрестоматија опремљена најсавременијим апаратом

теоријске, књижевне критике, теоријске и примењене лингвистике, праћено раскошном превођилачком праксом самих ауторки, које су осведочени стручњаци за транслатологију уопште, односно, превођење књижевних текстова са француског на српски и са српског на француски језик. Стога бисмо ову монументалну студију могли, без икаквог устручавања, делимитирати као критички оријентисану хрестоматију. Но, погледајмо најпре формалну структуру ове студије.

Формална стурктура књије. Књига се састоји од три тематска блока, а потом следе додатни делови књиге: 1. Први тематски блок „Première partie : Versions / Први део: Превод са страног језика“ (стр. 7–53), 2. Други тематски блок „Deuxième partie : Thèmes / Други део: Превод са српског језика“ (стр. 55–98), 3. Трећи тематски блок „Troisième partie : Appendice / Трећи део: Додатак“ (стр. 99–283), 4. „Поговор“ (стр. 284–287), 5. „Appendice – Додатак: О превођиоцу и превођилаштву“ (стр. 291–424), 6. „Други поговор – Додатку“ (стр. 425). Поред тога, књига садржи Библиографију (стр. 426–430) која обухвата 94 библиографске одреднице. Књига садржи ауторски додатак Миломира Бате Цветковића, под насловом, „Вештина, уметност и наука превођења“ (стр. 431–432) који се налази иза Библиографије.

Дакле, видимо из саме структуре књиге да су проф. Ранковић и проф. Мелеш темељно и детаљно припремиле ову хрестоматију, водећи рачуна о најмањим детаљима и узимајући у обзир најсавременију књижевну критику и критику превода. Одмах желимо да истакнемо да ауторке, у складу са најбољом академском праксом, не излажу критикама анализиране преводе, већ препуштају рецепијентима и стручној публици, да донесу коначну оцену о адекватности понуђених превода, а то је нарочито случај на местима где нуде и компаративне увиде у два или више превода на српски једног истог ексцерпта на француском језику. Другим речима, проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш не излажу критици ауторе превода, већ студентима филолошких профила (пре свега, романистике, али и шире) као и студентима језички-профилисаних гимназија нуде једно богатство у виду преводне ризнице, из које читаоци могу да извуку пертинентне податке, да науче, али и да усаврше постојеће вештине превођења. Захваљујући преводима проф. Мирјане Ади Ранковић и проф. Ангелине Мелеш, српска читалачка публика има прилике да открије бисере француске књижевности и преводе на српски језик, као и преводе значајних српских писаца на француски језик. Следствено томе, аутори ове књиге пружају нове спознаје и нове компаративне увиде у преводе са француског и на француски језик. Први део студије обухвата три тематска блока са готово уравнотеженим теоријским и апликативним деловима, како на нивоу глобалног текста, тако и на нивоу микротекста, односно, појединачних микро-тематских блокова и у њима садржаних ексцерпата из богатог преводног француско-српског корпуса.

На овај начин, успостављен је својеврсни интерфејс између теоријско-аналитичког апарата и корпуса, што доприноси већој кохерентности структуре књиге у целини.

Погледаћемо сада преводни корпус који је коришћен у књизи. Корпус је репрезентативан из следећих разлога. Корпус је обухватио дела како класичног, тако и модерног уметничког проседеа. Слободни смо да приметимо да су ауторке одабрале ексцерпте из књижевних остварења која су стекла статус културних дела. Неки ексцерпти се јављају по први пут на нашој преводачкој сцени, те стога представљају редак, готово егзотичан пример преводне књижевности код нас у Србији, али и шире у региону бивше СФР Југославије. Наиме, иако на тржишту постоје преводи појединачних радова који су предмет ове раскошне хрестоматије, веома је тешко наћи све репрезентативне преводе на једном месту, што управо ова књига омогућује.

Издвојили бисмо следеће ексцерпте: “*Débuts poétiques*”, *Les Mots* – Jean-Paul Sartre; „Песнички почеци“, *Речи* – Жан-Пол Сартр; “*L’amour de sa profession*”, *Cours de dictées françaises* – М. Grevisse; „Љубав према свом позиву“, *Часови из француској диктацији* – М. Гревис; “*L’enseignement de mes maîtres*”, *Souvenirs d’enfance et de jeunesse* – Ernest Renan; „Подука мојих учитеља“, *Успомене из детињства и младости* – Ернест Ренан. Овде бисмо напоменули да је од велике драгоцености то што, у наведеном ексцерпту Ернеста Ренана, проф. Ангелина Мелеш интервенише у тексту превода на српски користећи институцију језичких објашњења, чиме помаже потенцијалном кориснику и читаоцу тиме што обезбеђује адекватно одабране синониме истовремено илуструјући богатство српског језика у домену лексике. Нпр. она каже „ви сте га схватили на један помало скупчен начин“ (42), а потом даје синоним „тесногруд“ (42, фуснота 2).

Следећи ексцерпт јесте “*Les Thibault*” – Roger Martin du Gard, „Породица Тибо“ – Роже Мартен ди Гар. Наводе се конкретна језичка појашњења и семантички изнијансирани синонимни изрази (43): *avoir conscience* – бити свестан; *faire la charité* – делити милостињу; *faire l’aumône* – давати милостињу, да поменемо само неке. Проф. Мелеш нам рашчитава и семантички профилисана значења условљена француском синтаксом. Нпр. „Мислила је на оне *јослове* у којима је учествовала њена мајка, а који су *јредстављали* „дељење милостиње“ сиромашним породицама...“ (43) [емфазе: М. Д. Ђурић]; *послове* = „онда дела која је чинила“, *представљали* = „значили“. Разуме се да оваква врста писаног дискурса представља огроман изазов, пре свега за преводиоце, будући да им намеће један тежак задатак, а то је: остати веран изворној француској синтакси и онда када се синтакса језика-извора (тј. француског језика) опире и пружа отпор директном и непосредном генерисању у преводне еквиваленте језика-циља (тј. српског језика). Проблем који су нам предочиле проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш односи

се и на оне случајеве када преводни еквивалент језика-циља одбија да директно уђе у калуп какав му нуди недовољно инвентиван преводалац (мада оне никада не критикују нити улазе у полемику са преводиоцима, већ нуде читаоцима да сами евалуирају индивидуалне доприносе преводаца). Ауторке нам на један фин начин илуструју како премостити овај јаз и како изаћи у сусрет оваквим изазовима. Неретко, оне то илуструју нудећи сопствена преводна решења и/или језичке коментаре и објашњења, али и сопствене преводе.

Пажњу приказивача привукли су и следећи текстови из преводног корпуса: *Madame Bovary* – Gustave Flaubert, *Мадам Бовари* – Гистав Флобер; *À la recherche du temps perdu*, *Un amour de Swann* – Marcel Proust, ексцерпт за који су понудиле превод Тина Ујевића (*У трагњу за изгубљеним временом*, *Jedna Swanova ljubav*) и Живојина Живојиновића (*У њошрази за изгубљеним временом*, *Једна Сванова љубав*), чиме су нам ауторке пружиле могућност за једну потенцијалну компаративну анализу некадашње западне и источне варијанте српскохрватског језика, односно, данашњег хрватског и српског језика. Посебну пажњу нам је привукао ексцерпт *Le vent* – Claude Simon, *Вешар* – Клод Симон, као и *La vagabonde* – Colette, *Скићница* – Колет, а ту се нашао ексцерпт из филозофског дела *Discours de la méthode* – René Descartes, *Расправа о методи* – Рене Декарт. Оваква тешко укротива проза, као што је то Декартова филозофска расправа, нашла је у проф. Мирјани Ади Ранковић и проф. Ангелини Мелеш достојне теоретичаре, практичаре и критичаре превода. Наиме, решења која нам нуде проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш нимало не заостају за инвентивношћу оригинала, не само на синтаксичкој него и на лексичкој равни.

Пријатна дужност ми је да истакнем да су нам ауторке понудиле и властите преводе извесних текстова са француског на српски језик. Професор Мирјана Ади Ранковић нам је понудила суптилан и префињен превод текста *La ballerine de Majorque*, „Ballerine de roi“ – Paul-Jacques Bonzon, *Балерина са Мајорке*, „Краљева балерина“ – Пол-Жак Бонзон, у коме је успешно изналазила семантички изнијансиране преводне еквиваленте као и синтаксички инвентивна решења. Професор Ангелина Мелеш је понудила сопствени превод текста *Le journal de Delphine*, „Grandeur Nature ou le triomphe de Galatée“ – Odette Joyeux, *Делфинин дневник*, „Природна величина или Галатејин тријумф“ – Одет Жоаје, најпре генеришући једну избалансирану синтаксу на релацији француски-српски, а потом и углачану лексичку димензију захтевних француских оригинала и њима одговарајућих српских преводних еквивалената. У овом тематском блоку, према нашем најбољем сазнању, по први пут је понуђен превод *La ballerine de Majorque*, „Le beau rêve n'était pas mort“, chapitre VIII – Paul-Jacques Bonzon из пера проф. Мирјане Ади Ранковић, под насловом, *Балерина са Мајорке*, „Лепи сан није минуо“, глава VIII. Превод је суптилно

стилизован и синтаксичко-семантички успешно реализован уз посебну виртуозност проф. Ади Ранковић, која се показала као изузетно обавештен преводилац, како теоријски, тако и практично, ерудита, филолог који са великом акрибичношћу приступа задатку превођења овако изузетно захтевног књижевног дискурса, што је резултирало хвале вредним преводом проф. Мирјане Ади Ранковић.

Ауторке, проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш, нису изоставиле захтевно и виртуозно превођење поезије. Пред нама се у књизи налази *Le dormeur du val* – Arthur Rimbaud, који је илустрован чак трима преводним ексцерптима: *Ћавач у долини* – Артур Рембо (превод: Владета Кошуткић), *Ћавач у доли* (превод: Никола Бертолино) и *Ћавач у долини* (превод: Миодраг Ибровац). Овим трима преводима ауторке су предочиле нашој стручној јавности увид у три остварења, без икакве жеље да оне арбитражу над успешношћу превода, или прикладношћу превода, да позајмимо термин из области Теорије релевантности примењене на превођење. На ово поетско остварење надовезује се ексцерпт „L'homme et la mer“ из *Le Fleurs du mal* – Charles Baudelaire, и то опет у три варијанте превода: *Цвеће зла*, „Човек и море“ (превод: Бранимир Живојиновић), „Човек и море“ (превод: Никола Бертолино), „Човек и море“ (превод: Иван В. Лалић). Читаоцима је пружена могућност у компаративне увиде Бодлерове поезије, и могућност да изврше сопствене компаративне анализе различитих превода, који се сада, по први пут, налазе раме уз раме на једном месту – у овој хрестоматији.

Нарочито је похвално што проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш илуструју изазове превођења захтевних синтаксичких конструкција у поезији. Овде, пре свега, мислимо на превођење одступања од очекиваног редоследа реченичних елемената, које изискује инвентивност преводиоца поезије. Ауторке ову појаву сасвим лепо и прикладно илуструју следећим одабиром: *La jeune Parque* – Paul Valéry, *Млада ѓарка* – Пол Валери. У књизи су нам понуђена два прпева: аутор првог је Коља Мићевић, а другог – Иван В. Лалић. У деловима посвећеним преводима и превођењу поезије нашао се неизоставно и ексцерпт на старофранцуском језику, *Le Chanson de Roland* (le manuscrit d'Oxford), и превод *Песма о Роланду* (Владо Драшковић). На овом месту, ауторке студије уводе својеврсну дијахронијску димензију, а посебно је похвално што је обухваћен и старофранцуски језик, поред поезије на савременом француском језику.

Обрадити превођење поезије, а не заћи у поетско краљевство Жака Превера, свакако да би било неопростиво у овако импозантној књизи. Онда нас не изненађује минуциозност и акрибичност ауторки, које нису изоставиле Жака Превера. Напротив, понудиле су поему *Barbara* – Jacques Prévert, најпре у монументалном препреву *Барбара* – Жак Превер чији је аутор професор Радивоје Константиновић, а ауторке су нашем критичком суду и оку препустиле и препев Николе Трајковића.

У анализама, ауторке, проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш, испољиле су изузетну разноврсност аналитичких процедура, поступност и доследност у њиховој примени, пажљиво водећи при том рачуна да нигде не арбитрирају над понуђеним преводима из богатог преводног корпуса, који су саме приредиле, компилирале и анализирале. Поред тога, ауторке су испољиле невероватно одмерену поузданост у процени мање или веће успешности појединих преводачких решења, што допуњавају некада убацивањем два или три превода истог текста како би илустровале и показале једну од могућих функционално-смисаоних варијанти, између осталог.

Крећући се од једног до другог анализираног прозног и/или поетског сегмента, уз примену донекле модификоване аналитичке процедуре, саображене синтаксичким, семантичким и лексичким особеностима датог сегмента, проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш скоро сасвим сигурно полазе од разноликих вредносних судова, не изостављајући парцијалне глобалне аксиолошке судове приликом анализе појединачних преводачких концепција или пак стратегија појединих преводаца. Може се рећи да је крајње исходиште ове анализе кретање ка извесном глобалном суду о преводним скуповима и низовима свих анализираних и илустрованих преводних ексцерпата, са бројним и релевантним импликацијама које из оваквог резоновања произилазе, али се не дају обухватити овим нашим скромним и непретенциозним приказом.

И поред тога што је материја о којој се у овој студији расправља из домена строго научне проблематике транслатологије, односно компаративне анализе, па и контрастивне анализе, књига је написана јасним и прецизним језиком и исто тако прецизним стилем, и истовремено раскошним. Питања која су отворена овом величанственом студијом по својој комплексности и свеобухватности спадају међу најактуелнија интердисциплинарна подручја из области лексике, фразеологије, стилистике, поетике, критике превода, транслатологије, да поменемо само нека подручја, а аутори су се показали као истраживачи који систематски истражују све компаративне и контрастивне могућности. Проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш су поред филолошко-семантичке анализе успешно примениле и комбиновале лингвостилистичке и књижевностилистичке анализе, како иманентне, тако и компаративне, те стога књига *Умеће и уметности превођења* представља драгоценост *per se*.

Иако ауторке, проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш скромно и непретенциозно поднасловом омеђавају потенцијалне кориснике ове драгоцене књиге (студенти романистике, ученици филолошки усмерених гимназија), по свом карактеру, садржају и употребљивости, књига је намењена широком кругу читалаца, те превазилази уобичајени ниво хрестоматије. Усуђујемо се да кажемо да је ово критичка хрестоматија опремљена богатим библиографским апаратом и надасве стручним

коментарима, али и критичким освртима (понекада изнијансирано и елегантно имплицитно датим). Књига је посебно драгоцену за стручњаке на универзитетима, али и за ширу стручну јавност коју занима транслатологија уопште и транслатологија у домену француског језика и књижевности.

Предајући ово истински вредно дело читаоцима, може се рећи да су аутори постигли да овом књигом и својим укупним племенитим преводачким радом на прави начин допринесу зближавању двају култура (француске и српске), које као да имају сличну душу, темперамент, снове и љубав.

За крај овог скромног приказа, оставили смо пертинентни цитат проф. Мирјане Ади Ранковић о превођењу и преводиоцима: „Преводилац је попут пливача који скаче у валовиту и непредвидиву реку, уздајући се да ће срећно и успешно допливати до оне друге обале“ (403). И заиста, надамо се да ће стручњацима и младим неискусним преводиоцима ова књига помоћи да успешно допливају до високоузвишених превода, који су понудиле проф. Мирјана Ади Ранковић и проф. Ангелина Мелеш.

Стефан Милошевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику
stefan.milosevic@fil.bg.ac.rs

UDC: 811.163.41:811.16(049.32)
Приказ

ЛИНГВИСТИЧКИ ПРОГРАМ XIX КОНГРЕСА САВЕЗА СЛАВИСТИЧКИХ ДРУШТАВА СРБИЈЕ

(Београд, Филолошки факултет, 23–25. август 2023)

Савез славистичких друштава Србије обавља низ важних задатака за српску славистику. Поред богате издавачке делатности коју негује, Савез је такође својеврсна кровна институција за остале организације које се баве проучавањем српског и других словенских језика и књижевности (Друштво за српски језик и књижевност Србије, Славистичко друштво Србије и Савез словакиста Војводине), прати гостовања српских слависта у иностранству и страних у Србији. Као таквој институцији Савезу је поверено праћење развоја целокупне српске славистике, како кроз организовање националних конгреса слависта на сваких 5 година, тако и кроз одабир учесника и припрему зборника реферата српске делегације за међународне конгресе слависта. Окупљање српских слависта на конгресу под називом *Савремено проучавање српског језика и књижевности и других словенских језика и књижевности као мајерњих, инословенских и страних* у години када је требало да буде одржан XVII међународни конгрес слависта у Паризу тим је значајније.

Деветнаести конгрес Савеза славистичких друштава окупио је преко 80 истраживача из земље. Прилику да учествују имали су и професори српског и руског језика и књижевности у својству како излагача, тако и слушалаца. Част да отвори конгрес и упути поздравне речи припала је Рајни Драгићевић, актуелном председнику Савеза славистичких друштава Србије. Присутнима су се обратили и Биљана Марић, председник Славистичког друштва Србије, Весна Ломпар, управник Друштва за српски језик и књижевност Србије, а у име домаћина, Филолошког факултета, учеснике је поздравио и пожелео им успешан рад Јован Чудомировић, продекан за наставу.

После отварања уследила је пленарна седница на којој су прочитана три реферата. Љиљана Бајић (Београд) представила је основне појмове

који методичку наставу српског језика и књижевности одређују као развојну научну дисциплину и истакла важност одређених појмова у настави попут компаратистике, интеркултурног, интерлитерарног и интердисциплинарног приступа књижевном делу. Валентина Питулић (Косовска Митровица) представила је централне мотиве ђурђевских песама из записа руског конзула И. С. Јастребова и указала на значај њиховог даљег проучавања као дела корпуса народне поезије који је остао ван домашаја записивачког рада Вука Стефановића Караџића. Срето Танасић (Београд, Бања Лука) анализирао је актуелне процесе у систему везника временских реченица у савременом српском језику, при чему је посебну пажњу посветио везнику *након шћо* и његовом односу с везником *йошћо*.

У оквиру секција представљени су реферати из готово свих области лингвистике, а већина истраживања је за предмет имала особености српског језика на различитим језичким нивоима.

Питањима фонетике била су посвећена два реферата. Јелена Гинић (Београд) представила је варијанте и развој изговора удвојених сугласника унутар морфеме у руском језику на материјалу ортоепских речника РАН старије, средње и млађе генерације. Никола Радосављевић (Београд) представио је интересантно истраживање о тенденцијама фиксираних акцената на наставцима у савременом стандардном српском језику.

Чини се да је највише реферата из области науке о језику било из области творбе речи, која може бити занимљива и за преводиоце. На велико интересовање за ову област утицало је доношење закона о обавезној употреби тзв. „родно осетљивог језика“, те је велики број реферата био посвећен управо анализи различитих аспеката грађења и употребе феминитива. Вељко Брборић (Београд) анализира именована из ове творбене групе на примеру назива занимања у спорту и долази до закључка о њиховој неприродности. До сличних закључака дошле су и Александра Марковић (Београд) кроз анализу заступљености и употребе феминитива у електронским корпусима српског и других словенских језика, Ана Мацановић (Београд) кроз разматрање њиховог статуса у књижевном језику и, најзад, Драгана Цвијовић (Београд) разматрајући последице њихове употребе у уџбеницима.

Из синтаксичке проблематике учеснике овогодишњег конгреса највише су занимала различита питања сложених реченица. Анализа С. Танасића с пленарног заседања продубљена је у реферату Милоша Ковачевића (Београд, Крагујевац), који је размотрио питања изражавања временске непосредности у зависним реченицима. Занимљив је био и реферат Биљане Марић (Београд), која је на материјалу савремене руске књижевности анализирала улогу конструкција за преношење туђег говора у актуелизовању синтаксичког плана. На плану контрастивног проучавања руске и српске синтаксе пажњу привлачи и реферат Марије Опачић (Београд) „Вишечлани реченични комплекси мешовитог типа у руском и

српском језику”, у чијем су првом плану биле синдетске и асиндетске везе међу предикацијским јединицама. Тања Русимовић (Крагујевац) анализира је именице уопштеног значења у функцији лексичкосемантичког антецедента релативне клаузе. Иако пре свега прагматички усмерен, рефератима из синтаксе може се придружити и реферат Бојане Милосављевић (Београд) посвећен комуникацијским вредностима ћутања. На занимљивим примерима из свакодневног говора и драмске књижевности ћутање је представљено као комуникативна активност говорника савременог српског језика. Вера Ђервиз Нишић (Источно Сарајево) анализира експресивност реченичних структура у прози за децу Бранка Ђопића, стављајући у први план анализе синтаксичке фигуре конструкције.

Значајан број реферата био је посвећен и питањима анализе лексичких слојева српског језика из различитих углова, као и лексикографским питањима. Велико интересовање привукла је анализа значења придева *иризман*, коју је представио Слободан Новокмет (Београд). Аутор примећује активан процес у секундарном значењу датог придева („прост, примитиван, неморалан”): негативна конотација заиста постоји у колокацијама у којима придев описује неки предмет или појаву, али када се ради о опису људи, анкета потврђује и померање значења у смеру ка позитивно вреднованим особинама („скромност, реално сагледавање ситуације, трезвеност”). Стана Ристић и Ивана Лазић Коњик (Београд) представиле су у лингвокултуролошком и етнолингвистичком кључу анализу концепта *српски језик* на богатом материјалу анкета и вербалних асоцијација. Владан Јовановић (Београд) у свом реферату дефинише појам *иериферна језичка област* као изоловане делове српског језичког простора, често изван штокавског лингвистичког континуума (нпр. говор Батање и Ловре у Мађарској, српски говори у Румунији и Македонији), те представља улогу збирки речи потеклих с таквих простора у изради Академијиног речника. Јована Јовановић (Београд) дала је преглед развоја српске теоријске лексикографије од осамдесетих година XX века до данас.

Као што је било и на досадашњим конгресима српских слависта, и на XIX конгресу био је велики удео реферата посвећен различитим питањима методике наставе. Навешћемо нека занимљива истраживања на теоријском и практичном плану. Полазићи од основних претпоставки когнитивне лингвистике, Драгана Вељковић Станковић (Београд) има за циљ да основне постулате когнитивних метафора примени у настави српског језика и књижевности кроз истицање експланаторног потенцијала метафоре доприносећи на тај начин не само богаћењу методолошких ресурса методике наставе српског језика и књижевности, већ и наставном дијалогу на српском језику уопште. Занимљиво истраживање представила је и Јасмина Московљевић Поповић (Београд). На основу текстова из *Развојној корџуса српској писаној језика* ауторка је анализирала заступљеност употребе ћирилице и латинице у различитим срединама српског говорног

подручја, а добијене податке је упоређивала с другим подацима попут узраста и величине насеља. Општи закључак је да у школској средини употреба ћирилице није угрожена, ту је доминантно писмо, те разлоге њене мање употребе треба тражити и испитивати у осталим сферама функционисања нашег језика. Марина Јањић (Ниш) у свом реферату бавила се једним запостављеним питањем у методици наставе српског језика – говорним вежбама. Ауторка истиче важност њиховог повезивања с часовима граматице и књижевности, јер самостално, успешно и креативно изражавање представља сврху наставе српског језика где ученици треба да примене све што су научили из осталих области језичке културе и књижевности. Драгана Ђећез Иљукић (Београд) у свом реферату осврнула се на утицај нових информационих технологија у настави српског језика и истакла да оне не могу бити замена за наставника: наставник више није само преносилац знања и вештина, већ има и улогу упућивања ученика да сами откривају нова знања у дигиталном окружењу, пореде их с оним што већ знају и изграђују критичан став према њима. Актуелну тему представила је и Татјана Трајковић (Ниш) о потреби за већим изучавањем дијалеката српског језика. Тај став ауторка не образлаже само потребом да се разумеју књижевни текстови поникли на дијалектима, већ истиче и аргумент да је потребно развити већу толеранцију код савремених говорника према носиоцима дијалеката, а самим тим и дијалекатском наслеђу које се тако може несметано преносити на нове генерације.

На плану методичке праксе корисна су била саопштења Весне Николић (Београд), која је дала типологију задатака за увежбавање паронимије у настави српског и руског језика. Данило Алексић (Београд) у свом реферату истиче значај визуелизације морфемске и творбене структуре речи у настави српског језика у циљу лакшег разграничавања извођења, слагања и комбиноване творбе код ученика.

Занимљиви реферати представљени су и из области историје српског језика. Владимир Поломац (Крагујевац) представио је перспективе новог проучавања старог српског рукописног и штампаног наслеђа помоћу алата заснованих на вештачкој интелигенцији (нпр. платформе *Transkribus* и *UDPipe*). Соња Манојловић (Београд) дала је прилог проучавању лексике српског народног језика XVIII века на примеру језика *Мача духовној* Гаврила Стефановића Венцловића. Присутне је посебно заинтересовала методологија разматрања лексике и њеног класификовања на народну и књижевну, као и прва потврда појединих речи, као што је на, пример, реч *куйашило*. Катарина Беговић (Београд) представила је значај и улогу руских уџбеника за развој српског књижевног језика у XVIII веку.

Источнословенски језици били су подстицајан материјал за социолингвистичка истраживања. Тања Гаев (Београд) представила је запажања о стању украјинског језика и књижевности у контексту актуелних дешавања на словенском истоку и изнела нека запажања о могућим перпективима

њиховог развоја после окончања рата. Михајло Фејса (Нови Сад) представио је у свом реферату спољашњу историју развоја русинског језика у Србији и изнео перспективе његовог даљег развоја, које види у позитивном кључу после добијања ИСО кода (*rsk*).

Известан број реферата био је посвећен представљању стања и перспектива лингвистичких и књижевних проучавања у оквиру одређених институција. Тако је Исидора Бјелаковић (Нови Сад) представила актуелне истраживачке пројекте и активности Одељења за књижевност и језик Матице српске. Марина Спасојевић (Београд) представила је традиције, актуелно стање и планове за будућност у проучавању српског језика у оквиру пројеката Института за српски језик САНУ, док је Зузана Тирова (Нови Сад) представила институционалне оквире развоја за даље проучавање словачког језика и књижевности у Србији.

Другог дана конгреса одржана су и два округла стола посвећена питањима наставе језика и књижевности. У оквиру округлог стола „Актуелни проблеми наставе српског језика и књижевности” окупљени су имали прилике да размотре проблеме „родно осетљивог језика” из угла намећања његове употребе у учионици и уџбеницима, те последицама које то може оставити по не само језички развој ученика. Затим су размотрене и шире теме српског језика и књижевности у образовању. На округлом столу „Актуелни проблеми наставе словенских језика у Републици Србији” скренута је пажња на недоследност у спровођењу образовне језичке политике у Републици Србији, те потребу да се она озваничи одговарајућим актима како не би зависила од самовоље директора појединих школа или руководиоца школских управа. Тиме би се осигурао и статус наставника страних језика у образовном систему уопште. Истакнути су и неки од проблема наставе руског језика на простору Косова и Метохије, али и неки позитивни аспекти као што је средње образовање на русинском језиком у Војводини (у Руском Крстуру), по чему је наша земља јединствена у Европи.

У склопу пратећих манифестација последњег дана конгреса у аули Филолошког факултета представљена су новија славистичка издања. Прилику да представе нове наслове имале су институције које имају већ препознатљиву традицију научног издаваштва – Матица српска, Институт за српски језик САНУ, Савез славистичких друштава Србије, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Славистичко друштво Србије и Међународни славистички центар.

Према традицији, проф. др Рајна Драгићевић је као председник Савеза славистичких друштава на затварању конгреса предочила његове основне закључке. Од општих језичких тема истакнуто је да су учесници конгреса сложено стали против обавезне употребе тзв. „родно осетљивог језика” и било каквог уплитања идеологије у питања норме српског књижевног језика. Остали закључци тицали су се првенствено питања методике наставе српског и осталих словенских језика. Из области методике наставе

српског као матерњег језика истакнути су закључци да мотивација и пажња ученика падају из генерације у генерацију, те је скренута пажња на значај визуализације наставних садржаја како би се они лакше приближили ученицима. Указано је и на потребу израде школског речника, јер су постојећи описни речници готово неразумљиви ученицима, и значај пројектне наставе, која подразумева удруживање ученика у изради заједничких задатака из различитих предметних и научних области. С тим у вези истакнута је и важност умрежавања ученика и наставника с колегама из Србије, региона и света путем различитих интернетских плафформи. Као и на претходним конгресима, истакнута је потреба повећања фонда часова из предмета Српски језик и књижевност како би се наставни програми у целости могли остварити. Понуђено је и решење кроз које би се ово могло остварити, а то је реорганизација обавезних и изборних предмета у основној школи. За разлику од претходних конгреса, међу закључцима се први пут на XIX конгресу нашли и они који се тичу универзитетске методике наставе српског језика: истакнута је забринутост поводом пада заинтересованости за студије на свим србистичким катедрама у Србији, те да је методика универзитетске наставе запостављена у нашој средини и да је треба развијати. С друге стране, пад интересовања за основне студије не прати и одговарајући пад интересовања за пост-дипломске студије у области филологије уопште, па је поводом повећаног броја доктората који се бране изнета забринутост због нарушавања достојанства докторских студија. На плану наставе инословенских језика као закључак округлог стола посвђеног том питању изнет је став о неопходности разраде државне језичке политике у сфери проучања страних језика у образовном систему која би спречила форсирање проучавања одређених страних језика науштрб других.

На основу изнетог може се рећи да је XIX конгрес Савеза славистичких друштава Србије показао да се српски слависти баве актуелним темама из области лингвистике уз примену адекватних теоријско-методолошких приступа. Поред развијања истраживачких пројеката српски слависти активно промишљају улогу коју српски и остали словенски језици имају у нашем друштву. Зато многи од изнетих закључака нису значајни само за развој дисциплине у којој су поникла та истраживања, већ и за решавање конкретних проблема описа, проучавања и подучавања српског и осталих словенских језика, те побољшавање компетенција како будућих наставника, тако и преводилаца. Надамо се да ће зборник радова с одржаног конгреса одразити богатство идеја и приступа који су се могли чути на њему, као и да ће на следећем конгресу моћи да се констатује да су неки од изнетих проблема српске славистике решени, или барем на добром путу да буду решени.

Урош Милошевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик
са јужнословенским језицима
(студент)
urosm4063@gmail.com

UDC: 811.163.41(470)"2023"(049.32)

Приказ

ПЕТА НАУЧНО-ПРАКТИЧНА ШКОЛА СРБИСТИКЕ „ДОМИНАНТЕ СРПСКЕ КУЛТУРЕ”

(СЕРГИЈЕВ ПОСАД, 9–12. 10. 2023)

Научно-практична школа србистике „Доминанте српске културе” по пети пут је одржана у Русији, овог пута у Сергијевом Посаду, недалеко од Москве. Захваљујући огромним залагањима Јекатерине Ивановне Јакушкине, доценткиње на Катедри за словенску филологију Московског државног универзитета Ломоносов, професора Андреја Николајевича Соболева са Института за лингвистичка истраживања Руске академије наука и професорке Рајне Драгићевић са Филолошког факултета Универзитета у Београду, овај семинар, намењен студентима српског језика, књижевности и културе, одржава се једанпут годишње. Подршку овом скупу пружио је и декан Филолошког факултета Московског државног универзитета проф. др Андреј Александрович Липгарт, а у организационом одбору налази се и др Ана Аркадијевна Плотњикова, запослена на Институту за славистику РАН. Значајну финансијску подршку дао је Небојша Јанковић, велики поштовалац српске културе, без чије помоћи би организовање Школе било доведено у питање.

Програм Школе био је осмишљен тако да су у преподневним часовима предавања држали еминентни истраживачи различитих области лингвистике и науке о књижевности из Русије и Србије, док је други део дана био посвећен пленарним излагањима студената различитих нивоа студија и истраживачких усмерења или студентским секцијама, које су биле подељене у три категорије (језикословље, наука о књижевности и културологија). Поред изврских предавања и излагања професора и студената, која су била уприличена у Московској духовној академији, свако

вече су се одржавали и разговорни клубови, на којима се дискутовало о најразличитијим темама. Руски полазници имали су прилике и да се упознају са српским традиционалним песмама и играма, а српски полазници са руским културним наслеђем, захваљујући организованој посети Лаври Светог Сергија Радоњешког.

Тема овогодишње Школе србистике гласила је „Исток и Запад у српском језику и култури”. Проф. др Андреј Николајевич Собољев је непресушну тему о месту српске културе, а тиме и српског језика, између западног и источног културног круга представио кроз слику штокавског дијалекта („*Восточные и западные диалекты сербского языка*”). Иако је готово немогуће одговорити на питање да ли српски језик припада Западу или Истоку, проф. Собољев ипак, преко дијалекатског материјала, даје условну поделу према којој би екавска замена јата представљала источни огранак штокавске територије, а (и)јекавска западни. Међутим, специфичности призренско-тимочке дијалекатске области нам сведоче о све већем утицају других балканских језика, од којих неки не припадају ниједној грани индоевропске језичке породице (албански, грчки), док неки уопште нису индоевропски (турски), чиме се питање источних и западних утицаја још више усложњава и остаје отворено за даља испитивања.

Др Ана Аркадијевна Плотњикова, један од водећих истраживача у области словенске етнолингвистике, говорила је о природи етнолингвистичких истраживања, ослањајући се на резултате својих испитивања српског дијалекатског материјала, скупљеног у двадесетшестогодишњем распону („*Специфика полевой работы этнолингвиста по материалам обследования сербских сел в 1997—2023 гг. на западе и востоке сербского языкового ареала*”). Представљајући закључке до којих је дошла, од специфичности рада са информаторима до различитих обредно-обичајних пракси у источним и западним крајевима српског језичког ареала, Ана Плотњикова је умногоме допринела бољем сагледавању етнолингвистике и њених предмета, циљева, и метода истраживања, али и, сигурни смо, заинтересовала многе полазнике Школе да се у будућности посвете етнолингвистичким истраживањима словенског југа.

Др Глеб Петрович Пилипенко са Института за славистику РАН полазницима Школе пружио је прилику да се упознају са резултатима својих истраживања у области контактне (етно)лингвистике, која обухватају различите језичке и културне утицаје којима су говорници српског језика у Војводини свакодневно изложени. Његово предавање под насловом „*Језици и народи Војводине: међу Истоком и Западом*” само је потврдило културно богатство северне српске покрајине, које треба очувати и даље истраживати.

Учесници Школе имали су прилику да присуствују и предавању игумана Мелетија (Соколова), професора Московске духовне академије, које је било посвећено односу руског књижевног језика и језика богослужења („*Литературный язык народа и язык богослужения*”), а игуман се дотакао

и теме црквенословенског језика у теолошком образовању, нарочито будућих свештеника.

Доц. др Јекатерина Јакушкина и Дијана Црњак, редовна професорка на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, одржале су предавање насловљено „Своеобразие литературного языка в Республике Сербской“ о супстандардним одликама српског језика код образованих говорника у Републици Српској у поређењу са језиком говорника у Србији. Велики део корпуса чини и језик друштвене мреже Твитер (однедавно X), што представља освежење у проучавањима српског језика. На фонолошком плану издваја се редукција вокала, али и целих слогова, што говорници из Србије доживљавају као изразити маркер говора Републике Српске, а као особина стандардног језика очување Вук-Даничићеве прозодијске норме, где се нарочито истиче преношење акцента на проклитку. Морфолошких дистинктивних особина има мање (нпр. коришћење суфикса *-ero* уместо *-oro* у збирним бројевима), док се на синтаксичком нивоу као још једна изразита особина говорника из Републике Српске појављује фреквентнија употреба инфинитива уместо конструкције *ga+йрезени*. Занимљиво је да је анализа објава на Твитеру показала да говорници из Србије овај глаголски облик доживљавају као хрватски, односно као увезен са стране. Лексичке одлике углавном припадају нивоу стандардног језика. Издвојено је око 200 лексема које су у употреби у Републици Српској, а нису у Србији, међу којима има и дијалекатских и књишких речи.

Проф. др Рајна Драгићевић одржала је предавање „Утицај Истока и Запада на лексички и творбени систем српског језика“, где је хронолошки представила како се мењао лексички систем под утицајем различитих културно-историјских прилика. Полазећи од лексема које воде порекло из прасловенског језика, а које чине основу лексичког система сваког словенског језика, професорка Драгићевић нас је повела на путовање кроз време. Још за време Старих Словена, у прасловенски језик су допирале лексеме из германских језика, а са стварањем старословенског језика, грчки језик је морао преузети примат. Међутим, поред преузимања грчких речи, у старословенском се јавља и велики број калкова, тј. лексема скованих према грчком творбеном моделу, али од словенског језичког материјала. Те лексичке особености наследила је и српска редакција старословенског језика. Са променом геополитичких околности крајем 15. века, дошло је и до промена у лексичком систему, који ће од тада почети да се попуњава оријентализмима, односно турцизмима у најширем смислу речи. Они су до данашњих дана остали најбројнија група позајмљеница у српском језику, а семантички обухватају тематске групе као што су занати, занимања, покућство, кулинарство, боје, биљке и животиње и др. Од XVIII века, упоредо са стварањем рускословенског и славеносрпског језика, започиње и европеизација српске лексике, која нам је донела лексику из немачког, француског, италијанског, руског, мађарског и других језика, од којих ће

многе лексеме опстати и до данас. Савремени глобализациони процеси условили су и наметање енглеског језика као доминирајућег, а то је морало имати утицаја и на лексички систем српског језика, па последњих деценија сведочимо све већем продору англицизама. Дакле, српски језик је, као и територија на којој се користио, одувек био подложен утицајима са различитих страна, како са Запада, тако и са Истока.

Проф. др Душан Иванић, професор емеритус на Филолошком факултету Универзитета у Београду, одржао је предавање на тему „Свето тројство српске културе – Св. Сава, Доситеј и Вук”, чиме је, нарочито руске студенте, упознао са најзначајнијим личностима српске културне историје и њиховом делатношћу. Свети Сава, који се сматра првим српским просветитељем, налази се на самим почецима српске културе и књижевности, док су Доситеј Обрадовић и Вук Стефановић Караџић допринели укључивању српских културних процеса у европске оквире.

Дмитриј Георгијевич Полонски са Института за славистику РАН говорио је на тему „Руско-српске књижне везе с краја XVII и у XVIII веку”. Он је својим предавањем употпунио слику о руско-српским културним везама, чији су фрагменти представљени на Првој школи србистике, захваљујући предавањима А. А. Турилова и Д. Грбић. Студенти су се могли упознати са путевима преношења рукописних и штампаних књига, као и како је руска писмена традиција утицала на српску. Као куриозитет овог излагања, могла би се издвојити чињеница да је Максим Суворов, иако неизмерно значајан за српску културу почетка XVIII века, свој посао доживљавао као тешку и неизбежну обавезу, а коју сазнајемо из његове преписке.

Пленарна излагања учесника Школе, којих је било петнаест, била су подељена у два дана, где је излагало пет студента са Филолошког факултета у Београду. Докторанд Небојша Ђорђевић у излагању „Нацрт за историју књижевности средњовековне босанске државе” понудио је један од могућих модела за проучавање историје средњовековне босанске књижевности, неизбежно дотичући се и њеног националног идентитета. Докторанткиња Кристина Пантелић бавила се пословицама које је Јован Мушкатировић скупио у збирку *Причће илићи њо њросћому њословице*, чиме је указала на многе сличности у поимању света у српским и руским пословицама, али и на значај предувуковских пословичких збирки („Српско-руске везе у другом издању збирке *Причће илићи њо њросћому њословице ѡемже сенћенције илићи реченија* Јована Мушкатировића”). Невена Милосављевић, студенткиња мастер студија, подсетила нас је на веома важан пројекат из половине 19. века. У питању је израда *Називословној речника*, који је имао веома важно место у стварању српског књижевног језика и интелектуализацији српске лексике („Називословни речник: српска терминологија између словенског и европског културног круга”). Докторанткиња Катарина Штетић укључила се преко онлајн платформе и у излагању под насловом „Преводи Светог писма на српски језик (од XIX

века до данас)“ представила разнолике преводе Библије којима је српска културна средина обиловала и њихово усавршавање до наших дана. За разлику од претходних излагача, који долазе са Катедре за српски језик, односно Катедре за српску књижевност, Милош Макевић, докторанд са Катедре за славистику, представио нам је, такође у онлајн формату, резултате свог изузетно занимљивог истраживања – како се српска лингвокултуролошка заједница односи према Русији и Русима и то на основу новокомпонованих песама, чиме је указао и на значај оваквог корпуса нарочито за лингвокултуролошка истраживања („Лик Русије и Руса у српским новокомпонованим песама“). Од осталих излагања издвојићемо истраживање Сање Милићевић, докторанткиње са Филолошког факултета у Бањој Луци („Императивност и српска језичка учтивост – између Истока и Запада“), која испитује императивне језичке форме у светлу теорије учтивости, као и испитивање фразеологизама српског језика са циљем откривања односа Срба према Турцима („Отражение стереотипных представлений о турках в сербской культуре на примере фразеологии“), које је спровела Ксенија Гончарова, магистранткиња са Катедре за словенску филологију Филолошког факултета у Санкт Петербургу.

У оквиру лингвистичке секције излагања је имало двоје студената Филолошког факултета Универзитета у Београду: докторанткиња Исидора Драговић са темом „Манипулација језиком у оглашавању“, која нам је понудила интересантне закључке свог истраживања рекламног језика, и Урош Милошевић, студент основних студија, који за предмет истраживања узео грчко-српски речник аутора Киридиса и Аврамовића из 1845. године и на основу његове анализе приказао лингвокултуролошке одлике тог периода [„Лексиколошко и лингвокултуролошко истраживање предвуковске лексикографије (на примеру речника Киридиса и Аврамовића из 1845. године)“]. У оквиру исте секције излагали су и руски студенти Филолошког факултета Московског државног универзитета Ломоносов, међу којима издвајамо следеће: Арсеније Сафин је представио речник турцизама Абдулаха Шкаљића („Словарь турцизмов Абдулаха Шкалича“), Игор Каменов је прикупљањем података са терена издвојио основне лексичке разлике између Војводине и централне Србије („Јединственост српске лексике у Војводини у односу на централну Србију“), а Светлана Зимодро је испитала лексику у одабраним Кочићевим приповеткама („Лексичке особености приповетки Петра Кочића *Мрјуга* и *Мрачајски пројш*“)

Остале две секције, посвећене изучавању књижевности и културе, биле су разноврсне и, према речима учесника и слушалаца, изузетно интересантне. Руски студенти су показали велико интересовање за српску књижевност 20. века – анализиране су песме Јована Дучића и Момчила Настасијевића, као и романи *Сеобе* М. Црњанског и *Дервиш и смрт* М. Селимовића. Поред српске књижевности, бројност разноврсних културолошких тема представљених у оквиру треће секције – од српске средњовековне

архитектуре, преко руске емиграције и богомољачког покрета у предратној Југославији, као и пропагандних немачких плаката током Другог светског рата, све до новог таласа у послератној култури осамдесетих – сведочи о великом интересовању младих руских истраживача за јужнословенска културолошка питања.

Пета школа србистике завршена је говором научног руководиоца Школе проф. др Андреја Собољева. Остаје нада да ће се Школа србистике, из које ће сигурно потећи будући научници – истраживачи српског језика, књижевности и културе, али и преводиоци, одржати и наредне године, а заувек остају и многобројна новостечена познанства и жеља за будућом сарадњом.

Јелена Нешковић
Татјана Релић Весковић
Народна библиотека Србије
jelena.neskovic@nb.rs
tatjana.relic.veskovic@nb.rs

UDC: 016:[821.162.3:811.163.41
Службени рад

ЧЕШКА КЊИЖЕВНОСТ У ПРЕВОДУ НА СРПСКИ ЈЕЗИК (2012–2022)

Библиографски попис обухвата преводе чешке књижевности на српски језик објављене у Србији од 2012. до 2022. године. Библиографија је сређена азбучно према презимену аутора и садржи 103 библиографске јединице. Библиографски опис урађен је у складу са међународним стандардом за библиографски опис монографских публикација ISBD (M), језиком и писмом описане публикације. Увидом у библиографски опис можемо закључити да су најпревођенији аутори Ивона Бжезинова и Милан Кундера.

1. Luksemburški vrt / Mihal Ajvaz ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - 1. izd. - Beograd : Liberland art, 2022 (Beograd : 3D+). - 175 str. ; 21 cm. - (Edicija Atlas)
Prevod dela: Lucemburská zahrada / Michal Ajvaz.
ISBN 978-86-81858-69-1
2. Pitaj tatu / Jan Balaban ; prevod sa češkog Marija Ilić. - 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2017 (Beograd : Dereta). - 148 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Češka)
Prevod dela: Zeptej se táty / Jan Balabán.
ISBN 978-86-6457-126-5
3. Bekstva Lide Barove : život češke glumice, kako ga je po njenom kazivanju zapisao Jozef Škvorecki / prevela sa češkog Danka Nikolić. - Beograd : Clio, 2017 (Beograd : No-kači). - 307 str. ; 19 cm. - (Klepsidra)
Prevod dela: Útěky / Lída Baarová.
ISBN 978-86-7102-566-9
4. Jezero / Bjanka Belova ; sa češkog prevela Tihana Hamović. - 1. izd. - Smederevo : Heliks, 2019 (Novi Sad : Artprint Media). - 179 str. ; 20 cm
Prevod dela : Jezero / Bianca Bellová.
ISBN 978-86-6024-022-6
5. Вера, Ника и њихових седам бака / Ивона Бжезинова ; са чешког превела Зорица Томић Илић ; [илустровао Тихомир Челановић]. - Београд : Одисеја, 2014 (Београд : Chaligraph). - 180 стр. : илустр. ; 20 см. - (Библиотека Прозна путовања)

Превод дела: Věra, Nika a sedm babiček / Ivona Březinová
ISBN 978-86-7720-111-1

6. Viči tiše, bato / Ivona Březinová ; sa češskog preveo Uroš Nikolić ; [ilustrovaо Tomaš Kučerovski]. - 1. izd. - Smederevo : Heliks, 2022 (Beograd : DMD). - 203 str. : ilustr. ; 20 cm
Prevod dela: Rvi potichu, brácho / Ivona Březinová.
ISBN 978-86-6024-075-2

7. Девојке на узди : [трилогија]. Зовем се Мартина : Ја сам булимичарка / Ивона Бжезинова ; превела са чешког Зорица Томић Илић. - 1. изд. - Чачак : Пчелица, 2016 (Јагодина : Златна књига). - 142 стр. ; 21 cm
Превод дела: Holky na vodítku. Jmenují se Martina / Ivona Březinová.
ISBN 978-86-6089-638-6

8. Девојке на узди. Зовем се Алиса / Ивона Бжезинова ; превела са чешког Зорица Томић Илић. - 1. изд. - Чачак : Пчелица, 2016 (Јагодина : Златна књига). - 143 стр. ; 20 cm
Превод дела: Holky na vodítku. Jmenují se Alice / Ivona Březinová.
ISBN 978-86-6089-637-9

9. Девојке на узди. Зовем се Естер / Ивона Бжезинова ; превела са чешког Зорица Томић Илић. - 1. изд. - Чачак : Пчелица, 2016 (Јагодина : Златна књига). - 166 стр. ; 20 cm
Превод дела: Holky na vodítku. Jmenují se Ester / Ivona Březinová.
ISBN 978-86-6089-639-3

10. Зачарана учионица / Ивона Бжезинова ; превела с чешког Зорица То-

мић-Илић ; илустровао Тихомир Челановић. - Београд : Одисеја, 2016 (Београд : Caligraph). - 105 стр. : илустр. ; 20 cm. - (Библиотека Прозна путовања)
Превод дела: Začarovaná třída / Ivona Březinová.
ISBN 978-86-7720-071-8

11. Letovanje u praistoriji / Ivona Březinová ; s češskog prevela Zorica Ilić ; [ilustrovaо Tihomir Čelanović]. - Beograd : Odiseja, 2012 (Beograd : Caligraph). - 158 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Biblioteka Prozna putovanja)
Prevod dela: Prapázdniny / Ivona Březinová.
ISBN 978-86-7720-098-5

12. Melanholične šetnje : izabrane pesme / Ivan Blatni ; izbor i prevod s češskog Biserka Rajčić. - Beograd : Treći trg : Srebrno drvo, 2020 (Beograd : Čigoja štampa). - 286 str. ; 20 cm. - (Sa Trećeg trga : biblioteka časopisa Treći trg)
Antologijski izbor.
ISBN 978-86-6407-130-7

13. Tavanice / Zuzana Brabcová ; prevod s češskog Tihana Hamović. - Beograd : Štrik, 2020 (Beograd : Caligraph). - 245 str. ; 20 cm
Prevod dela: Stropy / Zuzana Brabcová.
ISBN 978-86-89597-44-8

14. U potrazi za zvezdom / Lenka Brodecká ; ilustracije Tereza Ščerbova ; prevod s češskog Marija Ilić. - Beograd : Propolis books, 2018 (Petrovaradin : Simbol). - 216 str. : ilustr. ; 21 cm
Prevod dela: Hledá se hvězda / Lenka Brodecká.
ISBN 978-86-80802-23-7

15. Roman za žene / Mihal Viveg ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl Simeonović. - 1. izd. - Beograd : Vulkan izdavaštvo, 2013 (Beograd : Plavo slovo). - 250 str. ; 21 cm
Prevod dela: Román pro ženy / Michal Viewegh.
ISBN 978-86-10-00496-0
16. Fiorela i Bratstvo kristala : pustolovine kćerke alhemičara sa dvora cara Rudolfa II / Vlastimil Vondruška ; prevod s češkog Uroš Nikolić ; [ilustracije Martina Dzurová]. - Beograd : Propolis Books, 2013 (Beograd : Code Art). - 286 str. : ilustr. ; 21 cm + [1] presavijen list
Prevod dela: Fiorella a Bratrstvo křišťálu.
ISBN 978-86-87045-72-9
17. Од пролећа до пролећа : роман / Емилијан Глоцар ; превео са чешког Никола Дреновац ; приредио Жељко Стојановић. - Рума : Градска библиотека "Атанасије Стојковић" ; Сремски Карловци : Каирос ; Витојевци : Месна заједница, 2012 (Нови Сад : Будућност). - 159 стр., [3] стр. с таблама (фотогр.) ; 21 см. - (Библиотека "Печат времена")
Изв. ств. насл.: Od jara do jara.
ISBN 978-86-7128-205-5
18. Далимилова хроника : препев са старочешког објавио В. Флајшханс 1920 године / препев превела Александра Цимпл-Симеоновић. - Београд : Бесани, 2022 (Београд : Визартис). - 235 стр. : илустр. ; 21 см
Превод дела: Dalimilova kronika.
ISBN 978-86-82234-02-9
19. Hirurg / Petra Dvoržakova ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - Beograd : Ammonite, 2022 (Beograd : Skripta internacional). - 318 str. ; 20 cm. - (Edicija Koridor)
Nasl. izvornika: Chirurg / Petra Dvořáková.
ISBN 978-86-6481-065-4
20. Novac od Hitlera : (letnji mozaik) / Radka Denemarkova ; sa češkog preveo Aleksandar Ilić ; [fotografije u knjizi Eva Fuková]. - 1. izd. - [Smederevo] : Heliks, 2018 (Novi Sad : Artprint media). - 259 str. : fotogr. ; 20 cm
Prevod dela: Peníze od Hitlera / Radka Denemarková.
ISBN 978-86-86059-97-0
21. Prilog istoriji radosti / Ratka Denemarkova ; preveo s češkog jezika Uroš Nikolić. - Beograd : Štrik, 2017 (Beograd : Caligraph). - 299 str. ; 20 cm. - (Naš svet / [Štrik, Beograd])
Prevod dela: Příspěvek k dějinám radosti / Radka Denemarková.
ISBN 978-86-89597-10-3
22. Doktor Kot razmišlja / Irena Douskova ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - 1. izd. - Beograd : Liberland art, 2022 (Beograd : 3D+). - 143 str. ; 21 cm. - (Edicija Liberland)
Nasl. izvornika: Doktor Kott přemítá / Irena Dousková.
ISBN 978-86-81858-59-2
23. Koračaj, Gordo : roman / Irena Douskova ; s češkog preveo Uroš Nikolić. - Beograd : Treći Trg : Srebrno drvo, 2021 (Beograd : Čigoja). - 161 str. ; 21 cm. - (Buka & bes : biblioteka za savremeni roman i nove priče)
Prevod dela: Hrdý Budžes / Irena Dousková.
ISBN 978-86-6407-167-3

24. Ljubavna poruka klinastim pismom / Tomaš Zmeškal ; prevod sa češkog Marija Ilić. - 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2016 (Beograd : Dereta). - 347 str. ; 21 cm. - (Biblioteka "Dereta vam predstavlja ---")
Prevod dela: Milostný dopis klínovým písmem / Tomáš Zmeškal.
ISBN 978-86-6457-088-6
25. Пут до једноставности / Милена Јесенска ; превела с чешког Содја Зупанц. - 7. изд. - Београд : Просвета, 2012 (Нови Сад : Сајнос). - 111 стр. ; 20 cm
Превод дела: Cesta k jednoduchosti / Milena Jesenská.
ISBN 978-86-07-01977-9
26. Put do jednostavnosti / Milena Jesenska ; prevela s češkog Sodja Zupanc. - Beograd : Via media, 2019 (Beograd : Alkan M). - 135 str. ; 20 cm
Prevod dela: Cesta k jednoduchosti / Milena Jesenská.
ISBN 978-86-81280-00-3
27. Ostati na nogama / Milena Jesenska ; izabrala i prevela s češkog Sodja Zupanc. - Beograd : Via media, 2019 (Beograd : Alkan M). - 96 str. ; 20 cm
Antologijski izbor.
ISBN 978-86-81280-01-0
28. Mesta u tami / Lidmila Kabrtova ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - Beograd : Ammonite, 2020 (Beograd : Skripta internacional). - 192 str. ; 20 cm. - (Edicija Koridor)
Prevod dela: Mista ve tmé / Lidmila Kábrtová.
ISBN 978-86-6481-050-0
29. Ostrva : priče / Dora Kapralova ; s češkog prevela Tihana Hamović. - Beograd : Srebrno drvo : Treći Trg, 2020 (Beograd : Čigoja štampa). - 165 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Buka & bes : biblioteka za savremeni roman i nove priče)
Prevod dela: Ostrovy / Dora Kaprálová.
ISBN 978-86-81906-02-6
30. Кнедла у грлу : антологија чешког афоризма / превео и приредио [и аутор предговора] Александар Чотрић ; [аутори поговора Слободан Симић ... [и др.]]. - Београд : Српска реч, 2020 (Београд : Екселзиор). - 304 стр. ; 21 cm
ISBN 978-86-491-0094-7
31. Besmrtna priča ili Život Sonje Trocki-Samler ili Roman karneval / Jirži Kratochvil ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - 1. izd. - Beograd : Liberland art, 2022 (Beograd : 3D+). - 284 str. ; 21 cm. - (Edicija Liberland)
Prevod dela: Nesmrtnelný příběh / Jiří Kratochvíl.
ISBN 978-86-81858-52-3
32. Неваљалци / Милош Крадохвил ; илустровао Милан Стари ; [превод Миша Минић и Никола Мијатовић]. - 1. изд. - Београд : Креативни центар, 2016 ([Крагујевац] : Графостил). - 171 стр. : илустр. ; 19 cm. - (Библиотека Свет је један / [Креативни центар, Београд] ; књ. 88)
Превод дела: Puntíkáři / Miloš Kratochvíl.
ISBN 978-86-529-0315-3
33. Неваљалци. 2, Духоловци / Милош Крадохвил ; илустровао Милан

- Стари ; [превод Марија Илић]. - 1. изд. - Београд : Креативни центар, 2017 ([Крагујевац] : Графостил). - 195 стр. : илустр. ; 19 см. - (Библиотека Свет је један / [Креативни центар] ; књ. 92)
 Превод дела: Ducháři / Miloš Kratochvíl.
 ISBN 978-86-529-0466-2
34. Неваљалци. 3, Чаробњаци / Милош Кратохвил ; илустровао Милан Стари ; [превод Марија Илић]. - 1. изд. - Београд : Креативни центар, 2017 ([Крагујевац] : Графостил). - 205 стр. : илустр. ; 19 см. - (Библиотека Свет је један ; књ. 95)
 Превод дела: Kouzláci / Miloš Kratochvíl.
 ISBN 978-86-529-0489-1
35. Besmrtnost / Milan Kundera ; preveo sa češkok Aleksandar Ilić. - Београд : Laguna, 2017 (Smederevo : SD Press). - 422 стр. ; 20 см
 Превод дела: Nesmrtnost / Milan Kundera.
 ISBN 978-86-521-2679-8
36. Живот је негде другде / Милан Кундера ; [превео са чешког Никола Кршић]. - Београд : Граматик, 2013 (Београд : Невен). - 283 стр. ; 20 см. - (Библиотека Александриа / Граматик)
 Превод дела: Život je jinde / Milan Kundera.
 ISBN 978-86-6135-030-6
37. Књига смеха и заорава / Милан Кундера ; [превео са чешког Никола Кршић]. - Београд : Граматик, 2013 (Београд : Невен). - 233 стр. ; 20 см. - (Библиотека Александриа / Граматик)
 Превод дела: Kniha smíchu a zapomněni / Milan Kundera.
 ISBN 978-86-6135-029-0
38. Неподношљива лакоћа постојања / Милан Кундера ; [превео са чешког Никола Кршић]. - Београд : Граматик, 2013 (Земун : Невен). - 345 стр. ; 21 см. - (Библиотека Александрија / [Граматик, Београд]) (Библиотека Савремена)
 Превод дела: Nesnesitelná lehkost bytí / Milan Kundera.
 ISBN 978-86-84421-41-0
39. Смешне љубави / Милан Кундера ; [с чешког превео Никола Кршић]. - Београд : Граматик, 2013 (Земун : Невен). - 219 стр. ; 21 см. - (Библиотека Александрија)
 Превод дела: Směšné lásky / Milan Kundera.
 ISBN 978-86-84421-31-1
40. Шала / Милан Кундера ; [превео са чешког Никола Кршић]. - Београд : Граматик, 2013 (Земун : Невен). - 325 стр. ; 20 см. - (Библиотека Александрија)
 Превод дела: Žert / Milan Kundera.
 ISBN 978-86-6135-001-6
41. Како је Кртић дошао до својих панталона / [осмислио и илустровао] Здењек Милер ; [написао] Едуард Петишка ; превео Зоран Пеневски. - Београд : Laguna, 2016 (Украјина). - 63 стр. : илустр. у бојама ; 26 см. - (Мала Лагуна)
 Превод дела: Jak Krtek ke kalhotkám přišel / Zdeněk Miler, Eduard Petiška.
 ISBN 978-86-521-2176-2

42. Кртић и његов мали ауто / осмислио и илустровао Здењек Милер ; написао Едуард Петишка ; превео Зоран Пеневски. - Београд : Laguna, 2016 (Украјина). - 63 стр. : илустр. у бојама ; 26 cm. - (Мала Лагуна)
Превод дела: Krtek a autíčko / Zdeněk Miler, Eduard Petiška.
ISBN 978-86-521-2177-9
43. Кртић и Рибица / [осмислио и илустровао] Здењек Милер ; [написала и илустровала] Катерина Милер ; превео Зоран Пеневски. - Београд : Laguna, 2016 (Украјина). - 55 стр. : илустр. у бојама ; 26 cm. - (Мала Лагуна)
Превод дела: Krtek a Rybka / Zdeněk Miler, Kateřina Miler.
ISBN 978-86-521-2178-6
44. Bele životinje su veoma često gluve : priče / Ivana Miškova ; prevela sa češkog Marija Ilić. - Beograd : Завет, 2021 (Beograd : Caligraph). - 176 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Z)
Превод дела: Bílá zvířata jsou velmi často hluchá / Ivana Myšková.
ISBN 978-86-7034-126-5
45. Slepá mapa / Alena Mornštajnova ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - Beograd : Liberland art, 2022 (Beograd : 3D+). - 345 str. ; 21 cm. - (Edicija Atlas / [Liberland art])
Nasl. izvornika: Slepá mapa / Alena Mornštajnová.
ISBN 978-86-81858-70-7
46. Za sada je dobro : porodica Mašin i najveći događaj u hladnom ratu / Jan Novak ; prevela s češkog Jelena Đorđević. - Novi Sad : Akademska knjiga, 2020 ([Novi Sad : 1909. Minerva]). - 657 str. : fotogr. ; 22 cm. - (Biblioteka Savremeni roman / Akademska knjiga, Novi Sad)
Превод дела: Zatím dobrý / Jan Novák.
ISBN 978-86-6263-328-6
47. Istorija svetla : roman o fotografu Františku Drtikolu / Jan Njemec ; s češkog prevela Aleksandra Korda-Petrović. - Beograd : Clio, 2016 (Novi Sad : Artprint). - 499 str. ; 20 cm. - (Gral : biblioteka čuda)
Превод дела: Dějiny světla / Jan Němec.
ISBN 978-86-7102-535-5
48. Mogućnosti ljubavnog romana / Jan Njemec ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - Beograd : Ammonite, 2021 (Beograd : Skripta internacional). - 519 str. ; 20 cm. - (Edicija Koridor)
Izv. stv. nasl.: Možnosti milostného románu / Jan Němec.
ISBN 978-86-6481-062-3
49. Ad acta / Patrik Ouržednjik ; prevod sa češkog Marija Ilić, Aleksandar Ilić. - 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2015 (Beograd : Dereta). - 129 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Češka)
Превод дела: Ad acta / Patrik Ouředník.
ISBN 978-86-6457-031-2
50. Pogodan trenutak 1855. / Patrik Ouržednjik ; sa češkog preveo Uroš Nikolić. - Beograd : IPC Media, 2020 (Zemun : Birograf). - 113 str. ; 20 cm. - (Edicija Zeitgeist)
Превод дела: Příhodná chvíle, 1855. / Patrik Ouředník.
ISBN 978-86-6463-022-1
51. Ljubav u doba globalnih klimatskih promena / Jozef Panek ; prevela s češkog Tihana Hamović. - Novi Sad :

Akademaska knjiga, 2021 ([Subotica : 1909. Minerva]). - 179 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Mozaik)

Prevod dela: *Láska v době globálních klimatických změn* / Josef Pánek.

ISBN 978-86-6263-341-5

52. *Sa Batom u džungli* / Marketa Pilátová ; sa češkog preveo Uroš Nikolić. - Beograd : IPC media, 2019 (Beograd : Caligraph). - 268 str. ; 20 cm. - (Edicija Zeitgeist)

Prevod dela: *S Baťou v džungli* / Markéta Pilátová.

ISBN 978-86-6463-010-8

53. *Otmica* / Iva Prohaskova ; prevela Zorica Tomić Ilić. - Beograd : Babun, 2016 (Beograd : Skripta). - 109 str. ; 20 cm

Prevod dela: *Únos domů* / Iva Procházková.

ISBN 978-86-80792-01-9

54. *Risto, ne glupiraj se i siđi* / Iva Prohaskova ; prevela Zorica Tomić Ilić. - Beograd : Babun, 2016 (Beograd : Skripta). - 54 str. : ilustr. ; 20 cm

Prevod dela: *Kryštofe, neblbni a slez dolů!* / Iva Procházková.

ISBN 978-86-80792-02-6

55. *Метак од леда : (сaga о путу за Стокхолм)* / Матс Ропстен ; превео са чешког Владан Матић. - Београд : Алтера, 2013 (Београд : Алтера). - 77 стр. ; 21 cm. - (Библиотека Алтера ; књ. 27)

Превод дела: *Ledova kulka* / Miroslav Vodicka. - Матс Ропстен и Мирослав Водичка су псеудоними аутора.

ISBN 978-86-6007-127-1

56. *Umetnici su opasni ljudi : tri drame* / Kateržina Rudčenkova ; sa češkog

prevela Tihana Hamović. - Beograd : Srebrno drvo : Treći Trg, 2021 (Beograd : Čigoja štampa). - 145 str. ; 21 cm.

- (Biblioteka Papirna pozornica)

ISBN 978-86-81906-06-4

57. *Stub kuge* / Jaroslav Sajfert ; predgovor Milan Kundera ; pogovor, prevod i napomene Aleksandar Ilić. - Beograd : Mali vrt, 2014 (Beograd : Caligraph). - 95 str. ; 21 cm. - (Edicija Páthos ; knj. 8)

ISBN 978-86-85639-22-7

58. *Куки се враћа* / написао Јан Свјерак ; илустровано Јакуб Дворски ; [превод Марија Илић]. - 1. изд. - Београд : Креативни центар, 2018 ([Београд] : Публикум). - 141 стр. : илустр. ; 23 cm

Превод дела: *Kuky se vrací* / Jan Svěrák.

ISBN 978-86-529-0601-7

59. *Noćni šetač : izabrane pesme* / Jan Skacel ; izbor i prevod s češkog Biserka Rajčić. - Beograd : Treći Trg : Srebrno drvo, 2021 (Beograd : Čigoja štampa). - 159 str. ; 21 cm. - (Sa Trećeg trga : biblioteka časopisa Treći trg ; 82)

Antologijski izbor.

ISBN 978-86-6407-168-0

60. *Na more : [debitantski] roman* / Petra Soukupova ; s češkog prevela Tihana Hamović. - Beograd : Treći Trg : Srebrno drvo, 2020 (Beograd : Čigoja štampa). - 237 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Buka & bes : biblioteka za savremeni roman i nove priče / [Treći Trg, Beograd [i] Srebrno drvo, Beograd])

Prevod dela: *K moři* / Petra Soukupová.

ISBN 978-86-6407-127-7

61. Najbolje za sve / Petra Soukupova ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - Beograd : Ammonite, 2021 (Beograd : Skripta internacional). - 389 str. ; 20 cm. - (Edicija Koridor)

Izv. stv. nasl.: Nejlepší pro všechny.
ISBN 978-86-6481-063-0

62. Pod snegom / Petra Soukupova ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - Beograd : Ammonite, 2019 (Beograd : Skripta internacional). - 388 str. ; 20 cm. - (Edicija Koridor / Ammonite)

Izv. stv. nasl.: Pod sněhe / Petra Soukupová.
ISBN 978-86-6481-032-6

63. Pohvala oportunistu / Marek Toman ; prevela s češkog Tihana Hamović. - Beograd : Clio, 2017 (Novi Sad : Artprint). - 563 str. ; 20 cm. - (Gral)

Prevod dela: Chvála oportunistu / Marek Toman.
ISBN 978-86-7102-568-3

64. Nočna smena / Jahim Topol ; prevod sa češkog Uroš Nikolić. - 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2017 (Beograd : Dereta). - 252 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Češka)

Prevod dela: Noční práce / Jáchym Topol.
ISBN 978-86-6457-166-1

65. Osetljivi čovek / Jahim Topol ; sa češkog preveo Uroš Nikolić. - 1. izd. - Beograd : Heliks, 2019 (Smederevo : Newpress). - 331 str. ; 20 cm

Prevod dela: Citlivý člověk / Jáchym Topol.
ISBN 978-86-6024-021-9

66. Sestra / Jahim Topol ; s češkog preveo Uroš Nikolić. - Beograd : Darma books, 2022 (Beograd : Zuhra). - 804 str. ; 19 cm

Prevod dela: Sestra / Jáchym Topol.
ISBN 978-86-81296-22-6

67. U utorak izbiće rat : izabrane pesme / Jahim Topol ; izbor i prevod s češkog Biserka Rajčić. - Beograd : Treći trg : Srebrno drvo, 2020 (Beograd : Čigoja štampa). - 187 str. ; 21 cm. - (Sa Trećeg trga : Biblioteka časopisa Treći trg ; 74)

Prevod dela: V úterý bude válka / Jáchym Topol.
ISBN 978-86-6407-128-4

68. Zvuci buđenja / Petar Tržešnjak, Petra Tržešnjakova ; prevod sa češkog Slobodanka Radun. - 1. izd. - Beograd : Kamelia, 2022 ([Beograd] : DMD). - 264 str. ; 21 cm

Prevod dela: Zvuky probouzení / Petar a Petra Tržešňákoví.
ISBN 978-86-80654-20-1

69. Boginje sa Žitkove / Kateržina Tučkova ; [prevod sa češkog Zorica Ilić, prevod sa slovačkog Stefana Paunović, prevod sa staročeškog Ilona Kirhnerova]. - 1. izd. - Beograd : Babun, 2016 (Beograd : Bubanj štampa). - 367 str. : ilustr. ; 21 cm

Prevod dela: Žitkovské bohyně / Kateřině Tučková.
ISBN 978-86-83737-95-6

70. Sedam crkava : gotski roman iz Praga / Miloš Urban ; prevela sa češkog Aleksandra Korda-Petrović. - Beograd : Zavet, 2013 (Beograd : C-print). - 322 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Z)

Prevod dela: Sedmikosteli / Miloš Urban.

ISBN 978-86-7034-094-7

71. Morana : roman / Lucija Faulerova ; sa češkog preveo Uroš Nikolić. - Beograd : Treći trg : Srebrno drvo, 2022 (Beograd : Čigoja štampa). - 179 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Buka & bes : biblioteka za savremeni roman i nove priče / Treći trg [i] Srebrno drvo)

Prevod dela: Smrtholka / Lucie Faulerová.

ISBN 978-86-6407-217-5

72. 24 kratke pesme za 24 duga sata : izabrane pesme / Jakub Fišer ; prevela Nataša Keserović. - Leskovac : Benep-harm, Festival književnosti Think Tank Town, 2022 (Niš : Scero print). - 40 str. ; 21 cm. - (Festival književnosti Think Tank Town ; knj. 22)

Antologijski izbor.

ISBN 978-86-88455-23-7

73. Покварни дом / Данијела Фишера ; илустровала Јитка Петрова ; [превод Марија Илић]. - 1. изд. - Београд : Креативни центар, 2017 ([Београд] : Публикум). - 117 стр. : илустр. ; 23 cm

Превод дела: Pohoršovna / Daniela Fischerová.

ISBN 978-86-529-0387-0

74. Vikend u Londonu / Jan Folni ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović. - Beograd : Ammonite, 2020 (Beograd : Skripta internacional). - 233 str. ; 20 cm. - (Edicija Koridor / [Ammonite])

Prevod dela: Víkend v Londýně / Jan Folný.

ISBN 978-86-6481-046-3

75. Riblja krv / Jirži Hajiček ; sa češkog prevela Aleksandra Cimpl-Simeonović.

- Beograd : Ammonite, 2019 (Beograd : Skripta internacional). - 430 str. ; 20 cm. - (Edicija Koridor / Ammonite)

Prevod dela: Rybí krev / Jiří Hájíček.

ISBN 978-86-6481-039-5

76. O roditeljima i deci / Emil Hakl ; preveli sa češkog Marija Ilić i Aleksandar Ilić. - 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2015 (Beograd : Dereta). - 121 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Češka)

Prevod dela: O rodičích a dětech / Emil Hakl.

ISBN 978-86-6457-003-9

77. Pravila smešnog ponašanja / Emil Hakl ; prevela sa češkog Jelena Đorđević. - Novi Sad : Akademska knjiga, 2019 ([Novi Sad : Art print]). - 201 str. ; 19 cm. - (Biblioteka Savremeni roman)

Prevod dela: Pravidla směšného chování.

ISBN 978-86-6263-238-8

78. Кад стигну младунци : какве су животиње као родитељи / Лин Дао и Павла Ханачкова ; [превод Бојана Додић]. - 1. изд. - Чачак : Пчелица издаваштво, 2021 (Крагујевац : Grafo-stil). - 35 стр. : илустр. ; 29 cm

Преведено према: How animals care for their young; Насл. изворника: Со má klokan ve vaku, Aneb jak zvířata vychovávají svá mláďata / Pavla Hanáčková, Linh Dao.

ISBN 978-86-6088-012-5

79. Код куће је најлепше : прилагођавање животиња средини у којој живе / Лин Дао и Павла Ханачкова ; [превод Бојана Додић]. - 1. изд. -

Чачак : Пчелица издаваштво, 2021 (Крагујевац : Grafostil). - 35 стр. : илустр. ; 29 cm

Преведено према: How animals adapt to their surroundings; Насл. изворника: Proč není tučňákům zima, Aneb jak se zvířata přizpůsobují prostředí / Pavla Hanáčková, Linh Dao. - ISBN 978-86-6088-009-5

80. Необична пријатељства у природи / Лин Дао и Павла Ханачкова ; [превод Стефан Вучићевић]. - 1. изд. - Чачак : Пчелица издаваштво, 2021 (Крагујевац : Grafostil). - 35 стр. : илустр. ; 29 cm

Преведено према: Unlikely friendships in nature; Насл. изворника: Nečekaná přátelství, Aneb jak si zvířata a rostliny pomáhají / Pavla Hanáčková, Linh Dao.

ISBN 978-86-6088-011-8

81. Свет који нестаје : угрожене животињске врсте / Лин Дао и Павла Ханачкова ; [превод Бојана Додић, Стефан Вучићевић]. - 1. изд. - Чачак : Пчелица издаваштво, 2021 (Крагујевац : Grafostil). - 35 стр. : илустр. ; 29 cm

Преведено према: Animals in danger (or how we can help them); Насл. изворника: Ohrožená zvířata, Aneb jak jim můžeme pomoci / Pavla Hanáčková, Linh Dao.

ISBN 978-86-6088-010-1

82. Dole sloboda štampe! / Jaroslav Hašek ; izbor i prevod Aleksandar Ilić. - Beograd : Odysseus, 2019 (Beograd : Draslar partner). - 134 str. : илустр. ; 20 cm. - (Edicija Kavez i slavuj ; knj. br. 2) Antologijski izbor.

ISBN 978-86-81462-01-0

83. Doživljaji dobrog vojnika Švejka u Prvom svetskom ratu / Jaroslav Hašek ; preveo sa češkog Stanislav Vinaver ; [ilustracije Jozef Lada]. - Beograd : Mandala, 2016 (Tercija : Bor). - 608 str. : илустр. ; 24 cm. - (Biblioteka Arhetip / [Mandala, Beograd] ; knj. 1)

Prevod dela: Osudy dobrého vojáka Švejka za srětové války / Jaroslav Hašek. Sadržaj [po poglavljima]:

Prva knjiga: U pozadini

Druga knjiga: Na frontu

Treća knjiga: Uprskao kao ćuran motku.

ISBN 978-86-80166-17-9

84. Švejkovanje / Jaroslav Hašek ; preveli sa češkog Aleksandar i Svetozar Ilić. - 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2014 (Beograd : Dereta). - 193 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Češka)

Sadržaj:

Komandant grada Bugulme = Velitelem města Bugulmy

Šašave priče.

ISBN 978-86-7346-940-9

85. Rujni zraci severnog sunca / Marketa Hejkalova ; preveo s češkog Vladan Matić. - Beograd : Clio, 2016 (Novi Sad : Artprint). - 253 str. ; 20 cm. - (Gral : biblioteka čuda)

Prevod dela: Rudé paprsky severního slunce / Markéta Hejkalová.

ISBN 978-86-7102-536-2

86. Марко Миљанов / Јозеф Холечек ; превео с чешког Саво Оровић ; разговор написао Радован Лалић. - Београд : Просвета, 2014 (Ужице : Графичар). - 143 стр. : фотогр. ; 21 cm "Из књиге Јозефа Холечека "Černá Hora v miru" II део као VI одељак од

186-269 стране преведен је текст "Marko Miljanov" -> прелим. стр.
ISBN 978-86-07-02089-8

87. Teorija čudaštva : roman / Pavla Horakova ; s češkog prevela Tihana Hamović. - Beograd : Srebrno drvo : Treći Trg, 2022 (Beograd : Čigoja štampa). - 377 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Buka & bes : biblioteka za savremeni roman i nove priče)
Prevod dela: Teorie podivnosti / Pavla Horáková.
ISBN 978-86-81906-11-8

88. Presedanje : priče / Matej Horžava ; sa češkog preveo Uroš Nikolić. - Beograd : Treći Trg : Srebrno drvo, 2022 (Beograd : Čigoja štampa). - 145 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Buka & bes : biblioteka za savremeni roman i nove priče)
Prevod dela: Mezipřistání / Matěj Hořava
ISBN 978-86-6407-215-1

89. Nestao / Egon Hostovski ; prevod Uroš Nikolić. - Nova Varoš : Blum izdavaštvo, 2021 (Beograd : F.U.K.). - 301 str. ; 20 cm. - (Edicija Kirka / [Blum izdavaštvo, Nova Varoš] ; knj. br. 12)
Prevod dela: Nezvěstný / Egon Hostovský.
ISBN 978-86-6070-018-8

90. Helgin dnevnik : svedočanstvo jedne devoјčice o životu u koncentracionom logoru / Helga Hošek Vajs ; prevela sa češkog Milena P. Ivanović. - Beograd : Laguna, 2014 (Beograd : Margo-art). - 262 str. : ilustr. ; 20 cm
Prevod dela: Deník Helgy / Helga Hošek Weiss.
ISBN 978-86-521-1479-5

91. Machke : balada / Bohumil Hrabal ; приредио и превео с чешког Зоран Ђерић. - Нови Сад : Графо-маркетинг, 2011 [тј.] 2012 (Нови Сад : Графо-маркетинг). - 119 стр. : фотогр. ; 21 см. - (Библиотека Преводница)
"Овај текст... објављен је у 12. тому... Сабраних дела, 'Ко сам' (Kdo jsem, 1995), као новела 'Аутић' (Autičko)" --> стр. 119.
ISBN 978-86-86601-19-3

92. Moritati i legende / Bohumil Hrabal ; preveo sa češkog Aleksandar Ilić. - Beograd : Laguna, 2017 (Beograd : Službeni glasnik). - 206 str. ; 20 cm
Prevod dela: Morytáty a legendy.
ISBN 978-86-521-2806-8

93. Lagani prelasci u kosmos : izabrane pesme / Petr Hruška ; izabrali Petr Hruška i Tihana Hamović ; s češkog prevela Tihana Hamović. - Beograd : Treći Trg : Srebrno drvo, 2022 (Beograd : Čigoja štampa). - 227 str. ; 21 cm. - (Sa Trećeg trga : biblioteka Časopisa Treći Trg)
Antologijski izbor.
ISBN 978-86-6407-178-9

94. Čuvari građanskog dobra / Petra Hulova ; sa češkog prevela Tihana Hamović. - Beograd : Plato, 2016 (Beograd : Neven). - 179 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Savremena proza / Plato ; 157)
Prevod dela: Strážci občanského dobra / Petra Hůlová.
ISBN 978-86-447-0697-7

95. Probudiću se na Šibuji / Ana Cima ; [prevod sa češkog Tatjana Mladenović] ; [ilustracije u knjizi Ana i Igor Cima]. - Zemun : Besna kobila, 2021 (Beograd : Forma B). - 366 str. : ilustr.

; 21 cm. - (Edicija Posebna izdanja / [Besna kobila])

Prevod dela: Probudím se na Šibuji.

ISBN 978-86-88389-34-1

96. Приповетке из левог и десног цѣпа : (избор) / Карел Чапек. - Београд : Нова школа, 2013 (Стара Пазова : СавПо). - 43 стр. ; 21 cm. - (Библиотека Најбољи друг)

97. Р. У. Р. : Росамови универзални Роботи / Карел Чапек ; [превод Ненад Ј. Илић]. - Београд : Центар за промоцију науке, 2012 (Београд : Бирограф). - 119 стр. ; 19 cm. - (Едисија Фантастична наука)

Превод дела: R. U. R. / Karel Čapek.

ISBN 978-86-88767-06-4

98. Total Balkan / Blanka Čehova ; превео s češkog Zoran Dukić. - Београд : Clio, 2020 (Novi Sad : Artprint). - 388 стр. ; 20 cm. - (Klepsidra / Clio)

Превод дела: Totál Balkán / Blanka Čechová.

ISBN 978-86-7102-629-1

99. Zamor materijala / Marek Šindelka ; sa češkog превео Uroš Nikolić. - 1. izd. - Београд : Heliks, 2020 (Novi Sad : Artprint media). - 183 стр. ; 20 cm

Превод дела: Únava materiálu / Marek Šindelka.

ISBN 978-86-6024-039-4

100. Bas saksofon i druge priče o džezu / Jozef Škvorecki ; превод sa češkog Aleksandar Ilić. - Београд : Plato, 2016 (Београд : Karganović). - 236 стр. ; 21 cm. - (Biblioteka I druge priče)

Превод дела: Bassaxophon a jiné povídky / Josef Škvorecký.

ISBN 978-86-447-0699-1

101. Горак свет / Јозеф Шкворецки ; превели са чешког Светозар Илић и Александар Илић. - Београд : Службени гласник, 2016 (Београд : Гласник). - 295 стр. ; 20 cm. - (Библиотека Књижевни гласник. Колекција Делта)

Превод дела: Hořkej svět / Josef Škvorecký.

ISBN 978-86-519-1181-4

102. Utočište / Jana Šramkova ; превод Tihana Hamović. - Београд : Areté, 2021 (Београд : Fuk). - 117 стр. ; 20 cm. - (Edicija Skok iz kože)

Превод дела: Zázemí / Jana Šrámková.

ISBN 978-86-80426-78-5

103. Čarapokradice / Pavel Šrut ; превела sa češkog Zorica Tomić Ilić ; ilustrovala Galina Miklinova. - Београд : Odiseja, 2015 (Београд : Caligraph). - 227 стр. : ilustr. ; 20 cm. - (Biblioteka Prozna putovanja / Odiseja, Beograd)

Превод дела: Lichožrouti / Pavel Šrut.

ISBN 978-86-7720-129-6

Зорица Ковачевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за германистику
zorica.kovacevic@fil.bg.ac.rs

UDC: 51(038)=113.6=163.41
Сврхуни рад

ШВЕДСКО-СРПСКИ ГЛОСАР МАТЕМАТИЧКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ

Шведско-српски глосар математичке терминологије настао је на основу вишедеценијског искуства у научној и стручној преводилачкој пракси, али и као резултат педагошког рада са студентима шведског језика на Групи за скандинавистику Филолошког факултета Универзитета у Београду. Потреба за састављањем оваквог глосара, засад у обиму од неколико стотина математичких појмова, јавља се у ситуацији у којој знање терминологије из већег броја различитих научних и стручних области није довољно добро за превођење текстова из домена математике и њој сродних научних дисциплина.

Уопште, мало пажње се посвећује овој терминологији кроз наставу страних језика. У случају шведског језика, који на Групи за скандинавистику већина студената студира без предзнања, математички термини се уводе као део богаћења фонда речи на нивоима Б2 – Ц1+, то јест на трећој и четвртој години основних студија шведског језика, међутим и даље ни приближно у обиму који је, касније у научној и стручној преводилачкој пракси, неопходан за ускостручне текстове.

Као извори за састављање овог глосара су, поред искуства из праксе, послужили разни речници и приручници, међу којима се издвајају Речник Шведске академије (*Svenska Akademiens Ordbok, SAOB*) у електронском издању, Шведско-енглески математички појмовник (*Mattebegrepp: svenska – engelska*) шведског државног Сектора за образовање (*Skolverket*), као и Мали енглеско-шведски математички појмовник намењен универзитетским студијама математике у Шведској (*Liten engelsk-svensk matematisk ordlista*), који је такође доступан у електронској верзији.

Намена овог шведско-српског глосара математичких појмова је да послужи као адекватна помоћ у даљој научној и стручној преводилачкој пракси, али и у настави језика, имајући у виду то да је он, засад, једини глосар ове врсте и овог обима за шведско-српски језички пар.

A

abskissa (-n; -or) апсциса
addera (-de; -t) додати
alternativklar (pl.) наизменични углови
aritmetik (-en; -) аритметика
aritmetisk följd (-en; -er) аритметичка прогресија
aritmetisk medelvärde (-t; -n) аритметичка средина
avrundning (-en; -ar) заокруживање (вредности)
avstånd (-et; -) растојање
avtagande (oböjl.) опадајући
avvikelse (-n; -r) одступање
axiom (-et; -) аксиом

B

bas (-en; -er) база
basyta (-n; -or) површина базе
begränsad (-t; -e) ограничен
beroende (oböjl.) зависно
beräkna (-de; -t) израчунати
bestämma (bestämde, bestämt) одредити
bevis (-et; -) доказ
bild (-en; -er) слика
binom (-et; -) бином
binär (-t; -a) бинарни
bisекtris (-en; -er) бисектриса; симетрала угла
blandad form (-en; -er) мешовити бројеви
bredd (-en; -er) ширина
brutopris (-et; -er) бруто цена
bråk (-et; -) разломак
bråkform (-en; -er) број изражен разломком
bråkstreck (-et; -) разломачка црта
buktig yta (-n; -or) испупчена површина
båge (-n; -ar) лук

C

centiliter (-n; -na) центилитар
centimeter (-n; -) центиметар

cirkel (-n; cirklar) круг
cirkelbåge (-n; -ar) кружни лук
cirkeldiagram (-met; -) кружни дијаграм
cirkapris (-et; -er) оквирна цена
cosinus (-et; oböjl.) косинус
cylinder (-n; cylindrar) цилиндар

D

decigram (-met; -) декаграм
deciliter (-n; -na) децилитар
decimal (-en; -er) децимала
decimalform (-en; -er) децимални запис
decimeter (-n; -) дециметар
definiera (-de; -t) дефинисати
definit (-a) одређен
definition (-en; -er) дефиниција
diagonal (-en; -er) дијагонала
diameter (-n; -) пречник
del (-en; -ar) део
dela (-de, -t) поделити
diagram (-met; -) дијаграм
differens (-en; -er) разлика
dividera (-de; -t) меделити (бројем)
divisionstabell (-en; -er) таблица дељења
divisionstecken (-tecknet; -) знак дељења

E

ekvation (-en; -er) једначина
ellips (-en; -er) елипса
elliptisk (-t; -a) елипсаст

F

faktor (-en; -er) фактор
fakultet (-en; -er) факторијел
fel (-et; -) грешка
femhörning (-en; -ar) петоугао
figur (-en; -er) облик
fjärdedel (-en; -ar) четвртина
formel (-n; formler) формула
fotpunkt (-en; -er) стопа
funktion (-en; -er) функција
fyrhörning (-en; -er) четвороугао
färgad (-t; -e) обојен
fördelning (-en; -ar) дистрибуција

föremål (-er; -) предмет
förkorta (-de; -t) скратити
förlänga (förlängde; förlängt) продужити
förminska (-de; -t) умањити
förstora (-de; -t) увећати
förutsättning (-en; -ar) предуслов; претпоставка

G

geometri (-n; oböjl.) геометрија
geometrisk form (-en; -er) геометријски облик
geometrisk figur (-en; -er) геометријска фигура
geometrisk kropp (-en; -er) геометријско тело
giltig (-t; -a) важи (за)
gångar (pl.) пута
gångertecken (-tecknet; -) пута (знак)
grad (-en; -er) степен
gradskiva (-n; -or) угломер
graf (-en; -er) графикон
gram (-met; -) грам
gräns (-en; -er) граница
gränsvärde (-t, -n) гранична вредност

H

hakparentes (-en; -er) угласта заграда
halva (-n; -or) половина
halvcirkel (-n; -cirklar) полукруг
halvklot (-en; -er) полулопта
hastighet (-en; -er) брзина
hektogram (-met; -) хектограм
hektoliter (-n; -na) хектолитар
hel (-t; -a) цео
heltalen (pl.) цели бројеви
hundredel (-en; -ar) стоти део
hyperbel (-n; hyperbler) хипербола
hypotenus (-n; -or) хипотенуза
hypotes (-en; -er) хипотеза
högerled (-et; -) десна страна једначине
höjd (-en; -er) висина
hörn (-et; -) угао

I

indefinit (-a) неодређен
inre (oböjl.) унутрашњи

J

jämföra (jämförde; jämfört) упоредити
jämnt tal (-et; -) парни број

K

katet (-en; -er) катета
kilogram (-met; -) килограм
klammerparentes (-en; -er) витичаста заграда
klot (-et; -) лопта
kon (-en; -er) купа; конус
koordinatsystem (-et; -) координатни систем
korda (-n; -or) тетива
kub (-en; -er) коцка
kubikmeter (-n; -) кубни метар
kurva (-n; -or) кривуља
kvadrat (-en; -er) квадрат
kvadratmeter (-n; -) квадратни метар
kvadratrot (-en; -rötter) квадратни корен
kvart (-en, -) четвртина
kvartcirkel (-n; -cirklar) четвртина круга
känt tal (-et; -) познат број

L

likbent triangel (-n; trianglar) једнакокраки троугао
likformig (-t; -a) једнак
likhet (-en; -er) једнообразност; подударност
liksidig (-t; -a) једнакостраничан
linjal (-en; -er) лењир
linje (-n; -er) линија; права
linjediagram (-met; -) линијски дијаграм
linjär (-t; -a) линијски
lutning (-en; -ar) нагиб
lägga (lade; lagt) till додати
längd (-en; -er) дужина
längre än дуже од
lösa (löste; löst) решити

lösbarhet (-en; -er) решивост
lösning (-en; -ar) решење

M

mall (-en; -ar) образац
matris (-en; -er) матрица
medelpunkt (-en; -er) средиште; центар
medelvärde (-t; -n) средња вредност
median (-en; -er) медијана
medurs (oböjl.) у смеру кретања ска-
 заљке
mil (-en, -) миља од десет километара
miligram (-met; -) милиграм
mililiter (-n; -na) милилитар
milimeter (-n; -) милиметар
miniräknare (-n; -räknarna) џепни кал-
 кулатор; дигитрон
minska (-de; -t) међумањити за
minsta gemensama nämnare (-n; -) нај-
 мањи заједнички именилац
minus (-et; -) минус
minustecken (-tecknet; -) минус (знак)
motstående sida (-n; -or) наспрамна
 страница
moturs (oböjl.) супротно од смера кре-
 тања сказаљке
multipluera (-de; -t) множити
multiplikation (-en; -er) множење
multiplikationstabell (-en; -er) таблица
 множења
månghörning (-en; -ar) многоугао; поли-
 гон
mått (-et; -) мера
måttenhet (-en; -er) мерна јединица
måttomvandling (-en; -ar) конверзија
 мерних јединица
mängd (-en; -er) скуп
mängdens element (-et; -) члан скупа
mäta (mätte; mått) мерити

N

naturlig storlek (-en, -ar) природна вели-
 чина
naturligt tal (-et; -) природни број

nedsatt pris (-et; -er) снижена цена
negativt tal (-et; -) негативни број
nettopris (-et, -er) нето цена
noll (oböjl.) нула
nolla (-n; -or) нула (цифра)
nummer (numret; -) број
nämnare (-n; -) именилац

O

obegränsad (-t, -e) неограничен
obekant (-t, -a) непознат
oberoende (oböjl.) независно
okänt tal (-et; -) непознат број
ordinata (-n; -or) ордината
origo (-n; -) координатни почетак
orienterad (-t; -e) оријентисан
olikhet (-en; -er) разноликост; неподу-
 дарност
oliksidig triangel (-n; -trianglar) разно-
 краки троугао
omfång (-et; -) обим; опсег
omkrets (-en; -ar) обим; опсег

P

parabel (-n; parabler) парабола
parallell (-en; -er) паралела
parallelogram (-men; -) паралелограм
parentes (-en; -er) заграда
passare (-n; -) шестар
pendel (-n; pendlar) клатно
pi (-et; -n) π (пи)
plan (-et; -) површ; површина
plus (-et; -) плус
plustecken (-tecknet; -n) плус (знак)
polygon (-en; -er) полигон; многоугао
polynom (-et; -) полином
positivt tal (-et, -) позитивни број
primtal (-et; -) прост број
primtalssats (sg.) теорема простих бро-
 јева
prisma (-t/-n; -or) призма
procent (-t/-n; -) проценат
procentuell fördelning (-en; -ar) процен-
 туална подела

produkt (-en; -er) производ
promille (-n; -) промил
proportion (-en; -er) пропорција
proportionell (-t; -a) пропорционалан
punkt (-en; -er) тачка
pyramid (-en; -er) пирамида
Pythagoras sats (sg.) Питагорина теорема
påstående (-t, -n) тврдња

R

radie (-n; -er) полупречник; радијус
rektangel (-n; rektanglar) правоугаоник
rest (-en; -er) остатак
romb (-en; -er) ромб
romersk siffra (-n; -or) римски број
räkning (-en, -ar) рачун; израчунавање
rot (-en; rötter) корен
ränta (-n; -or) камата
rät linje (-n; -er) права линија
rätlinjig (-t; -a) праволинијски
rät vinkel (-n; vinklar) прав угао
rätvinklig (-t, -a) правоугли
rätvinklig triangel (-n; trianglar) правоугли троугао

S

samtidig (-t; -a) истовремен
sannolighet (-en; -er) вероватноћа
segment (-et, -) сегмент
sektor (-n; -er) сектор
sexhörning (-en; -ar) шестоугао
sfär (-en; -er) сфера; лопта
SI-enhet (-en; -er) основна јединица СИ система
sidokant (-en; -er) бочна ивица
sidoyta (-n; -or) бочна површина
sinus (-et; oböjl.) синус
sinusformad (-t; -e) синусоидни
sinuskurva (-n; -or) синусоида
skuggad (-t; -e) осенчен
skära (skar; skurit) сећи; пресецати
skärning (-en; -ar) одсечак
skärningspunkt (-en; -er) тачка пресека
slutpunkt (-en; -er) завршна тачка

spets (-en; -ar) теме
spetsig vinkel (-n; vinklar) оштар угао
spiral (-en; -er) спирала
standardavvikelse (-n; -r) стандардно одступање
sträcka (-n; -or) дуж
sträckad (-t; -e) шрафиран
styrlinje (-n; -er) директриса
subtrahera (-de; -t) одузети
subtraktion (-en; -er) одузимање
summa (-n; -or) сума; свота

T

tabell (-en; -er) табела
tal i decimalform (-en; -er) децимални запис разломка
tangens (-en; oböjl.) тангенс
tangent (-en; -er) тангента
tangram (-met; -) танграм
tautologi (-n; -er) таутологија
teorem (-et; -) теорема
tetraeder (-n; tetraedrar) тетраедар
tiondedel (-en; -ar) десетина
topp (-en; -ar) врх
transversal (-en; -er) трансверзала
trapets (-en; -er) трапез
triangel (-n; trianglar) троугао
trigonometri (-n; oböjl.) тригонометрија
trigonometrisk formel (-n; formler) тригонометријска формула
trigonometrisk funktion (-en; -er) тригонометријска функција
tredjedel (-en; -ar) трећина
trubbig vinkel (-n; vinklar) туп угао
tusendel (-en; -ar) хиљадити део
tvärsnitt (-et; -) попречни пресек
täljare (-n; täljarna) бројилац

U

udda tal (-et; -) непарни број
uppställning (-en; -ar) потписивање (у рачунској радњи)
utgångspunkt (-en; -er) исходишна тачка; полазна тачка

uträkning (-en; -ar) израчунавање; про-
рачун

utsaga (-n; -or) исказ

uttryck (-et; -) израз

utvidga (-de, -t) проширити

utsträcka (utsträckte, utsträckt) проду-
жити

utveckla (-de; -t) развити

V

variabel (-n; variabler) варијабла

vikt (-en; -er) тежина

vinkel (-n; vinklar) угао

vinkelben (-et; -) крак угла

vinkelspets (-en; -ar) теме угла

volym (-en; -er) запремина

volymenhet (-en; -er) јединица запре-
мине

vridning (-en; -ar) ротација

vänsterled (-et; -) лева страна једначине

värde (-t; -n) вредност

växande (oböjl.) растући

växlande (oböjl.) променљив

X

x-axel (-n; axlar) оса икс

Y

y-axel (-n; axlar) оса ипсиљон

yta (-n; -or) површина; површ

yttre (oböjl.) спољни

yttervinkel (-n; -vinklar) спољни угао

Ä

ändlig (-t; -a) коначан

Ö

öka (-de; -t) увећати

Учешће за пријему рукописа за штампу

Часопис *Преводилац* представља научно периодично издање које објављује оригиналне научне радове из области теорије и праксе превођења, пре свега научног и стручног, као и науке о језику, методике наставе страних језика и методике наставе превођења. У рубрици „Прикази и критике“ објављују се научна критика и прикази најновијих издања из области превођења и лингвистике. Посебне периодичне рубрике резервисане су за хронику, библиографију и глосар.

Часопис *Преводилац* прихвата радове који нису раније објављивани или понуђени за објављивање некој другој публикацији, а аутори који понуде рукопис за објављивање гарантују да он представља њихов оригиналан допринос, да није објављиван раније и да се не разматра за објављивање на другом месту. Уколико је рад био изложен на научном скупу или је део научноистраживачког пројекта, податак о томе треба да буде наведен у напомени на дну прве странице чланка.

Аутори су дужни да се придржавају етичких стандарда који се односе на научноистраживачки рад. Плагирање (неовлашћено или неназначено преузимање туђих идеја или речи) и аутоплагирање представљају грубо кршење научнеетике.

Радови се објављују на српском, хрватском, црногорском, босанском, као и на енглеском, француском, немачком и руском језику. Рукопис треба да буде граматички, правописно и стилски исправан. За радове на српском језику примењује се *Правоиис српскоја језика* М. Пешикана, Ј. Јерковића и М. Пижурице (Нови Сад: Матица српска, 2010), а писмо рада је ћирилица. За радове на осталим језицима примењује се одговарајући важећи правопис.

Студије и расправе могу бити обима од 12.000 до 32.000 словних места (са размацима), шаљу се електронски у Word формату (*.doc) на адресу: casopis@prevodi.rs и/или casopisprevodilac@gmail.com. Обим приказа и прилога за рубрику *Хроника* је до 8.000 словних места.

Часопис *Преводилац* излази двапут годишње, у јуну и децембру. Рок за предају радова за први број је 15. март, а за други број 15. септембар.

Радове рецензирају по два компетентна рецензента. Рецензирање је анонимно у оба смера. Аутори ће бити обавештени о томе да ли је рад прихваћен за објављивање у року од два месеца од пријема рукописа.

Елементи рада наводе се по следећем редоследу:

1. Подаци о аутору на језику текста (за сваког аутора, ако их има више): име и презиме аутора, афилијација (у облику назива институције аутора са свим организационим нивоима – нпр. Универзитет у Београду, Филолошки факултет, Катедра за оријенталистику), електронска

адреса (ако је аутора више, наводи се адреса само једног аутора). Функција и звање аутора се не наводе. Подаци о аутору приказа наводе се на крају приказа.

2. Наслов рада: наводи се верзалом на језику текста. Уколико је рад настао као део научноистраживачког пројекта, назив и број пројекта наводе су у белешци на дну странице, која се звездицом везује за наслов рада. Ако је чланак у претходној верзији био изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), прихвата се под условом да није објављен, а податак о томе такође треба да буде наведен у посебној напомени на дну странице, која се звездицом (две звездице, уколико се даје напомена везана за научноистраживачки пројекат) везује за наслов рада.

Наслов треба да што верније опише садржај чланка, пожељно је да садржи речи погодне за индексирање и претраживање. Наслову се може придодати поднаслов.

Наслов приказа може бити библиографска одредница. Наслов прилога за рубрику *Хроника* може бити назив приказиваног скупа са датумима одржавања.

Наслов прилога за рубрику *Глосар* треба да садржи тематику глосара и обухваћене језике (Пример: „Основна терминологија спољне трговине (српско-енглески)“)

Наслов прилога за рубрику Библиографија треба да одражава садржај прилога, а уколико је библиографија временски ограничена, треба навести и распон година у којима су објављене библиографске одреднице обухваћене прилогом (Пример: „Библиографија часописа *Преводилац* (1982-2021)“).

3. Сажетак (до 200 речи) и кључне речи (до 10) на језику текста. Сажетак је кратак информативан приказ садржаја чланка, пожељно је да садржи термине који се често користе за индексирање и претрагу чланака. Саставни делови сажетка су циљ истраживања, методи, резултати и закључак. Кључне речи или синтагме треба да тематски, теоријски и методолошки упућују на садржај чланка. Сажетак и кључне речи су обавезни елементи прилога за рубрику *Студије и расправе*.
4. Сажетак (до 200 речи) и кључне речи (до 10) на енглеском језику, односно на српском језику ако је рад на енглеском. Сажетак и кључне речи су обавезни елементи прилога за рубрику *Студије и расправе*.
5. Основни текст рада. Уводни део основног текста треба да садржи циљ истраживања, теоријско-методолошки оквир, осврт на претходна истраживања. Завршни део основног текста обавезно треба да садржи кратке резултате и закључке истраживања.
6. Цитирана литература: наводи се у посебном одељку испод наслова ЛИТЕРАТУРА и то одвојено ћирилична и латинична. За рад на српском језику прво се наводи литература на ћирилици по азбучном

реду презимена аутора, а затим литература на латиници по абџедном реду презимена аутора. За рад написан на енглеском јџзику редослед је обрнут. Библиографске јџдинице које су наведене ћириличним писмом обавезно се транслитеришу латиничним писмом (упуства су наведена ниже). Дела истог аутора наводе се хронолошки. Уколико су дела истог аутора објављена у истој години, наводе се по азбучном/абџедном реду наслова. Цитирана литература је обавезан елемент прилога за рубрику *Сџуџије и расџраве*.

7. Резиме: име и презиме аутора, наслов рада (испод наслова пише се *Резиме*), текст резимеа, кључне речи. Уколико је рад на српском, хрватском, црногорском или босанском јџзику, резиме може бити на енглеском, руском, немачком или француском јџзику, уз обавезно прилагање текста резимеа и на српском јџзику, хрватском, црногорском или босанском јџзику. Уколико је рад на неком другом страном јџзику, резиме је на српском. Резиме не може бити преведени сажетак и не би требало да прелази 10% дужине основног текста. Обавезни делови резимеа су циљ истраживања, методи, резултати и закључак. Кључне речи наводе се курзивом. Резиме је обавезан елемент прилога за рубрику *Сџуџије и расџраве*.
8. Прилози (фотографије, слике, табеле и сл.) се достављају посебно, означени бројем, а у основном тексту назначава се место прилога (прилог 1, прилог 2 итд.).

Посебна учџуџсџва:

1. Форматирање текста: тип слова је Times New Roman, величина слова 12pt, проред 1,15. Величина слова фуснота, сажетака са кључним речима и списка цитиране литературе је 10pt. Маргине према стандарду (default), први ред пасуса увучен табулатором 1cm, обострано поравњање (Justified). Без пагинације.
2. Фонтови који не одговарају стандарду Unicode морају се послати електронском поштом као посебан прилог уз рад. Такав рад шаље се у формату *.pdf.
3. Наслови засебних публикација који се помињу у раду пишу се на јџзику на коме је публикација објављена и истичу се курзивом. По потреби превод наслова на јџзик рада може бити наведен у фусноти.
4. Наслови појединачних радова објављених у засебној публикацији у раду се дају под знацима навода. По потреби превод наслова на јџзик рада може бити наведен у фусноти.
5. У раду на српском јџзику страна имена ван парентезе пишу се транскрибовано према правилима Правописа српскога јџзика, а у парентезама у изворном облику.
6. У радовима на српском јџзику цитати се издвајају знацима „...“; а цитат унутар цитата ‘...’, док се у радовима на другим јџзицима приликом цитирања поштује одговарајући правопис.

7. Цитати се могу наводити на језику оригинала или у преводу, уз обавезно навођење аутора превода.
8. Фусноте се укључују и нумеришу аутоматски (References – Insert Footnote). Библиографски подаци о публикацији цитираној у тексту не наводе се у фуснотама.
9. За прилоге за рубрику *Глосар* аутори треба да поштују следећа упутства:
  - а) Глосар садржи термине одређене уже или шире стручне области. Двојезични или вишејезични глосар може садржати и општеупотребну лексику која функционише у одабраној области.
  - б) Глосар може бити двојезичан или вишејезичан. Изузетно, у случају најновије терминологије, глосар може бити једнојезичан, односно може садржати само тумачење одредница на истом језику.
  - в) Одреднице се наводе азбучним/абecedним редом зависно од полазног језика. Уколико је глосар посвећен широј области, може се поделити на уже области, а у оквиру сваке даље се наводе одреднице азбучним/абecedним редоследом.
  - г) Одреднице се наводе у табели – по једна колона за сваки језик, у првој колони наводе се одреднице полазног језика.
  - д) Одредница може бити реч или синтагма, при чему је пожељно синтагме наводити уз главну реч, а не према првој речи синтагме. Уколико термин има више еквивалената, пожељно је навести синтагме које одражавају употребу сваког еквивалента.
  - ђ) Уколико лексема има и нетерминолошко значење или има више значења везаних за различите стручне области, наводе се еквиваленти само за област тематике глосара.
  - е) Саставни део глосара је кратак опис, обима од 1800 до 2700 словних места. Опис треба да садржи осврт на стручну терминологију дате области, методологију избора термина, изворе грађе, циљну групу, иновативност у односу на већ постојеће глосаре или речнике, потешкоће у превођењу стручне терминологије и слично.
10. При изради прилога за рубрику *Библиографија* руководити се Међународним стандардним библиографским описом (ISBD). Пожељно је да библиографију прати краћи уводни текст, обима од 1800 до 2700 словних места, у коме ће бити наведена методологија израде, циљна група, иновативност библиографије и слично.

Навођење референци

1. У тексту:

- а) упућивање на монографију у целини (Драгићевић 2018) или студију у целини (Halverson 1997);
- б) упућивање на одређену страницу или више суседних и несуседних страница (Драгићевић 2018: 139, 141, 143–144);

- в) упућивање на студије истог аутора из исте године (Драгићевић 2018а), (Драгићевић 2018б); упућивање на студије истог аутора из различитих година – хронолошким редом (Драгићевић 2016; 2018);
- г) упућивање на студију два аутора (Пипер – Клајн 2014: 220-221); при упућивању на студију више аутора наводи се само презиме првог уз употребу скраћенице и др./et al. (Пипер и др. 2005: 101), (Snell-Hornby et al. 1994: 67); истовремено упућивање на радове два или више аутора (Драгићевић 2018; Bugarski 1990; Пипер – Клајн 2014);
- д) рукописи се цитирају према фолијацији (нпр. 2а–3б), а не према пагинацији, осим ако је рукопис пагиниран.
2. Цитирана литература се даје у засебном одељку насловљеном ЛИТЕРАТУРА. У овом одељку наводи се само литература која је цитирана или парафразирана.
- Испод сваке референце која није дата латиницом у угластим заградама навести њену латиничну транслитерацију. Аутоматску транслитерацију треба извршити на следећој адреси: <https://www.transliteration.com/transliteration/en/russian/ala-lc/> (дат је пример за руски језик). За референце на латиничном писму није потребно наводити транслитерацију.
- Пример навођења овакве референце:
 Драгићевић Рајна. *Српска лексика у њрошлостїи и данас*. Нови Сад: Матица српска, 2018.
 [Dragičević Rajna. *Srpska leksika u prošlosti i danas*. Novi Sad: Matica srpska, 2018]
- Литература се наводи на следећи начин:*
- а) књига (један аутор):
 Драгићевић Рајна. *Српска лексика у њрошлостїи и данас*. Нови Сад: Матица српска, 2018.
- б) књига (више аутора):
 Пипер Предраг, Клајн Иван. *Нормативна граматика српскої језика*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
- в) зборник радова:
 Швейцер Александр Д. (ред.). *Текстї и ѡревог*. Москва: Наука, 1988.
- г) рад у часопису:
 Halverson Sandra. "The Concept of Equivalence in Translation Studies". *Target* 9:2 (1997): 207-34.
- д) рад у зборнику радова:
 Кухаренко Валерия А. «Экспликация содержания текста в процессе перевода». Швейцер Александр Д. (ред.). *Текстї и ѡревог*. Москва: Наука, 1988: 40–51.

- ђ) публикација у новинама:
Avalić Gorica. „Ko je, bre, prevodio ove filmove“. *Blic* 20. 12. 2015.
- е) речник:
РСКИНЈ: *Речник српскохрватској књижевној и народној језика* (ред. Стевановић Михаило). Књ. 1–. Београд: Институт за српскохрватски језик, 1959–.
- ж) фототипско издање:
Новаковић Стојан. *Српска књиџа : њени проџавци и читџаоци у XIX веку*. Београд, 1900. Београд: Народна библиотека Србије: Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, 1982.
- з) рукописна грађа:
Николић Јован. *Песмарица*. Темишвар, 1780–1783: Архив САНУ у Београду, сигн. 8552/264/5.
- и) публикација доступна онлајн:
Гарбовский Николай. *Перевод как художественное творчество*. <https://cyberleninka.ru/article/n/perevod-kak-hudozhestvennoe-tvorchestvo/viewer> 27.04.2020.

После одељка ЛИТЕРАТУРА наводе се евентуално извори под насловом ИЗВОРИ у засебном одељку према истим принципима библиографског описа који се примењује у одељку ЛИТЕРАТУРА.

*СПИСАК РЕЦЕНЗЕНАТА ПРИСПЕЛИХ РАДОВА
за свеске 89 (1/2023) и 90 (2/2023)*

Данијела Бабић, Универзитет у Београду, Република Србија
Јелена Гинић, Универзитет у Београду, Република Србија
Милош Ђурић, Универзитет у Београду, Република Србија
Анете Ђуровић, Универзитет у Београду, Република Србија
Марина Кебара, Универзитет у Крагујевцу, Република Србија
Ксенија Кончаревић, Универзитет у Београду, Република Србија
Ана Кузмановић Јовановић, Универзитет у Београду, Република Србија
Јелена Лепојевић, Универзитет у Нишу, Република Србија
Биљана Марић, Универзитет у Београду, Република Србија
Маријана Матић, Универзитет у Крагујевцу, Република Србија
Марјана Папрић, Универзитет у Београду, Република Србија
Татјана Самарџија-Грек, Универзитет у Београду, Република Србија
Веран Станојевић, Универзитет у Београду, Република Србија
Сандра Томинац Цословицх, Свеучилиште у Ријеци, Република Хрватска
Никола Тутек, Свеучилиште у Ријеци, Република Хрватска

*The List of Reviewers of the Papers Submitted
for Volumes 89 (1/2023) and 90 (2/2023)*

Danijela Babić, University of Belgrade, Republic of Serbia
Miloš Đurić, University of Belgrade, Republic of Serbia
Anete Đurović, University of Belgrade, Republic of Serbia
Jelena Ginić, University of Belgrade, Republic of Serbia
Marina Kebara, University of Kragujevac, Republic of Serbia
Ksenija Končarević, University of Belgrade, Republic of Serbia
Ana Kuzmanović Jovanović, University of Belgrade, Republic of Serbia
Jelena Lepojević, University of Niš, Republic of Serbia
Biljana Marić, University of Belgrade, Republic of Serbia
Marijana Matić, University of Kragujevac, Republic of Serbia
Marjana Paprić, University of Belgrade, Republic of Serbia
Tatjana Samardžija-Grek, University of Belgrade, Republic of Serbia
Veran Stanojević, University of Belgrade, Republic of Serbia
Sandra Tominac Coslovich, University of Rijeka, Republic of Croatia
Nikola Tutek, University of Rijeka, Republic of Croatia

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81'255.4

ПРЕВОДИЛАЦ : часопис за традуктологију и сродне области = Translator :
journal for translation studies and related fields / главни и одговорни
уредник Милена Ивановић. – Год. 1, бр. 1 (апр./јуни 1982)– . – Београд :
Удружење научних и стручних преводаца Србије, 1982– (Београд :
Службени гласник). – 24 cm

Полугодишње. – Је наставак: Glasnik Udruženja stručnih prevodilaca SR
Srbije = ISSN 3009-4208
ISSN 0351-8892 = Prevodilac
COBISS.SR-ID 644111

